

Moord en krant.

Een onderzoek naar de frames die gebruikt zijn in de berichtgeving over Marianne Vaatstra in *Leeuwarder Courant* en *De Volkskrant*.

Verenfiets waarop Marianne Vaatstra haar laatste rit maakte is voor het tv-programma teruggeplaatst in de sloot waar deze de ochtend na de moord teruggevonden.
Foto Roelof Stroe

Who Says What In Which Channel To Whom With What Effect?

Harold Lasswell (1948, p.216)

(Vrije vertaling: “Wie, zegt wat, via welk kanaal, tegen wie, met welk effect?”)

Masterscriptie Femke Dijkstra
Ter afsluiting van de Master Mediastudies
Rijksuniversiteit Groningen
Maart 2015
Begeleiding: dr. Frank Harbers
Tweede lezer: prof. dr. Huub Wijfjes

Voorwoord

Een scriptie over de berichtgeving in de moordzaak Marianne Vaatstra. Ten tijde van dit gruwelijke nieuws was ik een meisje van acht. Marianne Vaatstra woonde in het naburige dorp Zwaagwesteinde. Het was zó dichtbij. Ik weet nog hoe we thuis naar het journaal keken, het Friese journaal op Omrop Fryslân en dat van de NOS. Eigenlijk alles over de zaak werd gevolgd. Er werd over gesproken op straat en op school. Hoewel ik niet alles wist van wat er met dat meisje gebeurd was, voelde ik dat het hier ging om een nare, unieke gebeurtenis. Een gevoel dat terugkwam bij bijvoorbeeld de vuurwerkkramp in Enschede, de brand in Volendam, de aanslagen op 11 september 2001, de moord op Pim Fortuyn en de moord op Theo van Gogh. Het gevoel dat mij deed besluiten om journalistiek te gaan studeren.

Naar de zaak Marianne Vaatstra kijk ik tegenwoordig met een journalistieke bril, maar ook nog een beetje als dat meisje van toen. Ik werd bang van de gruwelijkheden die haar waren aangedaan, bang van de manier waarop de bevolking zich roerde. Een meisje van acht die voelde dat er iets gebeurde met de mensen uit de omgeving. Genoeg om te besluiten dat mijn scriptie van de master journalistiek over dit onderwerp moest gaan.

Drie jaar na de start van die opleiding ligt dan hier het resultaat. Regelmatig vertelde ik mijn begeleider Frank hoe lastig ik het vond dat het allemaal zó lang duurde. Komt het ooit af? Gelukkig wist Frank me meestal wel op te pepen en ook zelf wist ik: het moet gewoon af. Ik heb er zo ontzettend veel van geleerd, over wetenschappelijk onderzoek, maar ook over het inplannen van tijd. Ik weet nu dat het wellicht handiger was geweest om het onderwerp meer af te bakenen. Het onderzoek was groot, bijna duizend artikelen heb ik volledig onderzocht.

Veel dank aan mijn ouders die altijd in mij en mijn studie hebben geïnvesteerd en het geloof hadden om mij steeds mijn eigen keuzes te laten maken. Het is goed gekomen. Gelukkig maar.

Frank jij ook bedankt voor je goede begeleiding en eveneens je geduld.

Inhoudsopgave.

VOORWOORD.....	4
INHOUDSOPGAVE.....	6
INTRODUCTIE	8
DE ZAAK MARIANNE VAATSTRA.....	8
OBJECTIVITEIT, NIEUWSSELECTIE EN FRAMING.....	9
FRAMING VAN DE ZAAK MARIANNE VAATSTRA.....	10
NIEUWSSELECTIE.....	13
CRIMINALITEIT IN DE MEDIA	14
REGIONALE EN LANDELIJKE BERICHTGEVING - PROXIMITY	15
ONDERZOEKSVRAAG	16
AANPAK	17
THEORETISCH KADER	19
HET FRAMEN VAN NIEUWS	19
DE INVLOED VAN MEDIA.....	19
OBJECTIVITEIT.....	20
FRAMING	21
FACTOREN VAN INVLOED OP FRAMES	23
FRAMING EFFECTEN	26
SELECTIE EN NIEUWSWAARDE.	28
NIEUWSWAARDE VAN	31
CRIMINALITEIT	31
FRAMING VAN CRIMINALITEIT- EN MISDAADNIEUWS.....	32
HARD EN ZACHT NIEUWS	34
SENSATIE.....	34
EFFECTEN VAN CRIMINALITEIT IN DE MEDIA	36
LANDELIJKE EN REGIONALE MEDIA	37
METHODE.....	40
KRANTEN	40
LONGITUDINALE INHOUDSANALYSE - CASESTUDIE	42
KWALITATIEVE INHOUDSANALYSE.....	43
DE GEFUNDEERDE THEORIEBENADERING EN FRAMING	45
INDUCTIEVE CODERING.....	47
SAMPLE EN ONDERZOEKSPERIODE.....	49
ORGANISATIE VAN DE DATA	50
WERKWIJZE ANALYSE	53
BETROUWBAARHEID	55
RESULTATEN	57
KWANTITATIEF ONDERZOEK	57
KWALITATIEF ONDERZOEK	59

DE EIGENLIJKE MOORD	61
IMPACT	64
SLACHTOFFER EN NABESTAANDEN	69
HET ONDERZOEK	71
ASIELZOEKERSCENTRUM.....	75
VERDACHTEN EN DADER	78
<u>CONCLUSIE:.....</u>	85
BEGRENTZINGEN	87
AANBEVELINGEN VOOR VOLGEND ONDERZOEK	88
<u>LITERATUUR</u>	89
<u>BIJLAGEN</u>	92
CODEBOEK	92

Introductie

De zaak Marianne Vaatstra

De moord op Marianne Vaatstra is één van de meest spraakmakende moorden in Nederland. De media-aandacht voor de zaak was enorm. Bijna veertien jaar is de zaak Vaatstra met regelmaat in het nieuws geweest. Er is vanaf 1999 tot en met 2013 geen jaar voorbij gegaan dat de *Leeuwarder Courant* niet over deze moordzaak heeft bericht.¹ De zestienjarige Vaatstra werd op 1 mei 1999 na een avondje stappen dood aangetroffen in een weiland nabij het Friese Kollum. Ze was meerdere malen verkracht en haar keel was doorgesneden. Vaatstra was op de avond van Koninginnedag met haar vriend in discotheek Paradiso in Kollum. Hoewel hij had beloofd haar thuis te brengen is Vaatstra die nacht toch zelf gaan fietsen. Toen zij de volgende ochtend niet was thuisgekomen zijn vrienden en familie naar haar op zoek gegaan, zij vonden het lichaam van Vaatstra.

De moord zorgde lange tijd voor veel ophef in Friesland, waar veelvuldig over werd gesproken en geschreven in de berichtgeving over de zaak. Er werd een stille tocht georganiseerd waar twintigduizend mensen op afkwamen (ter vergelijking: het dorp Zwaagwesteinde, waar Vaatstra woonde, telt iets meer dan vijfduizend inwoners). Lokale, regionale en landelijke media deden dagelijks verslag van de ontwikkelingen rondom de moord. Simon Vuyk noemt de moord in zijn boek over Vaatstra ‘een van de grootste affaires uit de moderne misdaadgeschiedenis’² en verslaggever Martijn de Koning noemde de berichtgeving rondom de moord een ‘spektakel’ in *De Volkskrant*.³

De media zorgen voor een groot deel voor de informatievoorziening over de zaak Vaatstra: mensen volgen het nieuws hierover door kranten te lezen en nieuwsuitzendingen te bekijken. Wanneer er nieuwe ontwikkelingen over een zaak via de media naar buiten worden gebracht is het zeer belangrijk dat dit zorgvuldig gebeurt. Volgens de journalistieke codes is het wenselijk dat de journalist enige afstand bewaart tot het onderwerp van verslaggeving.

¹ Zie: bijlage 1

² Vuyk, 2013. P.129

³ *De Volkskrant*, ‘Een Nederlander snijdt geen keel door’ 24 november 2012

Objectiviteit, nieuwsselectie en framing

Het streven naar objectiviteit is zo'n journalistieke code. Om de waarden van een democratie te waarborgen is het zelf kunnen vormen van een mening essentieel.⁴ Objectiviteit betekent volgens Michael Schudson dat de journalist de bedoeling heeft om alleen feiten te publiceren, liefst op een koele, emotionloze toon. De journalist moet daarbij volgens hem slechts verslag doen van het nieuws, zonder dit te becommentariëren of de betekenis ervan te veranderen.⁵ Schudson beschrijft de functies van objectiviteit als volgt:

*“Objectivity” is at once a moral ideal, a set of reporting and editing practices, and an observable pattern of news writing*⁶

Met andere woorden, volgens Schudson is het voor objectiviteit van belang dat de journalist slechts als ‘waarnemer’ het nieuws beschrijft, zonder daarin een eigen mening te betrekken. Objectiviteit functioneert op vele niveaus.

Echter, objectiviteit blijft een streven, omdat nieuws niet meer is dan een geconstrueerde representatie van de wereld en geen spiegel van de realiteit. Alle representaties zijn volgens Schudson selectief, waarbij de keuzes over wat er als nieuws gepresenteerd wordt, en hoe, door mensen gemaakt worden.⁷ Brants en Koenraadt zeggen heel simpel: ‘De media geven in hun verwoording van gebeurtenissen in de samenleving niet *de* werkelijkheid *dóór*, maar geven *een* versie van de werkelijkheid *wéér*.’⁸ Dit onderzoek richt zich op de wijze waarop de zaak Vaatstra is weergegeven in de media.

In plaats van een spiegel van de realiteit kan er beter worden gezegd dat het nieuws door de media in een *frame* wordt geplaatst. Het frame geeft context en betekenis bij een nieuwsonderwerp. Bij de keuze voor een frame wordt er ook besloten welke zaken en personen er wel en niet aan bod komen in het nieuwsbericht. Framing begint bij die selectie. Om een voorbeeld te geven: in het geval van de moord op Vaatstra kan er

⁴ Allan, 1999, p. 37

⁵ Schudson, 2001, p. 150

⁶ Schudson, 2001, p. 149

⁷ Schudson, 2003, p. 33

⁸ Brants en Koenraadt, 2005, p. 305

worden gekozen om de aandacht van de berichtgeving te richten op bijvoorbeeld de zoektocht naar de dader, de onrust in het dorp of op het verdriet bij de familie van het slachtoffer. Als er bijvoorbeeld wordt gekozen om over de zoektocht naar de dader te berichten, kan dit op tal van manieren worden gedaan. Er worden dus keuzes gemaakt waarbij aspecten in- en uit de berichtgeving worden gelaten. Framing is wat Ruigrok en Van Atteveldt een proces van selectie en presentatie noemen, waarin journalisten beslissen wat belangrijk is om te brengen als nieuws.⁹ Op deze manier kunnen journalisten een complexe werkelijkheid vertalen naar hun publiek. Schudson zegt dat de realiteit voortdurend wordt geframed in het nieuws, en dat het gebruik van frames zelfs niet te ontwijken is.¹⁰

Framing van de zaak Marianne Vaatstra

Het doel van dit onderzoek is het vaststellen van de frames in de berichtgeving in de zaak Vaatstra. In de media werd veel aandacht besteed aan de woede die bestond richting de inwoners van het nabije asielzoekerscentrum de Poelplaets in Kollum, omdat het voor veel mensen vast stond dat de moordenaar van Vaatstra zich daar bevond. Deze gedachte leefde bij veel inwoners van Zwaagwesteinde en omgeving, onder meer omdat Vaatstra in de weken voor haar dood zou zijn bedreigd door inwoners van dat asielzoekerscentrum. Daarnaast gingen er geruchten over twee verdwenen asielzoekers. Deze twee mannen zouden in de nacht van de moord zijn weggesluisd uit het asielzoekerscentrum in Kollum. De geruchten, de verdenkingen richting de asielzoekers en het feit dat er volgens sommigen te weinig onderzoek werd gedaan door politie en justitie in het asielzoekerscentrum, zorgde voor veel onrust in het dorp. Deze onrust komt veelvuldig terug in de berichtgeving over de zaak.

Bijna vier weken na de moord, op 28 mei 1999 werd er een eerste verdachte opgepakt. Geen asielzoeker, maar Piet S. uit Zwaagwesteinde. Op het lichaam van Vaatstra was veel DNA aangetroffen, dat kon worden vergeleken met dat van de aangehouden verdachte. Het DNA bleek niet te matchen en Piet S. werd weer vrijgelaten. De woede en het wantrouwen tegenover de asielzoekers bleef: tijdens een voorlichtingsavond over de

⁹ Ruigrok en Van Atteveldt, 2007, p.68

¹⁰ Schudson, 2003, p. 35

permanente vestiging van het asielzoekerscentrum in Kollum in juni 1999 werd burgemeester Piet Visser door inwoners van zijn eigen gemeente bekogeld met eieren. Zij waren tegen de plannen en zagen het asielzoekerscentrum liever helemaal verdwijnen. Politicus Pim Fortuyn schreef in oktober 1999 een column over dit voorval in de Elsevier, genaamd ‘Kollumer stront’. Daarin stelde hij dat zowel de pers als de beleidsmakers het ongenoegen van de bevolking over de asielzoekers niet aan de orde lieten komen, omdat dat meteen zou kunnen worden afgedaan als discriminatie. Daarnaast zei Fortuyn dat een Fries geen keel doorsnijdt, zoals bij Vaatstra wel was gedaan.¹¹ Ook de Leeuwarder Courant schreef over de ophef tijdens de voorlichtingsavond en liet meerdere demonstranten aan het woord.¹² De beelden van eiergooiers werden veelvuldig getoond in journaals en krantenartikelen.

In de jaren die volgden bleef de zaak volop in de media. Bauke Vaatstra, de vader van Marianne, ging zelf op zoek naar de dader en gaf daar regelmatig interviews over. Het programma *Opsporing Verzocht* besteedde meerdere malen aandacht aan de moord, met oproepen voor getuigen of andere mensen die informatie konden geven. Misdaadverslaggever Peter R. de Vries maakte twee uitzendingen over de moord op Vaatstra, waarvan de tweede in 2012 door 1,2 miljoen mensen werd bekeken.¹³ In het programma *Het Zesde Zintuig Plaats Delict* op 18 maart 2009 gingen paragnosten op zoek naar de moordenaar. Op die uitzending werd door meer dan anderhalf miljoen mensen afgestemd, waar er normaal gesproken ongeveer 1 miljoen mensen keken.¹⁴ Dat geeft aan dat de zaak interessant bleef voor een groot publiek. Ondanks de vele tips die na de uitzendingen van diverse programma’s binnenkwamen bleef de dader onbekend. In de jaren die volgden werden er meerdere mannen aangehouden en weer vrijgelaten. Beschuldigingen en aanhoudingen werden opgepakt door de media, waardoor er vrijwel constant veel aandacht was voor de moord.

Ondertussen werd er achter de schermen gewerkt aan een wetswijziging, om een grootschalig DNA-verwantschapsonderzoek mogelijk te maken. Jaren eerder, in 2000

¹¹ Elsevier, ‘Kollumer stront’ 16 oktober 1999

¹² Leeuwarder Courant, ‘Ouderlijk begrip voor eierwerpende zoon’ 9 oktober 1999

¹³ www.televizier.nl ‘Kijkcijfers/Peter R. de Vries doet goede zaken’ 21 mei 2012

¹⁴ Stichting KijkOnderzoek, Nr. 92 jaar top 100 exclusief sport 2009

werden er al honderdvijftig mannen opgeroepen voor DNA-onderzoek. De moordenaar zat er niet tussen. Er werd vervolgens geopperd een groot vrijwillig DNA-onderzoek uit te voeren bij twintigduizend mannen uit een straal van vijftien kilometer rondom het plaats delict. Daarvoor spande misdaadverslaggever Peter R. de Vries een kort geding aan. Dit verzoek werd afgewezen.

Uiteindelijk werd de wet die DNA-verwantschapsonderzoek mogelijk maakt in november 2011 aangenomen door de Eerste Kamer. Op 6 september 2012 werd er op een persconferentie in Drachten bekendgemaakt dat dit verwantschapsonderzoek zou worden ingezet in zaak Vaatstra. In totaal 8080 mannen ontvingen een oproep. Opnieuw laaide de aandacht voor de zaak flink op, nu een ontknoping dichterbij leek te komen. Ruim een week na de start van het verwantschapsonderzoek, meldde dader Jasper S. zich op 8 oktober in Kollum, om zijn DNA af te staan. Na ruim een maand waarin de DNA-monsters werden onderzocht in Rijswijk, was er op 14 november 2012 een volledige match. Jasper S., een boer uit Oudwoude, werd in de avond van 18 november 2012 aangehouden. Bauke Vaatstra beschrijft hoe hij werd overvallen door de media toen het nieuws bekend was geworden en hoe de zaak nog wekenlang het landelijke nieuws bepaalde:

‘Ik was om half zes alweer beneden. Ik ging naar de keuken, heb de koffie ingedrukt en toe ging m’n telefoon, de NOS, moet je nagaan. Ik hoorde dat Peter (de Vries, red.) getwitterd had die nacht en ja toen kreeg ik alles over me heen hier.’¹⁵

De uitzending van de persconferentie, waarin bekend werd dat verdachte Jasper S. was aangehouden, is door meer dan 2,8 miljoen mensen bekeken.¹⁶ De media stortten zich opnieuw massaal op de familie Vaatstra en ook op verdachte Jasper S. Ondanks de status van verdachte werd er in veel kranten bericht over deze man, door bijvoorbeeld een foto van hem te tonen, weliswaar met een balk over de ogen. Ook het huis waarin hij met zijn gezin woonde werd veelvuldig in beeld gebracht. *Trouw* schreef achteraf dat het tonen van die foto van de woning niet nodig was geweest.¹⁷ *NRC* ombudsman Sjoerd de Jong schrijft over de zaak Vaatstra dat het ‘ook bij kwaliteitskranten, doodnormaal is om in

¹⁵ Bauke Vaatstra in Vuyk, 2013. P.260

¹⁶ *Algemeen Nederlands Persbureau*, ‘2,8 miljoen kijkers persconferentie Vaatstra’ 20 november 2012

¹⁷ *Trouw*, ‘Die luchtfoto, nee, die was niet nodig’ 24 november 2012

grote misdaadzaken uit te rukken naar de woning van een verdachte en de belendende percelen nat te houden'.¹⁸

Na een pro-forma zitting op 27 februari, was op 28 en 29 maart 2013 de behandeling in de rechtbank van Leeuwarden. Bij de rechtszaak was veel pers aanwezig. Via sociale media en websites zoals *nu.nl* werden *liveblogs* bijgehouden waarop journalisten hun publiek op de hoogte hielden van de zaak. Drie weken later, op 19 april 2013, is Jasper S. veroordeeld tot een celstraf van achttien jaar. Na een week werd duidelijk dat zowel het Openbaar Ministerie als de verdediging besloten niet in hoger beroep te gaan.

Nieuwsselectie

Het is duidelijk dat de zaak Vaatstra jarenlang ontzettend veel media-aandacht heeft gekregen. Het doel van dit onderzoek is om de frames in de berichtgeving van verschillende kranten over de zaak vast te stellen en met elkaar te vergelijken. Frames geven zoals gezegd context en betekenis bij nieuwsonderwerpen. In het theoretisch kader zal het begrip framing verder uiteen worden gezet. Daar zal blijken dat er op allerlei fronten keuzes worden gemaakt in het journalistieke proces. Daarbij worden steeds de begrippen 'selectie' en 'presentatie' genoemd. Bij selectie wordt gekeken naar nieuwswaardigheid: is deze gebeurtenis te kwalificeren als nieuws, en kan het als nieuws worden gebracht? Hier begint de framing. Het selectieproces kan niet in dit onderzoek worden meegenomen, omdat er enkel inzage is in de uitkomst van dit proces: de eigenlijke berichtgeving. Bij presentatie worden keuzes gemaakt over hoe de gebeurtenis wordt gepresenteerd als nieuws. Het gaat dus niet enkel om het schiften van informatie, ook wordt er structuur in aangebracht.³¹ Wanneer media voortdurend keuzes maken over wat zij als nieuws presenteren aan hun publiek en op welke manier, en wij onze mening deels baseren op dat nieuws, dan is het interessant om te kijken wat de uitkomst is van die keuzes. Dat wordt duidelijk uit de frames die er gebruikt zijn in de berichtgeving. Dit onderzoek richt zich daarom op de presentatie en inhoud van het nieuws over Marianne Vaatstra, om zo duidelijkheid te scheppen over de wijze waarop informatie van deze zaak

¹⁸ *NRC Handelsblad*, 'Drama in het dorp: groot nieuws, maar nog geen uitgemaakte zaak'; NRC ombudsman Sjoerd de Jong' 24 november 2012

³¹ Reese, 2001, p. 4

is gepresenteerd en op welke punten bijvoorbeeld nadruk wordt gelegd.

Criminaliteit in de media

Ondanks de vele aandacht van media en publiek voor de moord, is er weinig wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de berichtgeving in de zaak Marianne Vaatstra. In dit onderzoek zal worden gekeken naar thema's die verband houden met berichtgeving over moord, zoals criminaliteit. Naar de verslaggeving van criminaliteit in de media is veel wetenschappelijk onderzoek gedaan. Daaruit blijkt dat criminaliteit vaak gekoppeld wordt aan sensatie en hypes. Voor dit onderzoek is dat een belangrijk gegeven, want factoren als sensatie en entertainment zouden zichtbaar kunnen zijn in de gebruikte frames. De frames die voorkomen in de berichtgeving zijn van belang omdat zij inzicht geven in de focus van de krant. De media springen volgens Dennis L. Wilcox graag in op hypes en sensatieverhalen die bijvoorbeeld voortkomen uit moord. In het voorwoord van *Serial Murder and Media Circuses* noemt hij de belangrijkste criteria van nieuws: ongewoonheid, drama, conflict, human interest, en de omvang van de gebeurtenis. Volgens Wilcox bevat nieuws over misdaad vaak al deze criteria en wordt er daarom veel over geschreven door journalisten.³² Ook Moira Peelo spreekt over nieuwswaarde en zegt dat de mate van ongewoonheid en gruwelijkheid ervoor zorgt dat een moord als (extra) nieuwswaardig wordt gezien:

*'What makes a mega killing especially newsworthy is the exceptional quality of its horror, its oddness.'*³³

Volgens Peelo is er sprake van een grote moordzaak wanneer er veel sociale opschudding in de maatschappij door wordt veroorzaakt.³⁴ Het is echter te betwisten of het de moord is die de opschudding veroorzaakt, of de berichtgeving erover. De werkelijke moord verschilt vaak op vele vlakken van het beeld dat er in de media van wordt gegeven.³⁵ Wanneer de invloed van de media op de beeldvorming groot is en media een rol kunnen spelen in het aanwakkeren van bepaalde gevoelens, dan is het belangrijk om te zien hoe

³² Wilcox 2006 in ... Gibson 'Serial murder and media circuses' p.ix

³³ Peelo, 2006. P.164

³⁴ Peelo, 2006. P.163

³⁵ Peelo, 2004, p.259

nieuws wordt gepresenteerd. Dat is wat dit onderzoek doet.

Regionale en landelijke berichtgeving - proximity

De zaak Vaatstra was onderwerp in de berichtgeving van zowel landelijke als regionale kranten. Het meest kenmerkende verschil tussen landelijke kranten en (Friese) regionale kranten, is de afstand tot de gebeurtenis. Waar de meeste landelijke kranten met hun redacties in de randstad gehuisvest zijn, bevinden de Friese dagbladen *Leeuwarder Courant* en *Friesch Dagblad* zich beide in de omgeving van de plaats delict in de zaak Vaatstra. Landelijke kranten behelzen daarnaast een veel groter gebied waardoor er meer nieuwsfeiten zijn waaruit een selectie moet worden gemaakt, en Zwaagwesteinde een kleiner onderdeel is. Over de invloed van afstand van de media op het onderwerp van berichtgeving verschillen de meningen. Shoemaker en Reese stellen dat des te groter het gebied is dat een medium beslaat, des te meer de berichtgeving gestandaardiseerd is.⁴³

Met nabijheid, *proximity*, kan de geografische afstand tot een gebeurtenis worden bedoeld, maar ook de mate van interesse in lokaal nieuws.⁴⁴ Volgens Castelló is *proximity* bepalend voor de nieuwswaarde van een gebeurtenis, waarbij wordt gekeken naar de mate waarin het nieuws mensen beïnvloed, de mate waarin bepaalde risico's gelden voor mensen, enzovoorts.⁴⁵ Het feit dat een ziekenhuis wordt gesloten kan bijvoorbeeld grote invloed hebben op het leven van mensen die wonen in de omgeving van dat ziekenhuis, maar veel minder voor mensen die honderd kilometer verderop wonen. Ook is *proximity* volgens Castelló een beslissende factor in de manier waarop journalisten werken. Het verschil zit volgens hem in het feit dat er in het geval van meer *proximity* een hechtere relatie met bronnen bestaat, en dat er op lokaal niveau sprake is van meer betrokken berichtgeving dat op directe feedback kan rekenen.⁴⁶ Neveu schrijft ook over de krachtige en afhankelijke relatie met bronnen en benadrukt dat lokale journalistiek niet slechts het kleine broertje van de landelijke journalistiek is:

Local journalism is not a minor variant of national journalism. Rather, it has its roots in

⁴³ Shoemaker en Reese, 1996, p.260

⁴⁴ Morton en Warren, 1992, p.1023

⁴⁵ Castelló, 2010, p.464

⁴⁶ Castelló, 2010, p.475

*a specific territory and is ruled by a peculiar logic that is shaped by the existence of a powerful relationship of dependence between journalists and their sources.*⁴⁷

Deze relatie met bronnen waarover Neveu spreekt is interessant voor dit onderzoek. Doordat de journalisten van de *Leeuwarder Courant* letterlijk zo dicht op het onderwerp zaten hadden zij daardoor wellicht een hechtere relatie hadden met de lokale bronnen. Hierdoor kan het zijn dat zij in hun berichtgeving voorzichtiger waren en bewust of onbewust meer rekening hielden met de gevoelens in de omgeving. Het is interessant om te kijken of in deze zaak de berichtgeving van een lokale krant genuanceerder is dan die van een landelijke krant.

Onderzoeksvraag

Uit het oogpunt van framing is het interessant om te kijken of het gebruik van frames van een regionale krant uit het gebied waar de moord is gepleegd verschilt met dat van een landelijke krant die verder verwijderd is van de plaats delict, temeer omdat de relatie met bronnen bijvoorbeeld kunnen verschillen wat een ander oogpunt op kan leveren. Ook de onrust die er bestond in de gemeenschap van Zwaagwesteinde en omgeving zou meer voelbaar kunnen zijn voor media uit de omgeving, dan voor landelijke media die veel verderop gehuisvest waren. De grote media-aandacht voor de moord resulteerde in 782 artikelen voor de regionale *Leeuwarder Courant* en 189 artikelen voor de landelijke *De Volkskrant*.⁴⁸ Uit deze cijfers wordt duidelijk dat het nieuws, hoewel belangrijk voor beide kranten, bij *Leeuwarder Courant* een groter deel uit maakte van de totale berichtgeving, dan bij *De Volkskrant*. Hoewel dit logisch klinkt omdat *De Volkskrant* een veel groter gebied bestrijkt dan *Leeuwarder Courant*, zou het een voorbode kunnen zijn voor verschillen in de inhoud van de artikelen en dus in de frames.

Gezien de invloed die frames hebben op de beeldvorming van een gebeurtenis en de gevolgen die een bepaalde beeldvorming kan hebben, zeker in het geval van moord, is het interessant om te kijken welke frames er gebruikt zijn in de berichtgeving over de moord op Vaatstra. Het is nadrukkelijk niet de bedoeling van dit onderzoek om te kijken welke factoren van invloed zijn op die frames, of welke invloeden de frames vervolgens

⁴⁷ Neveu, 2002, p. 53 en 54

⁴⁸ Bijlage 2

hebben. Het doel van dit onderzoek is antwoord te geven op de volgende vraag:

In hoeverre verschilt de framing van de moord op Marianne Vaatstra in de berichtgeving van de Volkskrant en de Leeuwarder Courant?

Aanpak

In deze scriptie wordt aan de hand van een kwalitatieve longitudinale inhoudsanalyse onderzocht hoe de moord op Marianne Vaatstra en de zoektocht naar haar moordenaar gedurende veertien jaar in de media is weergegeven. Daarbij wordt getracht het gehele tijdspad in kaart brengen. Dit betekent de verslaggeving vanaf de moord in mei 1999, tot en met het proces tegen moordenaar Jasper S. in april 2013. Om vast te stellen welke frames er gebruikt zijn in de berichtgeving zal er diepgaand naar de inhoud moeten worden gekeken. De voorkeur wordt daarom gegeven aan kwalitatieve resultaten omdat die meer kunnen zeggen over de inhoud van de berichtgeving dan kwantitatieve informatie. De frames zijn issuespecifiek en de focus ligt hierdoor meer op de details en er kan gemakkelijker nuance worden aangebracht bij de resultaten. Er is gekozen voor een longitudinale studie omdat het een studie betreft over een periode van een aantal jaren waarbij de inhoud van de berichtgeving wordt onderzocht.

De vergelijking van de Friese regionale krant *Leeuwarder Courant* met de landelijke krant *De Volkskrant* staat centraal in dit onderzoek. De keuze voor deze kranten is gemaakt omdat het beide kwaliteitskranten zijn die veel hebben geschreven over de zaak Vaatstra. Deze kranten worden met elkaar vergeleken om verschillen en overeenkomsten in de berichtgeving van de moord op Vaatstra te ontdekken op het niveau van regionale en landelijke kranten. Leidend in dit onderzoek is het begrip framing, nu er onderzocht wordt welke frames er door beide kranten gebruikt zijn in de berichtgeving over Vaatstra. De frames zullen door middel van een kwalitatieve analyse inductief worden vastgesteld. Dat betekent dat er met een open blik naar de data wordt gekeken om daaruit vast te stellen welke frames er gebruikt worden. Dit wil zeggen dat de onderzoeker de vrijheid heeft om gedurende het onderzoek de aanpak nog enigszins te veranderen zodat die tot het beste resultaat leidt. Een inductieve aanpak is geschikt voor dit onderzoek omdat er daarbij niet wordt gekeken vanuit vooraf gedefinieerde frames, wat kan zorgen voor een

‘tunnelvisie’ of té algemene uitkomsten. Het doel van dit onderzoek is een nauwkeurig beeld te geven van hoe deze zaak al die jaren in het nieuws is geweest, wanneer er pieken waren in die berichtgeving en wat de aard van de inhoud was van die berichtgeving.

Theoretisch kader

Het framen van nieuws

Om te begrijpen waarom er zoveel onderzoek wordt gedaan naar framing en objectiviteit is het belangrijk om inzicht te krijgen in de discussie rondom de invloed van media.

De invloed van media

De discussie over de invloed van de media bestaat al sinds de opkomst van de massamedia aan het einde van de negentiende eeuw. Door de komst van massamedia kon informatie worden overgebracht naar grote aantallen mensen. Aanvankelijk was bijna iedereen overtuigd van de grote invloed die deze massamedia hadden. Dit is samen te vatten in de *almacht van de media-theorie*. Kortgezegd is die theorie gebaseerd op de gedachte dat massamedia iedereen bereikten met hun boodschappen, en dat die boodschappen passief en kritiekloos werden overgenomen door de ontvangers.⁴⁹

Inmiddels zijn wetenschappers het er over eens dat er vele factoren van invloed zijn op hoe een boodschap overkomt op het publiek. Zo zijn de eigen netwerken van belang, maar zorgt ook de selectieve manier waarop mensen informatie tot zich nemen ervoor dat de macht van de media slechts beperkt is.⁵⁰

Toch moet de macht van de media ook niet worden onderschat, de verregaande gevolgen ervan zijn terug te zien in de effecten van bijvoorbeeld propaganda. Scheufele noemt in dit licht onderzoekers Noelle-Neumann en Gerbner, die beiden vergelijkbare theorieën ontwikkelden over de macht van de media. Beiden claimen dat de media sterke, langdurige effecten op hun publiek hebben, gebaseerd op hun alomtegenwoordige en gelijkkluidende stroom van berichten.⁵¹

Dat nieuws een belangrijke plaats heeft ingenomen in het beleven van de werkelijkheid

⁴⁹ De Boer en Brennecke, 2009, p. 16 en 17

⁵⁰ Lazarsfeld, Berelson, & Gaudet, 1948 in Scheufele en Tewksbury, 2007, p.10

⁵¹ Noelle-Neumann, 1973 en Gerbner & Gross, 1974 in Scheufele en Tewksbury, 2007, p.10

en in de bepaling van wat belangrijk is, is volgens Schudson zeker:

*'it has become (...) a dominant force in the public construction of common experience and a popular sense of what is real and important.'*⁵²

Het publiek beleeft volgens Schudson de 'werkelijkheid' dus voor een groot deel door het zien, horen en lezen van nieuws. De theorieën over objectiviteit en framing spelen een belangrijke rol in de discussie over de invloed van media. Volgens Scheufele is bij framing de manier waarop een onderwerp wordt gepresenteerd als nieuwsbericht bepalend voor de wijze waarop het publiek dat nieuws interpreteert.⁵³ Waar framing begint lijkt de objectiviteit dus te eindigen.

Objectiviteit

Het streven naar objectiviteit, oftewel het ongekleurd brengen van nieuws, is al decennialang een belangrijk uitgangspunt van verslaggeving.⁵⁴ Volgens Schudson wordt met objectiviteit bedoeld dat de journalist slechts als 'waarnemer' het nieuws beschrijft, zonder daarin een eigen mening te betrekken. Objectiviteit heeft volgens Schudson de bedoeling om feiten van meningen te scheiden, en alleen de feiten te publiceren, liefst op een koele, emotioneloze toon. De journalist moet volgens hem daarbij slechts verslag doen van het nieuws, zonder dit te becommentariëren of de betekenis ervan te veranderen.⁵⁵ Het publiek kan door objectieve berichtgeving op een eerlijke manier een eigen mening vormen over wat er speelt, en dat wordt gezien als een belangrijke voorwaarde voor een democratie. Het is daarom belangrijk dat het selecteren van nieuwswaardige onderwerpen en vervolgens ook de presentatie ervan, op een objectieve wijze verloopt.

Volgens Schudson hebben journalisten toen zij objectiviteit als hun streven bepaalden, ook meteen de tekortkomingen ervan erkend. Zij hechtten veel belang aan objectiviteit maar zagen het ook als hun taak om de lezers naast te informeren ook het nieuws te leren interpreteren.⁵⁶ Hier begint framing. Objectiviteit blijft een onhaalbaar streven, omdat

⁵² Schudson, 2003 'The sociology of news' p.13

⁵³ Scheufele en Tewksbury, 2007, p.11

⁵⁴ Broersma, 2009, p.19

⁵⁵ Schudson, 2001, p. 150

⁵⁶ Schudson, 2001, p. 164

nieuws niet meer is dan een representatie van de wereld en dus geen spiegel van de realiteit.⁵⁷

Alle representaties zijn volgens Schudson selectief, waarbij de keuzes over wat er als nieuws gepresenteerd wordt, en hoe, door mensen gemaakt worden.⁵⁸ Ook Schoemaker en Reese wijzen objectiviteit af als haalbaar ideaal omdat er volgens hen niet zoiets bestaat als een objectieve observator.⁵⁹ Hiermee wordt bedoeld dat mensen, dus ook journalisten, niet geheel vrij van waarden kunnen zijn. Informatie wordt door journalisten gesimplificeerd om het zo begrijpelijker te maken voor het publiek. Bij het simplificeren van nieuws kan er daarom voor worden gekozen om bepaalde informatie weg te laten. Er wordt gekozen voor een frame waardoor er geen sprake meer is van objectieve berichtgeving.

Framing

Framing heeft sinds 1990 een vlucht genomen in het onderzoek naar journalistiek en communicatie.⁶⁰ Matthes onderzoekt in *What's in a frame* wat framing is, welke definities er bekend zijn en welke theorieën en methodes er gebruikt worden. Hij stelt terecht dat veel definities hoewel nuttig, te algemeen zijn en niet expliciet uitleggen wat een frame is.⁶¹ Zo noemt Reese framing een wijze van het organiseren en structureren van de *social world*.⁶² Allan spreekt hier ook over en zegt dat frames nodig zijn om orde aan te brengen en betekenis te geven aan de vele gebeurtenissen in de *social world*.⁶³ Erving Goffman noemt frames interpretatieschema's die het mogelijk maken om informatie of gebeurtenissen te lokaliseren, waar te nemen, te identificeren en te etiketteren.⁶⁴

Niet alleen zijn frames handvatten voor het publiek, ook voor journalisten: Gitlin omschrijft frames als een middel voor journalisten om zo in een kort tijdsbestek grote

⁵⁷ Strömbäck e.a. 2008, p. 118

⁵⁸ Schudson, 2003, p. 33

⁵⁹ Shoemaker en Reese, 1996, p.4

⁶⁰ Ruigrok en van Atteveldt, 2007 p. 69

⁶¹ Matthes, 2009, p.350

⁶² Reese, 2001 p.5

⁶³ Allan, 1999, p.74

⁶⁴ Goffman, 1974, p.21

hoeveelheden informatie snel en geroutineerd te kunnen verpakken voor het publiek.⁶⁵ Al deze definities zijn vrij algemeen. Duidelijk wordt dat frames structuur aanbrengen en betekenis geven aan gebeurtenissen, maar het blijft onduidelijk op welke manier dat gebeurt.

De definitie die in dit onderzoek gehanteerd wordt is die van Robert Entman, die ook de term selectie noemt, maar een meer gedetailleerd beeld geeft van framing. In plaats van over een *social world* spreekt hij over een *perceived reality*:

*'To frame is to select some aspects of a perceived reality and make them more salient in a communicating text, in such a way as to promote a particular problem definition, causal interpretation, moral evaluation, and/or treatment recommendation for the item described.'*⁶⁶

Uit deze verwoording van Entman blijkt dat de *perceived reality* iets anders is dan de werkelijke realiteit. De journalist presenteert volgens hem dus een bepaalde versie van de realiteit. Ook heeft hij het over het benadrukken van geselecteerde aspecten, waardoor een bepaalde visie op een situatie of probleem gedefinieerd en gepromoot kan worden.⁶⁷ Deze definitie van Entman is erg gericht op de effecten van framing op het publiek. Dit onderzoek stelt zich ten doel de aspecten die opvallen in de berichtgeving in de zaak Vaatstra, in de vorm van frames vast te leggen.

Belangrijke stadia in het proces van framing zijn *frame-building* en *frame-setting*. Vervolgens kunnen frames consequenties hebben op individueel en maatschappelijk niveau.⁶⁸ De eerste term, frame-building, is van invloed op de opbouw van de frames. Frames worden constant door factoren binnen en buiten de nieuwsorganisatie beïnvloed. Dit is een voortdurend proces waarbij de professionele houding van journalisten, de belangen van elites en sociale veranderingen een rol spelen.⁶⁹ In dit onderzoek zal geen aandacht worden besteed aan de totstandkoming van de frames in de berichtgeving over Vaatstra en ook niet aan de factoren die daarop van invloed zijn geweest. Het resultaat van het frame-building proces staat in dit onderzoek centraal, namelijk de frames die

⁶⁵ Gitlin, 1980, p.7

⁶⁶ Entman, 1993 p.52

⁶⁷ Entman, 1993, p.52

⁶⁸ Scheufele 1999 p.114 en 115

⁶⁹ Scheufele 1999 p.115

uiteindelijk in de berichtgeving terugkomen. Frame-setting en de consequenties op individueel- en maatschappelijk niveau, zijn gericht op de effecten die frames kunnen hebben. Dit zal niet worden onderzocht, maar is wellicht interessant voor toekomstig onderzoek. Voor dit onderzoek is het belangrijk dat een bepaalde selectie en presentatie van nieuws van invloed kan zijn op de manier waarop het publiek het nieuws interpreteert.

Factoren van invloed op frames

Framing gaat zoals eerder gesteld over het selecteren en presenteren van nieuws.¹¹⁶ Logischerwijze wordt de journalist in de vele definities aangewezen als degene die keuzes maakt bij zowel de selectie als de presentatie van het nieuws. Echter, deze ‘macht’ ligt niet volledig, of zoals sommige wetenschappers zeggen: grotendeels niet bij de journalist. Er zijn veel individuen en groepen die belang hebben bij het gebruik van een bepaald frame. De berichtgeving van massamedia, zowel nieuws als entertainment, worden daarom bepaald, beperkt en gesteund door verschillende invloeden: factoren van binnen en buiten de nieuwsorganisatie.¹¹⁷

Shoemaker en Reese hebben onderzoek gedaan naar de factoren die van invloed zijn op berichtgeving. Aangezien de journalist degene is die het nieuws produceert kan het niet anders dan dat hij of zij een zekere invloed heeft op de berichtgeving. Volgens Shoemaker en Reese zijn de achtergrond, opleiding en ervaring van een journalist belangrijke factoren die van invloed zijn op diens werk. Daarnaast spelen de persoonlijke voorkeuren en ideologische overtuigingen, de politieke voorkeuren en de eigen normen en waarden een rol, maar ook de eigen houding: de zorgvuldigheid, de snelheid waarmee gewerkt wordt en de bedrijfscultuur.¹¹⁸ Een journalist werkt volgens de nieuwsroutines die binnen de nieuwsorganisatie gelden. Journalistieke normen en waarden, financiële- en technische overwegingen zijn van invloed op die nieuwsroutines.¹¹⁹ Schudson stelt dat de invloed van de marktpositie, de aard van de organisatie, en de professionele normen veel groter is dan die van de individuele overtuiging van de journalist op nieuws:

¹¹⁶ Ruigrok en Van Atteveldt, 2007, p.68

¹¹⁷ Shoemaker en Reese 1996, p. ix en 1

¹¹⁸ Shoemaker en Reese 1996, p.254 en 255

¹¹⁹ Strömbäck e.a. 2008, p. 117

*'A theoretical emphasis on framing instead of bias reveals that the decisions inherent in the manufacture of news have more to do with the marketplace, the nature of organizations, and the assumptions of news professionals than with individual bias.'*¹²⁰

Ondersteunend voor Schudson is de uitkomst van het onderzoek van Burger en Koetsenruijter. Zij deden onderzoek naar de beeldvorming over 'loverboys' en kwamen tot de conclusie dat journalisten vrijwel zonder uitzondering het frame dat werd aangereikt door hulpverleners en belangenorganisaties reproduceerden.¹²¹ Hier tegenover staat een onderzoek van de Zweedse onderzoekers Strömbäck en Nord naar de relatie tussen journalisten en hun politieke bronnen in Zweedse verkiezingscampagnes. Hun bevindingen laten juist zien dat journalisten in de meeste gevallen zelf de overhand hebben bij het bepalen van het frame dat er gebruikt wordt.¹²² Een verklaring voor het verschil tussen de stellingen van Burger en Koetsenruijter en Strömbäck en Nord zou ook het onderwerp van de berichtgeving kunnen zijn. Een journalist kan bijvoorbeeld een leek zijn op het gebied van loverboys, waardoor er meer wordt afgegaan op de informatie van derden. Journalisten weten vaak meer van de politiek en zijn vaker specialist op dat gebied.

Er bestaat duidelijk discussie over de verschillende invloeden op nieuws. Voor dit onderzoek is het belangrijk om te weten dat de keuze voor het gebruik van bepaalde frames wordt beïnvloed door allerlei factoren van binnen en buiten de nieuwsorganisatie. De mate waarin deze factoren het nieuws beïnvloeden verschilt per onderwerp en tijdstip.

Ook van invloed op de totstandkoming van frames is het contact met bronnen. Shoemaker en Reese stellen dat het meeste nieuws over mensen gaat die reeds prominent zijn en dat de gebruikte informatie vaak komt van officiële kanalen, vooral van overheden. De relatie met bronnen is afhankelijk van de toegankelijkheid ervan en overheden en bedrijfsbronnen zijn toegankelijk en bedreven in het geven van informatie. Individen of vertegenwoordigers van kleine groepen zijn minder toegankelijk en vaak

¹²⁰ Strömbäck e.a. 2008 p. 117

¹²¹ Burger en Koetsenruijter 2008, Nieuws over loverboys komt uit een klein kaartenbakje. Inhoudsanalyse van berichtgeving in Nederlandse nieuwsmedia (1995-2005) p.37

¹²² Strömbäck en Nord 2006, p.147

onervaren in het contact met de media. Dat is terug te zien in de berichtgeving.¹²³ Tijdens een nieuwsarme dag zal er nog eerder een beroep worden gedaan op officiële bronnen omdat deze goed bereikbaar zijn.¹²⁴ Naast het contact met bronnen speelt ook de bereikbaarheid van de omgeving waarin het nieuws zich afspeelt een rol. Journalisten zijn eerder geneigd naar de bekende plaatsen te gaan, vaak door de tijdsdruk die een deadline met zich meebrengt: het bewandelen van de gebaande paden kost nou eenmaal minder tijd. Evenementen die passen in het tijdsschema van nieuwsorganisaties zullen daardoor eerder terugkomen in het nieuws.¹²⁵

Media worden ook beïnvloed door hetgeen andere media doen. Om het publiek te blijven boeien kijken nieuwsorganisaties naar elkaar. Er is sprake van concurrentie. Wanneer een concurrerende nieuwsorganisatie veel aandacht besteed aan een bepaalde kwestie of evenement zullen andere nieuwsorganisaties vaak volgen.¹²⁷ Ook culturele aspecten kunnen van invloed zijn op het gebruik van frames. Volgens Shoemaker en Reese zouden minderheden ondervertegenwoordigd zijn en vaak stereotyperend worden gepresenteerd.¹²⁸ Dit zou wellicht in de berichtgeving over de zaak Vaatstra terug te zien zijn in minderheden als ‘de Friezen’, ‘de Zwaagwesteinders’ of ‘de asielzoekers’. Zoals eerder genoemd is ook de grootte van het gebied dat een nieuwsorganisatie bestrijkt van invloed op de vorm van het nieuws. Bij een groter gebied zal de berichtgeving meer gestandaardiseerd zijn. Dit om de berichtgeving aantrekkelijk te maken voor een brede groep mensen met verschillende achtergronden en interesses.¹²⁹ Aangezien de Volkskrant als landelijke krant een veel groter gebied bestrijkt dan de regionaal gerichte Leeuwarder Courant, is te verwachten dat de berichtgeving van de Volkskrant meer gestandaardiseerd is en bijvoorbeeld minder ingaat op bepaalde details. Dit zal blijken uit de resultaten van dit onderzoek.

Hiernaast kan de grootte en de complexiteit van de nieuwsorganisatie een rol spelen, doordat er bijvoorbeeld vele verschillende journalisten aan een artikel werken, of juist

¹²³ Shoemaker en Reese 1996, p.253

¹²⁴ Shoemaker en Reese 1996, p.259

¹²⁵ Shoemaker en Reese 1996, p.255

¹²⁷ Shoemaker en Reese 1996, p.259

¹²⁸ Shoemaker en Reese 1996, p.253

¹²⁹ Shoemaker en Reese, 1996, p.260

steeds eenzelfde journalist. Ook de financiële insteek van een organisatie: wil de nieuwsorganisatie winst behalen of is er sprake van een non-profit organisatie? Daarin spelen de belangen van de eigenaar, die van de geldschieters zoals adverteerders en de belangen van het publiek mee.¹³⁰ Een non-profit organisatie is niet gericht op het verdienen van geld en is daardoor minder bezig met het trekken van lezers of het tegemoetkomen van adverteerders. Wanneer een nieuwsorganisatie winst wil maken zal deze misschien ook (meer) aandacht besteden aan bepaalde nieuwsfeiten, enkel omdat dit meer publiek trekt. Strömbäck e.a. noemen ten slotte nog factoren van buiten de nieuwsorganisatie, zoals het mediasysteem, het politieke systeem en de politieke cultuur.¹³¹ Al deze factoren kunnen van invloed zijn op de manier waarop het nieuws vorm krijgt. Dit onderzoek richt zich op die uiteindelijke vorm, dat terugkomt in het framegebruik. Het kan voor later onderzoek interessant zijn om te onderzoeken welke factoren in de zaak Vaatstra van invloed zijn geweest op de berichtgeving.

Framing effecten

Terug naar de invloed van media. Hoewel er in dit onderzoek niet wordt gekeken naar de effecten van de frames in de berichtgeving in de zaak Vaatstra, kan hier in dit theoretisch kader niet aan voorbij worden gegaan. Studies over de effecten van nieuws en frames vallen oorspronkelijk onder de sociologie en psychologie.¹³²

Over de effecten van berichtgeving in de media en de invloed van frames op de vorming van een opinie verschillen de meningen nogal. Dit is een belangrijke discussie, aangezien een democratie werkt vanuit het basisprincipe dat burgers hun mening kunnen vormen op basis van vrije, ongekleurde informatie. Het onderzoek naar de effecten van berichtgeving is problematisch doordat er moet worden gekeken naar de reactie van het publiek. Zo'n reactie is moeilijk meetbaar doordat factoren als eigen ervaringen, persoonlijkheid en kennis meewegen.¹³³ Deze factoren verschillen per persoon, waardoor ook de effecten van berichtgeving per persoon verschillen.

¹³⁰ Shoemaker en Reese, 1996, p.256, 257 en 258

¹³¹ Strömbäck e.a. 2008, p. 117 en 118

¹³² Shoemaker en Reese 1996, p.5

¹³³ Shoemaker en Reese 1996, p. 4

Bij framesetting speelt de interactie tussen het publiek en frames een belangrijke rol. Deze interactie wordt beïnvloed door de eigen kennis en gesteldheid van het individu. Het effect dat een frame heeft op de informatieverwerking, de houding en vervolgens het gedrag van het publiek staat in dit stadium centraal.¹³⁴ Een consequentie of effect op individueel niveau kan volgens de Vreese zijn dat een individu een bepaald standpunt inneemt ten opzichte van een bepaalde gebeurtenis nadat hij is 'blootgesteld' aan een bepaald frame. Op maatschappelijk niveau kan dat gaan om consequenties voor de vorming van processen zoals politieke socialisatie, besluitvorming en collectieve acties.¹³⁵

Reese schrijft eveneens dat framing van invloed is op de manier waarop er gedacht wordt over politiek. Volgens hem is de wijze waarop informatie wordt gebracht van invloed op de manier waarop het publiek het nieuws verwerkt.¹³⁶ Habermas zegt dat politici, lobbyisten en belangengroeperingen samen met journalisten werken aan de constructie van een publieke opinie. Maar, zo zegt Habermas, het is moeilijk meetbaar in hoeverre het gevoel van zo'n zogenaamde 'breed gedragen mening' aanwezig is. Volgens hem is de publieke opinie vervolgens meer indirect van invloed op de 'kneedbare' eigen mening van het individu.¹³⁷ Oftewel, door de interactie met 'wat het grote publiek vindt' wordt de eigen mening van het individu lichtelijk beïnvloed. Entman stelt dat een effectieve beïnvloeding van slechts twee of drie procent van de massa al van belang zou kunnen zijn als doorslaggevende stem bij een nipte verkiezingsuitslag.¹³⁸

In dit onderzoek zal er niet worden gekeken welke effecten de frames in de berichtgeving over Vaatstra hebben op het publiek. Het idee dat berichtgeving een zekere invloed heeft op de mening van het publiek onderstreept wel het belang van dit onderzoek. Een studie over de impact die berichtgeving vereist namelijk eerst onderzoek naar de inhoud van de berichtgeving.¹³⁹ De focus van deze studie ligt daarom op de frames in de zaak Vaatstra, wellicht kan er in volgende studies worden gekeken naar de effecten van die frames.

¹³⁴ Scheufele 1999 p.116 en Boer en Brennecke 2009 p.36

¹³⁵ De Vreese, 2005, p.51 en 52

¹³⁶ Reese, 2001, p.2 en 3

¹³⁷ Habermas, 2006, p.417

¹³⁸ Entman, 2010, p.393

¹³⁹ Shoemaker en Reese 1996, p.24

Selectie en nieuwswaarde.

Volgens de definitie van framing van Entman die gehanteerd wordt in dit onderzoek hoort er een selectieproces bij framing.¹⁴⁰ Al het nieuws is de uitkomst van een selectie en dus geframed. Ook Strömbäck e.a. spreken over een proces waarin keuzes worden gemaakt. Volgens hen moet nieuws worden gezien als het resultaat van min of meer bewuste keuzes, onder andere beperkt door factoren als journalistieke normen, waarden en nieuwsroutines.¹⁴¹ Die keuzes vormen dat selectieproces waarover ook Ruigrok en van Atteveldt schreven:

‘During this selection and presentation process, journalists decide what is important, making the complex reality understandable for their audiences.’¹⁴²

De journalist maakt dus (namens het nieuwsmedium) een selectie en bepaalt wat er aan het publiek wordt gepresenteerd als nieuws en hoe complexe feiten begrijpelijk kunnen worden uitgelegd. Bij die selectie speelt de waarde van het nieuws een rol.

Het bepalen wat nieuws is en hoe het nieuws gebracht wordt kan volgens Brants en Koenraadt niet los van elkaar worden gezien: ‘of een gebeurtenis nieuwswaardig is, wordt mede bepaald door de vraag of de journalist deze als zodanig kan presenteren.’¹⁴³ Nieuwswaardigheid wordt volgens Shoemaker en Reese gebruikt om te voorspellen wat het publiek belangrijk en aangrijpend vindt en om nieuws op consistente wijze te selecteren.¹⁴⁴ Zij zien nieuwswaardigheid dus als een hulpmiddel om nieuws constant op een zelfde manier te selecteren, waardoor continuïteit gewaarborgd wordt.

Eerder zijn de selectiecriteria van Wilcox voor nieuwswaardigheid genoemd: ongewoonheid, drama, conflict, human interest, en de omvang van de gebeurtenis.¹⁴⁵ Brants en Koenraadt noemen de volgende:

‘(...) gebeurtenissen die extreem zijn (in positieve of negatieve zin), die geografisch nabij zijn, zich voor simplificatie, personalisering en dramatisering lenen, die te beschrijven zijn in

¹⁴⁰ Entman, 1993 p.52

¹⁴¹ Strömbäck e.a. 2008, p. 117

¹⁴² Ruigrok en van Atteveldt, 2007 p. 68

¹⁴³ Brants en Koenraadt, 2005, p. 305

¹⁴⁴ Shoemaker en Reese 1996, p.106

¹⁴⁵ Wilcox 2006 in ... Gibson ‘Serial murder and media circuses’ p.ix

*termen van een in de samenleving gedeeld kader van kennis en moraliteit, en waarvoor deskundige bronnen voor handen zijn - om feiten te leveren en te checken en om de gebeurtenis te verklaren en zonodig nadere betekenis te geven.*¹⁴⁶

Wat meteen opvalt is dat deze criteria vele gelijkenissen vertonen met die van Wilcox. De ongewoonheid die Wilcox als eerste noemt is te vergelijken met de extreme gebeurtenissen waarover Brants en Koenraadt praten. De kern van beide is dat het gaat om gebeurtenissen die door anderen als ongewoon of niet alledaags worden gezien. Het publiek houdt van het ongewone omdat het de verwachting doorbreekt. Verwacht wordt dat elke dag net zo zal zijn als de vorige, wanneer er dan iets ongewoons gebeurt is dat een uitzondering op die regel.¹⁴⁷

Extremiteit is de overtreffende trap van ongewoonheid en beide zijn meetbaar door middel van impact: het aantal 'levens' waarop de gebeurtenis van invloed is. Hiermee wordt bedoeld dat wanneer er meer mensen de gevolgen zullen merken van een gebeurtenis, het nieuws rondom die gebeurtenis ook interessant is voor een grotere groep mensen. Hierin geldt dat slachtoffers belangrijker zijn dan materiële schade en dat gebeurtenissen rondom invloedrijke mensen eerder nieuwswaardig zullen zijn omdat hun acties vaak van invloed zijn op het grote publiek. De acties van die mensen zullen ook eerder als ongewoon of extreem worden aangemerkt, omdat de gevolgen ervan extreem (kunnen) zijn.¹⁴⁸ De omvang van de gebeurtenis is ook een criterium van Wilcox en kan dus in het licht van het voorgaande worden gezien.

Een tweede kenmerk dat Wilcox en Brants en Koenraadt beide noemen, is het dramatiseren van een gebeurtenis. Bij dramatisering kan worden gedacht aan focus op drama, een conflict of probleem. Dit ligt in het verlengde van een ander kenmerk: simplificatie. Simplificatie betekent in deze context het simpeler schetsen van een verhaal om een verhaal begrijpelijk te maken. Ruigrok en Van Atteveldt spraken al over 'making the complex reality understandable for their audiences'.¹⁴⁹ Wanneer een gebeurtenis duidelijk kan worden geschetst in de vorm van een probleem of conflict is het verhaal

¹⁴⁶ Brants en Koenraadt, 2005, p. 305

¹⁴⁷ Shoemaker en Reese 1996, p.106

¹⁴⁸ Shoemaker en Reese 1996, p.106

¹⁴⁹ Ruigrok en van Atteveldt, 2007 p. 68

duidelijker is dus nieuwswaardiger. Volgens Wilcox is de aanwezigheid van een conflict ook een belangrijk criterium voor de nieuwswaarde. Het publiek vindt conflicten veel interessanter dan harmonische situaties waarin geen problemen zijn, en wil er daarom graag van op de hoogte gebracht worden.¹⁵⁰ Het criterium human interest komt overeen met de personalisering en dramatisering die Brants en Koenraadt noemen. Het publiek heeft een interesse voor verhalen die misschien niet direct effect hebben op hun eigen leven, maar waarmee zij zich wel in meer of mindere mate kunnen identificeren. Politieke roddels, verhalen over beroemdheden of persoonlijke drama's bevatten allemaal persoonlijke elementen. De herkenning van persoonlijke elementen gecombineerd met de ongewoonheid van de levens van beroemdheden ontlokken de interesse bij veel mensen en dat is ook waarom er in het nieuws vaak wordt uitgelegd wat een gebeurtenis voor het publiek betekent.¹⁵¹

Hiernaast noemen Brants en Koenraadt nog geografische nabijheid. Gebeurtenissen die dichterbij gebeuren worden vaak als nieuwswaardiger gezien. Ook dit heeft te maken met de impact die het heeft op het publiek. Nationale of internationale gebeurtenissen worden vaak vertaald naar de lokale situatie om zo het publiek te wijzen op de effecten die deze gebeurtenissen op hen hebben.¹⁵² Op die manier wordt er dus een human interest insteek aan het verhaal gegeven. Tenslotte speelt er volgens Brants en Koenraadt mee of het een gebeurtenis betreft waarover in de samenleving gedeelde kennis en normen bestaan en of er deskundige bronnen iets over de situatie zeggen. Een belangrijk element dat Wilcox en Brants en Koenraadt niet noemen is de tijdigheid van het nieuws. Het publiek heeft een beperkte mate van interesse en wil weten wat er op dit moment speelt.¹⁵³

De journalist gebruikt deze criteria dus om te bepalen of een gebeurtenis nieuwswaardig is of niet. Dit geldt ook andersom: wanneer een verhaal zo'n criterium bevat kan dit eveneens door de journalist worden gebruikt om de urgentie van het nieuws te onderstrepen. Het is aan de journalist om te beslissen welke informatie wel en niet in een stuk wordt genoemd. Door tijd- en ruimtegebrek kan niet een journalist niet alle

¹⁵⁰ Shoemaker en Reese 1996, p.106 en 107

¹⁵¹ Shoemaker en Reese 1996, p.106

¹⁵² Shoemaker en Reese 1996, p.106

¹⁵³ Shoemaker en Reese 1996, p.106

informatie kwijt in een stuk. Het is dus belangrijk dat er een selectie wordt gemaakt van de beschikbare informatie. Daarnaast moeten er keuzes worden gemaakt over de presentatie van die informatie.

Nieuwswaarde van criminaliteit

*'Misdaad loont. (...) Een samenleving zonder misdaad zou kunnen volstaan met veel minder uren en pagina's nieuws. Je zou kunnen zeggen dat een deel van de journalisten leeft van de misdaad.'*¹⁵⁴

Misdaad is een kernbestanddeel van nieuws.¹⁵⁵ Misdaad bevat veel belangrijke criteria voor nieuwswaardigheid zoals drama, conflict, extremiteit, ongewoonheid en het leent zich onder andere gemakkelijk voor personalisering, dramatisering en simplificatie.¹⁵⁶ Daardoor komen er vrijwel dagelijks berichten over criminaliteit voor in kranten, op internet en in televisieprogramma's. Het aanbod van verhalen hierover is volgens Henri Kaal en Gabry Vanderveen toegenomen en meer visueel van aard geworden.¹⁵⁷ Misdaad wordt uitvoerig beschreven en vaak ook in beeld gebracht op foto of video.

Als er wordt gekeken naar de eerdergenoemde criteria voor nieuwswaarde van Wilcox en van Van der Wurff en Schönbach heeft nieuws over criminaliteit dus vaak een hoge nieuwswaarde. Wat betreft moord is het type moord een belangrijk selectie criterium voor de mate van berichtgeving. Zo wordt er meer bericht over moorden met een seksueel motief (ook wel lustmoorden genoemd), moorden zonder motief en moorden waarbij kinderen betrokken zijn.¹⁶² In Nederland zijn zaken zoals de zaak van het meisje van Nulde, Milly Boele en de moord op de broertjes Ruben en Julian voorbeelden van kindermoorden. Aan al deze zaken werd veel aandacht besteed in de media. De moord op de zestienjarige Vaatstra kan worden gezien als een combinatie van kindermoord en lustmoord. De combinatie van deze beide types maakt deze moord uitzonderlijk, wat een reden kan zijn voor de grote en langdurige media-aandacht. Peelo zegt hierover:

¹⁵⁴ Burger en Koetsenruijter, 2008: p.7

¹⁵⁵ Gibson, 2006 p.ix

¹⁵⁶ Wilcox, 2006 p.ix en Brants en Koenraadt, 2005, p.305

¹⁵⁷ Kaal, Henri en Vanderveen, Gabry (2008) 'Criminaliteitskaarten in de media: een inhoudsanalyse' in ... p.61

¹⁶² Peelo e.a., 2004, p.256

*Exceptional crimes receive exceptional levels and styles of media attention. Outrage is a complex mixture: of the ordinariness of life invaded by brutal events; sometimes the worthiness of the life lost; and the perceived innocence or vulnerability of the victim(s).*¹⁶³

Peelo zegt hier dat uitzonderlijke misdaden een uitzonderlijke mate en vorm van media-aandacht krijgen. Buitensporigheid is volgens haar een complexe mix die bestaat uit het verstoren van het gewone leven door brute gebeurtenissen, de waarde van het verloren leven of de veronderstelde onschuld of kwetsbaarheid van het slachtoffer.

Volgens Peelo kan de veiligheid van kwetsbare groepen zoals bijvoorbeeld kinderen en ouderen door moord ter discussie worden gesteld. Door naar aanleiding daarvan over de sociale verantwoordelijkheid voor deze groepen te discussiëren, worden lezers uitgedaagd hierin een moreel standpunt in te nemen.¹⁶⁴ Peelo onderzocht in hoeverre sensationele berichtgeving in kranten bijdraagt aan de publieke constructie van verhalen over moord. De belangrijkste uitkomst van het onderzoek was dat kranten vaak een slachtofferrol ontwikkelen en lezers uitnodigen zich te identificeren met hen die het meest zijn geraakt door de moord. De lezer wordt aangemoedigd zich te focussen op het slachtoffer en mee te voelen in de pijn.¹⁶⁵ Het perspectief waar vanuit verhalen over criminaliteit in de media worden verteld is van belang voor de manier waarop lezers hun mening er over vormen. De veronderstelde onschuld en kwetsbaarheid van het slachtoffer (de slachtofferrol) die Peelo noemde is daarom belangrijk voor dit onderzoek. Uit de vastgestelde frames kan blijken of er ook op die manier wordt geschreven over Vaatstra.

Framing van criminaliteit- en misdaadnieuws

Ook Burger en Koetsenruijter spreken van een trend om ‘misdaadkwesties te bekijken vanuit het perspectief van het slachtoffer’.¹⁷⁰ Peelo geeft als reden dat verhalen vaak worden gesimplificeerd voor de lezers, zodat zij precies weten aan wiens zijde zij moeten staan; de kant van de schurk of die van het waardige slachtoffer. Die rollen worden volgens Peelo gemakkelijk herkend door de lezer, door het gebruik van stereotypen.¹⁷¹

¹⁶³ Peelo, 2006. P.165

¹⁶⁴ Peelo, 2006, p.165

¹⁶⁵ Peelo, 2006, p.168

¹⁷⁰ Burger en Koetsenruijter 2008, p.54

¹⁷¹ Peelo, 2006, p.163

Dit is een belangrijk element waaruit blijkt dat simplificatie kan zorgen voor strijdigheid met het objectiviteitsideaal. Wanneer de lezer duidelijk een bepaald standpunt voorgeschoteld krijgt is er geen sprake van het vormen van een afgewogen eigen mening. Door het gebruik van stereotypen verwerken media hun eigen logica in een verhaal.¹⁷² Daar ligt ook meteen het gevaar dat de lezer die logica overneemt in plaats van zelf na te denken over het eigen standpunt. Het gebruik van stereotypen is ook terug te zien in de berichtgeving over de Oostenrijker Joseph Fritzl. Fritzl, die zijn 18-jarige dochter 24 jaar lang opsloot in een kelder en haar stelselmatig misbruikte, werd in de media vaak afgeschilderd als monster¹⁷³. Natuurlijk is er in deze zaak weinig twijfel over wie dader is en over de gruwelijkheid van zijn daden, net als in de zaak Vaatstra. Maar in beide zaken zou er sprake moeten zijn van een evenwichtige berichtgeving over de feiten, op basis waarvan de lezer zelf een mening zou moeten kunnen vormen. Zoals dat in de zaak Fritzl niet gebeurde zal dat wellicht ook in de zaak Vaatstra niet gebeuren, door bijvoorbeeld sympathie te tonen voor het slachtoffer en haar familie. Peelo gebruikt de term *mediated witness* als paradox voor het persoonlijk en emotioneel betrekken van de lezer bij de kant van het slachtoffer. Als getuige van een drama wordt de lezer volgens hem uitgenodigd om zich te focussen op, en zich te identificeren met het slachtoffer.¹⁷⁴

Volgens Brants en Koenraadt zijn Nederlandse massamedia ondanks de professionalisering en de commercialisering nog steeds gefocust op journalistieke ethiek en terughoudendheid in zaken die de privacy van gewone burgers erg aantasten. Voorbeelden van deze journalistieke terughoudendheid zijn het niet prijsgeven van de identiteit van een verdachte in een strafzaak, en het niet publiceren over zelfmoorden.¹⁷⁵ In dit licht is het interessant om te kijken vanuit welk perspectief is geschreven in de zaak Vaatstra en of er sprake was van journalistieke terughoudendheid. In dit onderzoek ligt de focus niet direct op ethiek, maar op framing. Journalistieke terughoudendheid zou indirect wel kunnen blijken uit de frames die in de berichtgeving over slachtoffer en dader worden vastgesteld.

¹⁷² Shoemaker en Reese 1996, p.34

¹⁷³ *Algemeen Dagblad*, 'Monster' schuilt zich achter ordner' 17 maart 2009

¹⁷⁴ Peelo, 2006 p.163 en 164

¹⁷⁵ Brants en Koenraadt, 2005, Criminaliteit en de mediahype, p. 304

Hard en zacht nieuws

Om nieuwsberichten en formats te kunnen beoordelen op hun inhoud zijn de begrippen hard en zacht nieuws ontwikkeld. De discussie over de indeling bij hard of zacht nieuws gaat vaak samen met oordelen over de kwaliteit van het nieuws en veronderstellingen over de functie van media in een democratie.¹⁷⁶ Nieuws dat sensatie en entertainment bevat wordt veelal ingeschaald bij zacht nieuws. Echter, het is misleidend om misdaadnieuws standaard in te delen in deze categorie, zeggen Carsten Reinemann e.a.¹⁷⁷

Uit vele studies blijkt dat misdaadnieuws wisselend bij hard en zacht nieuws wordt ingedeeld.¹⁷⁸ Misdaad wordt snel gelinkt aan veiligheid van de samenleving, dit zou kunnen worden gezien als een koppeling met het algemeen welzijn, een factor die Reinemann eerder als belangrijk omschreef. Volgens Reinemann moet per onderwerp en koppeling worden gekeken of er sprake is van hard of zacht nieuws.¹⁷⁹ Zo kan de beroving van een beroemdheid het onderwerp van een nieuwsbericht zijn, en daarbij kan een koppeling worden gemaakt naar de veiligheid van de samenleving. Het onderwerp, de beroemdheid, kan worden gekwalificeerd als zacht nieuws, terwijl de koppeling naar veiligheid van de samenleving als hard nieuws kan worden gezien. Ook bij het criterium van het behoeven van onmiddellijke publicatie en het gebruik van bepaalde frames, zal steeds moeten worden gekeken of het gaat om hard of zacht nieuws. Gezien de vele verschillende definities hangt de indeling bij hard en zacht nieuws ook af van de gekozen definitie. De discussie over zacht en hard nieuws is van belang voor dit onderzoek omdat het iets zegt over de nieuwsselectie en de presentatie en dus over de frames.

Sensatie

Sinds begin 1900 wordt er wetenschappelijk onderzoek gedaan naar de berichtgeving over criminaliteit in de media.¹⁸⁰ In die tijd werd misdaadnieuws al beticht van sensatie en was men niet alleen bang dat er meer criminaliteit zou komen door het vele nieuws erover (*the imitation effect*), ook was men bang dat verkeerde berichtgeving over

¹⁷⁶ Reinemann e.a. 2011, p.222

¹⁷⁷ Reinemann e.a. 2011, p.224

¹⁷⁸ Lehman-Wilzig en Seletzky, 2010, p. 39, 43 en 44

¹⁷⁹ Reinemann e.a. 2011, p. 225

¹⁸⁰ Schlesinger e.a. 1991, p.397

criminaliteit zou zorgen voor onnodige angst in de maatschappij.¹⁸¹

Tegenwoordig wordt misdaadnieuws nog vaak gekoppeld aan sensatie. Wilcox stelt dat er vanuit het publiek vraag is naar sensatie, en dat lezers en kijkers graag alle afschuwelijke details van een bepaalde misdaad meebeleven in de veiligheid van hun eigen huis.¹⁸² Een moord kan daardoor *entertainment* worden, een bron van vermaak. Peelo stelt dat de schok die teweeg gebracht wordt door het ‘wrede of corrupte’, wanneer moord onverwacht in de gewone levens van mensen komt, de moord tot entertainment kan maken.¹⁸³ Afschuwelijke details, wreedheid en de grootte van de schok zijn dus factoren die meespelen bij het sensationeel brengen van nieuws. Door deze factoren te benadrukken in artikelen kan de nieuwswaardigheid ervan worden onderstreept.

Media spelen soms zelf een rol in het aanwakkeren van sensationele verhalen over criminaliteit.¹⁸⁴ Volgens Peter Vasterman kan veel media-aandacht voor een gebeurtenis het probleem uitvergroten en zorgen voor overschatting van de risico’s ervan.¹⁸⁵ Peelo zegt dat er bijvoorbeeld veel nadruk wordt gelegd op het ‘gevaar’ van de moord.¹⁸⁷ De berichtgeving over moord kan hierdoor zorgen voor angstgevoelens en wantrouwen in de maatschappij.¹⁸⁸ Hoewel gevoelens van angst en onveiligheid voor velen logischerwijs passen bij een heftige gebeurtenis als moord, kunnen deze door de media extra worden aangemoedigd. Dat is interessant voor dit onderzoek omdat dat terug zou kunnen komen in de gebruikte frames. Peter Vasterman toont in zijn proefschrift over mediahypes dat media een rol kunnen spelen in het aanwakkeren van angstgevoelens. Door een overdreven paniecreactie van de media op een gebeurtenis, kan er zogenaamde *morele paniek* ontstaan. In zulke situaties staat de grote maatschappelijke bezorgdheid niet in verhouding tot de werkelijke dreiging.¹⁸⁹ Op deze manier kan de berichtgeving over moord vervolgens zorgen voor sociale verdeeldheid en spanningen.¹⁹⁰

¹⁸¹ Schlesinger e.a. 1991, p. 398

¹⁸² Wilcox 2006 in ... Gibson ‘Serial murder and media circuses’ p.ix

¹⁸³ Peelo, 2006, p.164

¹⁸⁴ Vasterman, 2004, p. 16

¹⁸⁵ Vasterman, De slag om het incident 2008 in Burger en Koetsenruijter, p.34

¹⁸⁷ Peelo, 2004, p.256

¹⁸⁸ Schlesinger 1991, Peelo 2004/2006

¹⁸⁹ Vasterman, 2004, p. 16

¹⁹⁰ Peelo, 2006, p. 160

In de zaak Vaatstra kunnen heel specifiek gebeurtenissen worden aangewezen waarin sprake was van angst, wantrouwen en sociale verdeeldheid in de maatschappij. Het eiergooien naar de burgemeester, het ongenoegen over de asielzoekers en het gevoel van onrust in de omgeving zijn slechts enkele voorbeelden. Met name omdat de media door hun berichtgeving deze gevoelens extra kunnen aanwakkeren is het van belang te onderzoeken hoe het nieuws in deze zaak is gepresenteerd. Met de uitkomsten van dit onderzoek kan wellicht later worden gekeken welke invloed de gebruikte frames op die gevoelens hebben gehad.

Effecten van criminaliteit in de media

Criminaliteit en moord kunnen dus op veel verschillende manieren worden geframed in het nieuws. Over de effecten die de frames hebben zijn verschillende meningen. Volgens Peelo bemiddelt een journalist het gewelddadige verhaal via de krant naar de lezer, waardoor deze wordt uitgedaagd er een bepaald standpunt over in te nemen.²⁰³ Dit standpunt wordt ingenomen vanuit de eigen visie op de maatschappij, zo schrijft Peelo:

*In effect, different groups within society both share an understanding of killing and contain its horror by reconstructing it in the light of their view of social reality, particularly in response to 'mega cases'.*²⁰⁴

Volgens Simpson en Coté is het niet zozeer de lezer, maar juist de journalist die de macht heeft om datgene te vormen dat mensen herinneren van een gewelddadig verhaal. Volgens hen kan hetgeen een journalist aan het publiek vertelt of laat zien zelfs voor altijd in het geheugen van de kijker of lezer blijven als herinnering aan die gebeurtenis.²⁰⁵ Moord kan volgens Peelo zorgen voor wantrouwen in het functioneren van de maatschappij en voor sociale verdeeldheid en spanningen.²⁰⁶ Zo was er in de zaak Marianne Vaatstra sprake van sociale verdeeldheid tussen de inwoners van Zwaagwesteinde en omliggende dorpen en asielzoekers, welke in vele kranten breed werd uitgemeten. In de berichtgeving over de zaak Vaatstra wordt geschreven over

²⁰³ Peelo, 2006, p. 159 en 163

²⁰⁴ Peelo, 2006, p. 165

²⁰⁵ Simpson en Coté, 2006

²⁰⁶ Peelo, 2006, p. 160

gruwelijkheid van de verkrachting en de moord, in combinatie met de veiligheidssituatie in de omgeving. Dit is een voorbeeld van het onderstrepen van het ongewone van moord, zoals Peelo schrijft:

*'Killing is a threat to social agreements and understandings about how ordinary, everyday life functions. The known becomes strangely unknown via apparent moments of communication.'*²⁰⁸

Zowel Peelo (2006) als Schleisiger e.a. (1991) noemen het afnemen van het vertrouwen in de maatschappij als een gevolg van de weergave van moord in de media. Of de berichtgeving over moord terecht zorgt voor wantrouwen in de maatschappij wordt betwist. De werkelijke moord is vaak anders gegaan dan hoe het in de berichtgeving wordt geschetst, en vaak wordt de nadruk op gevaar gelegd.²⁰⁹ Volgens Vasterman laat het publiek zich vooral beïnvloeden door 'het concrete geval' en leidt de grote hoeveelheid media-aandacht dat een incident krijgt tot overschatting van de frequentie van dergelijke incidenten en hun risico's.²¹⁰ Het gebruik van vervormde frames bij misdaadnieuws kan volgens Peelo e.a. politieke en maatschappelijke reacties opwekken die niet gebaseerd zijn op een statistische werkelijkheid, maar op een werkelijkheid die geschapen is door de media.²¹¹ Dit was ook wat er gebeurde bij de 'misdadegolf' in Cleveland. De gevolgen of effecten van de berichtgeving in de zaak Vaatstra zullen in dit onderzoek niet worden onderzocht, maar vormen zeker een interessant onderwerp voor verder onderzoek. In het licht van dit onderzoek is het van belang te weten dat de keuze voor bepaalde frames dergelijke effecten kunnen hebben.

Landelijke en regionale media

In dit onderzoek staan de *Leeuwarder Courant* en *De Volkskrant* centraal, om een vergelijking te kunnen maken tussen regionale en landelijke berichtgeving. Op welke manier verschilt het gebruik van frames door de *Leeuwarder Courant* van dat van de

²⁰⁸ Peelo, 2006 p. 164

²⁰⁹ Peelo e.a., 2004. P.259

²¹⁰ Vasterman (2008), p.34

²¹¹ Peelo e.a. 2004, p.256

Volkskrant?

Verschillen in framegebruik zou kunnen worden veroorzaakt door verschillende verhoudingen met bronnen, de invloed van afstand en bijvoorbeeld de betrokkenheid van de journalisten met de regio. Er is zowel in Nederland als in de rest van Europa weinig onderzoek gedaan naar de verschillen of overeenkomsten tussen regionale en landelijke media. Nederlandse kranten, zowel de regionale als de landelijke, zien hun oplages al jaren dalen.²¹³ Hoewel kranten jarenlang gefocust waren op het uitstralen van de eigen ideologie, is dat met het individualiseren en het pluriformer worden van de samenleving, minder geworden.²¹⁴ In de tweede helft van de vorige eeuw is er veel onderzoek gedaan naar het bereik van massamedia en de kenmerken van de consumenten van deze media (Westerik, 2001).²¹⁵ Door de oplagedaling ontstaat er meer competitie tussen kranten onderling. Waar in de ‘vette jaren zeventig en tachtig’ genoeg plaats was voor alle verschillende titels, is het nu vechten om de aandacht van de lezer.²¹⁶ Ook *de Volkskrant* zag de oplages snel dalen en om dit tegen te gaan werd er besloten de katholieke identiteit opzij te zetten voor een algemeen progressieve uitstraling. Het loslaten van de ideologie, en het meer focussen op de regio was voor regionale kranten een uitkomst volgens Broersma.²¹⁷

De regionale dagbladen zijn in de afgelopen decennia geprofessionaliseerd. Waar er vroeger nog hobbyisten fungeerden als plaatselijke correspondent, zijn deze inmiddels vervangen door professionele journalisten.²²³ Volgens Broersma ligt de kern van de regionale journalistiek in de betrokken berichten over de eigen regio, waardoor lezers, die elkaar vaak niet eens persoonlijk kennen, beseffen dat zij bij elkaar horen. Een regionale krant staat volgens Broersma midden in de samenleving. Er wordt een, al dan niet virtueel, platform gecreëerd waarop burgers elkaar kunnen ontmoeten. Een regionaal dagblad profiteert op deze manier van sociale banden die zij deels zelf heeft gecreëerd. Over de *Leeuwarder Courant* specifiek zegt Broersma dat het succes deels ligt in het feit

²¹³ Broersma, 2009 p.13 & Bakker 2010

²¹⁴ Broersma, 2003, p.18 en 19

²¹⁵ Westerik, 2001

²¹⁶ Broersma, 2003, p.18

²¹⁷ Broersma, 2003, p.18 en 19

²²³ Broersma, 2009 p.18 en 20

dat de krant onderdeel is geworden van de Friese identiteit.²²⁴ Hierdoor werd volgens hem een symbolische ‘drang’ gecreëerd:

*‘Wie zich Fries voelde – erbij wilde horen – moest de krant lezen. Niet alleen om op de hoogte te blijven en mee te kunnen praten; het hebben van een abonnement werd op zichzelf een symbolische daad.’*²²⁵

Dit alles heeft er volgens Broersma voor gezorgd dat de oplagecijfers van *Leeuwarder Courant* lange tijd stabiel bleven. Dit in tegenstelling tot andere regionale kranten in Nederland.²²⁶ Het bovenstaande geeft aan dat Leeuwarder Courant als belang heeft sociale banden te creëren binnen de eigen regio, omdat die banden kunnen bijdragen aan de sterkte van het eigen platform, de krant. Dit belang vormt een wezenlijk verschil met de belangen van landelijke kranten die zicht over een veel groter oppervlak moeten laten gelden. Westerik (2001) deed onderzoek naar het gebruik van lokale en regionale media en ontdekte dat mensen zich tegenwoordig nog steeds onderdeel van een lokale samenleving voelen.²²⁷

Deze binding met de lokale samenleving kan van invloed zijn op de keuzes die worden gemaakt in de nieuwsselectie en –presentatie, en dus ook op het framegebruik. Regionale journalisten kunnen door de geografische nabijheid bijvoorbeeld meer emotioneel betrokken zijn bij het onderwerp van de berichtgeving. Dit kan zorgen voor meer gekleurde berichtgeving. Ook zouden de gecreëerde sociale banden zelfcensuur kunnen veroorzaken, om zo te voorkomen dat lokale partijen bijvoorbeeld worden gekwetst door de berichtgeving. Er zou daardoor meer terughoudend kunnen worden bericht over bijvoorbeeld extreme situaties.

²²⁴ Broersma, 2009 p.14

²²⁵ Broersma, 2009. P.14

²²⁶ Broersma, 2009, p.13

²²⁷ Westerik, 2001

Methode

De moord op Marianne Vaatstra is door vele verschillende media in beeld gebracht, zowel op televisie en radio, op internet en in de kranten. Dit onderzoek richt zich op de berichtgeving in kranten. Een praktische reden voor de keuze voor kranten is dat de artikelen in de online database Lexis Nexis beschikbaar zijn. Foto's worden niet meegenomen in dit onderzoek omdat deze niet terug te vinden zijn via Lexis Nexis. Ook televisie-items van journaals of actualiteitenrubrieken zullen niet worden onderzocht. Omdat ten doel is gesteld het gehele tijdspad vanaf de moord tot en met de berechting van de dader te onderzoeken, kunnen ook online publicaties niet worden meegenomen in deze analyse. Immers, in 1999, het jaar van de moord, was de mate en de kwaliteit van online berichtgeving bij lange na niet op het niveau van hedendaagse nieuwssites. Ook is deze berichtgeving niet meer volledig te achterhalen. Een medium dat gedurende de veertien jaar dat deze moordzaak in het nieuws is geweest, in de basis stabiel is gebleven, is de krant. Dat is het belangrijkste argument om te kiezen voor een onderzoek naar de berichtgeving in dat medium. Daarnaast kan er door die stabiliteit een goede vergelijking worden gemaakt van het gehele tijdspad.

Kranten

Het Nederlandse krantenaanbod is zeer divers en gezien de beschikbare tijd voor dit onderzoek konden niet alle kranten worden meegenomen in de analyse. Het feit dat de zaak Vaatstra, een regionale moord, zulk groot landelijk nieuws is geworden maakt het interessant om de regionale berichtgeving te vergelijken met een landelijke krant. Gezien het tijdsbestek waarin deze scriptie geschreven moet worden, is er gekozen voor respectievelijk één regionale en één landelijke krant. Bij de keuze voor beide kranten is er rekening gehouden oplagecijfers. De reden dat er zoveel gewicht wordt gehangen aan deze cijfers is omdat in dit onderzoek framing centraal staat. Bij framing gaat het om de wijze waarop nieuws geselecteerd wordt en hoe het vervolgens gebracht wordt. De macht die hierin verscholen ligt wordt groter naar mate het bereik van de krant groter is, dus wanneer er meer mensen die krant lezen. Daardoor wordt de relevantie van het onderzoek ook groter. Uiteindelijk is de keuze gevallen op *Leeuwarder Courant* en *De Volkskrant*.

Nederlandse kranten, zowel de regionale als de landelijke, zien hun oplages al jaren dalen.²³⁴ Volgens Broersma was de *Leeuwarder Courant* hier lange tijd een uitzondering op.²³⁵ Het marktaandeel van de *Leeuwarder Courant* ten opzichte van de regionale markt in Friesland was 85% in 2001.²³⁶ In dat jaar was in Friesland het marktaandeel van de regionale kranten met een percentage van 72% vele malen groter dan dat van landelijke kranten.²³⁷ Tien jaar later in 2011 was dat, hoewel nog steeds groter, iets gedaald naar 68,2%. Het aandeel van de *Leeuwarder Courant* was in 2011 86,1% ten opzichte van andere regionale kranten in Friesland.²³⁸

Leeuwarder Courant is met een oplage van 72.254 kranten de grootste regionale krant in Friesland. *Leeuwarder Courant* wordt uitgegeven door NDC Mediagroep.²³⁹ Sinds kort is dit een ochtendkrant. Deze krant heeft destijds in 1999 veel aandacht besteed aan de zaak Marianne Vaatstra omdat deze in de Friese provincie plaats vond. Een andere regionale krant in Friesland is *Friesch Dagblad*. Deze krant is behoorlijk kleiner, met een oplage van 13.688 in 2012. In dit onderzoek ging de voorkeur naar *Leeuwarder Courant* omdat die krant veruit de grootste oplage heeft in Friesland. Ook schreef de *Leeuwarder Courant* aanzienlijk meer artikelen over de zaak Vaatstra.

*'De Leeuwarder Courant bericht dagelijks over alles wat Friesland beweegt. De grootste krant van Friesland biedt nieuws van veraf tot dichtbij, interessante reportages, achtergronden, actuele specials en veelgelezen rubrieken. Boeiend en objectief.'*²⁴⁰

De oplagecijfers zijn ook meegenomen bij de keuze voor een nationale krant. *De Volkskrant*, *NRC Handelsblad* en *Trouw* zijn de drie grootste Nederlandse kwaliteitskranten. *Trouw* schreef van deze drie kwaliteitskranten de meeste artikelen over de zaak Vaatstra. In de periode van 1 mei 1999 tot 20 april 2013 schreef *Trouw* 249 artikelen, *NRC Handelsblad* 194 artikelen en *De Volkskrant* 189 artikelen. Dit zijn de directe zoekresultaten van Lexis Nexis over die periode, zonder verdere schifting.

²³⁴ Broersma, 2009 p.13 & Bakker 2010

²³⁵ Broersma, 2009 p.13

²³⁶ Bakker, 2002, p.24

²³⁷ Bakker, 2002, p.7

²³⁸ Mediamonitor, Commissariaat voor de Media: Mediamarkten > Dagbladen in 2012

²³⁹ Cebuco 2012

²⁴⁰ NDC Mediagroep

Hoewel Trouw aanzienlijk meer artikelen schreef over deze zaak, is toch de keuze gevallen op *De Volkskrant* in verband met het grote verschil in oplagecijfers. *De Volkskrant* is met een gemiddelde oplage van 254.502 de meest gelezen Nederlandse kwaliteitskrant. Daarna volgt *NRC Handelsblad* met een oplage van 200.040 en dan pas *Trouw* met een aanzienlijk lagere oplage van 104.032.²⁴¹

De Volkskrant begon in 1919 als weekblad en veranderde twee jaar later in een dagblad. De krant begon als een katholiek dagblad²⁴² maar ruilde deze identiteit met de verzuiling in voor een algemeen progressieve, onder meer op oplageverlies tegen te gaan.²⁴³ De krant wordt gezien als kwaliteitskrant. Na deze ontwikkelingen is de krant geleidelijk iets rechtser geworden.²⁴⁴ Nog altijd staat *De Volkskrant* bekend als een dagblad voor hogeropgeleiden.

Longitudinale inhoudsanalyse - casestudie

Omdat de berichtgeving van beide kranten op inhoud zal worden onderzocht is er gekozen voor een inhoudsanalyse. De artikelen van *Leeuwarder Courant* en *De Volkskrant* zullen worden geanalyseerd en zullen op verschillende gebieden met elkaar worden vergeleken. In dit onderzoek wordt zowel aandacht besteed aan zogenaamde objectieve²⁴⁵ kenmerken, zoals het aantal artikelen en de datum van publicatie, als aan de aanwezigheid van frames die kunnen worden gezien als subjectieve²⁴⁶ kenmerken. De objectieve kenmerken zijn bruikbaar voor het overzicht van het onderzoek en geven extra inzicht in de data.

Een casestudie over een periode van een aantal jaren waarbij op meerdere momenten metingen plaatsvinden wordt longitudinaal onderzoek genoemd. Door een longitudinale analyse kunnen ontwikkelingen in een tijdspad worden vastgesteld. In dit onderzoek is er gekozen voor een longitudinale analyse van de casestudie zaak Vaatstra, omdat de

²⁴¹ Cijfers: Cebuco 2012 via oplagen-dagbladen.nl

²⁴² Ybema, 2003, p.60 en 61

²⁴³ Broersma, p.18

²⁴⁴ Ybema, 2003, p. 79

²⁴⁵ Dimitrova en Strömbäck, 2005, p.409

²⁴⁶ Dimitrova en Strömbäck, 2005, p.409

berichtgeving van de zaak Vaatstra bijna veertien jaar bestrijkt. Om zo volledig mogelijk te zijn wordt de berichtgeving van die gehele periode meegenomen in het onderzoek.

Inhoudsanalyse kan worden gedaan met een kwalitatieve of een kwantitatieve insteek. Jarenlang overheerste in de communicatiewetenschap het idee dat onderzoeken moesten worden onderbouwd met feiten in de vorm van cijfers. Daarbij wordt geargumenteed dat cijfers nauwkeurig kunnen laten zien in welke mate iets voor komt.²⁴⁷ Dit wordt kwantitatief onderzoek genoemd. Vanaf ongeveer de jaren '90 van de vorige eeuw is er een kwalitatieve of interpretatieve inslag gesignaleerd en nam de aandacht voor kwalitatief onderzoek in de communicatiewetenschap toe.²⁴⁸ Kwalitatief onderzoek is een manier waarbij de onderzoeker open staat voor nieuwe inzichten vanuit de onderzoeksresultaten. Het gaat daarbij niet om frequentie maar om de karakteristieken van de inhoud van het onderzoeksobject.²⁴⁹ Op deze manier kan de onderzoeker tijdens het onderzoek besluiten een andere weg in te slaan of elementen toe te voegen aan het onderzoek. Dit biedt de onderzoeker veel flexibiliteit, er kunnen op vele momenten in het onderzoek veranderingen worden toegepast. Daar tegenover staat dat een kwalitatief onderzoek veel complexiteit met zich mee brengt.

Kwalitatieve inhoudsanalyse

Het is weinig verbazingwekkend dat zowel kwalitatief als kwantitatief onderzoek voor- en tegenstanders kennen. Voorstanders van kwantitatief onderzoek stellen dat het als enige vorm kan voldoen aan de vereisten voor wetenschappelijk onderzoek: nauwkeurigheid, objectiviteit en betrouwbaarheid.²⁵⁰ Bij tegenstanders van kwantitatief onderzoek is er het bezwaar dat er op basis van getelde aantallen conclusies worden getrokken over de betekenis van een tekst.²⁵¹ Ook zeggen critici dat er bij kwantitatief onderzoek te veel de nadruk wordt gelegd op de mate waarin bepaalde communicatieve symbolen voorkomen, terwijl het slechts eenmaal voorkomen van een symbool net zo

²⁴⁷ Pleijter, 2006, p.3

²⁴⁸ Pleijter, 2006, p.1

²⁴⁹ Shoemaker en Reese, 1996, p.4

²⁵⁰ Pleijter, 2006, p.3

²⁵¹ Pleijter, 2006, p.4

belangrijk kan zijn.²⁵² Shoemaker en Reese sluiten zich hierbij aan door te stellen dat teksten naast enkel 'herhaling' ook andere belangrijke aandachtspunten kunnen bevatten:

*'Reducing large amounts of text to quantitative data, however, does not provide a complete picture of meaning and contextual codes, since texts may contain many other forms of emphasis besides sheer repetition.'*²⁵³

Zij prefereren daarom het gebruik van kwalitatief onderzoek, dat meer ruimte laat voor het interpreteren van die betekenissen. Er valt te betwijfelen of kwantitatief onderzoek voldoende zegt over de inhoud van de berichtgeving over Marianne Vaatstra. Door de inhoud te onderwerpen aan vastliggende systemen en methodes zouden belangrijke punten kunnen worden gemist. Bovendien is er weinig onderzoek gedaan naar vergelijkbare zaken, dus dat biedt weinig handvaten voor dit onderzoek. Maar al zou er bijvoorbeeld onderzoek zijn gedaan naar de berichtgeving van een andere langlopende moordzaak in kranten, dan nog moet er de afweging worden gemaakt wat zwaarder weegt: de eerder gebruikte methode of de diversiteit van de omstandigheden van de nieuwe zaak.²⁵⁴ Aangezien berichtgeving altijd afhankelijk is van veel factoren en inhoud niet altijd meetbaar is op kwantitatieve wijze is een kwalitatieve aanpak in dit onderzoek gerechtvaardigd.

Wanneer er kwalitatief onderzoek wordt gedaan naar de inhoud van mediaproducten wordt dat een kwalitatieve inhoudsanalyse genoemd.²⁵⁵ Dat is de methode waarvan gebruik wordt gemaakt in dit onderzoek, zodat de inhoud van de berichtgeving over de moord op Marianne Vaatstra kan worden vastgesteld en geanalyseerd. Inhoudsanalyse gaat volgens Pleijter over het beantwoorden van een onderzoeksvraag door het verrichten van specifieke waarnemingen aan mediamateriaal, zoals krantenberichten. Hierbij staat de rol, invloed of functie van de media in de samenleving centraal.²⁵⁶ De kwalitatieve vorm heeft de voorkeur gekregen boven de kwantitatieve vorm omdat dit onderzoek meer gewicht toekent aan interpretatie van de inhoud dan aan het enkel vaststellen van

²⁵² Riffe e.a., 2005, p.36

²⁵³ Shoemaker en Reese, 1996, p.29

²⁵⁴ Van Lanen, 2010, p.36

²⁵⁵ Pleijter, 2006, p.1

²⁵⁶ Pleijter, 2006, p.9 en 10

aantallen en het betekenis daarvan. Het aantal artikelen dat wordt onderzocht is te summier om gewicht toe te kennen aan kwantitatieve gegevens daarover. Kwalitatief onderzoek laat meer ruimte voor interpretatie en is daarom geschikt voor een specifieke case. Tegelijk kan die ruimte voor interpretatie ook een valkuil zijn. In wetenschappelijk onderzoek is het van belang de mate van betrouwbaarheid zo groot mogelijk te laten zijn. Meer hierover in de paragraaf 'Betrouwbaarheid'.

De gefundeerde theoriebenadering en framing

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van een werkwijze die door veel meer kwalitatieve onderzoekers wordt gehanteerd, namelijk de gefundeerde theoriebenadering. Deze benadering is ontwikkeld door Barney G. Glaser en Anselm L. Straus. Zij stellen dat een kwalitatieve analyse zelf nieuwe theorie genereert, in plaats van voort te borduren op bestaande theorie, zoals dat bij kwantitatief onderzoek gebeurt.²⁵⁷

Er is in dit onderzoek gekozen voor deze inductieve benadering omdat het betwijfeld kan worden of het onderzoeken van journalistieke producten binnen iedere bestaande methode past. De fundering van een wetenschappelijke benadering staat hier tegenover de diversiteit van het individuele geval.

In dit onderzoek wordt vastgehouden aan de uitleg van Kathy Charmaz over deze benadering, welke zij uiteenzette in haar boek *'Constructing Grounded Theory'*. Zij legt uit dat de gefundeerde theoriebenadering gebaseerd is op het leggen van relaties tussen theorieën en concepten waardoor problemen op verschillende manieren kunnen worden benaderd.²⁵⁸ Charmaz geeft meerdere voorbeelden voor het uitvoeren van een kwalitatief onderzoek. Daarbij is het belangrijk welke methode wordt gebruikt. Want al is de gekozen methode slechts een instrument om je data te verzamelen, volgens Charmaz heeft die methode consequenties voor de rest van je onderzoek: *'How you collect data affects which phenomena you will see, how, where, and when you will view them, and what sense you will make of them.'*²⁵⁹

²⁵⁷ Charmaz, 2006, p.5

²⁵⁸ Charmaz, 2006, p.8

²⁵⁹ Charmaz, 2006, p.15

Er zijn meerdere manieren om data te verzamelen en gezien de onderzoeksvraag die hier beantwoord moet worden, is tekstuele analyse een goede methode. Omdat framing centraal staat is het belangrijk goed te kijken naar de definitie van framing die in dit onderzoek gehanteerd wordt:

*'To frame is to select some aspects of a perceived reality and make them more salient in a communicating text, in such a way as to promote a particular problem definition, causal interpretation, moral evaluation, and/or treatment recommendation for the item described.'*²⁶⁰

De Vreese verdeelt de frames in twee categorieën: issue specifieke frames en algemene frames. Een issue specifiek frame is volgens De Vreese alleen toepasbaar op een specifiek probleem of evenement, terwijl algemene frames probleem-overstijgende frames zijn. Met probleem-overstijgend wordt bedoelt dat het frame gekoppeld kan worden aan verschillende onderwerpen, die ook kunnen verschillen in tijdstip en culturele context.²⁶¹ Een issue-specifieke aanpak vraagt om een zeer specifiek en gedetailleerd onderzoek naar het probleem dat centraal staat. Doordat de uitkomsten van deze aanpak zeer specifiek zijn is het lastig om deze informatie te gebruiken voor ander onderzoek of als empirisch bewijs voor het maken van nieuwe theorie.²⁶² De aard van dit onderzoek maakt het zeer geschikt voor een issue-specifieke aanpak. De probleem-overstijgende frames zijn te algemeen voor de berichtgeving die zal worden onderzocht.

Volgens Entman en ook Pan en Kosicki kunnen frames in het nieuws worden vastgesteld door middel van het al dan niet aanwezig zijn van bepaalde trefwoorden, zinnen, stereotype beelden, informatiebronnen en feiten of meningen.²⁶³ In dit onderzoek wordt er niet enkel gezocht naar de aanwezigheid van deze punten, maar worden de frames inductief vastgesteld. Daarbij worden frames gezien als belangrijkste invalshoeken en onderwerpen. Op deze manier worden er specifieke frames gemaakt die van toepassing zijn op deze casus.

²⁶⁰ Entman, 1993 p.52

²⁶¹ De Vreese, 2005, p.54

²⁶² De Vreese, 2005, p.55

²⁶³ Entman, 1993, p.52 en Pan en Kosicki 1993, p.59 tot 63

Inductieve codering

Onderzoek vanuit de gefundeerde theoriebenadering is inductief, wat betekent dat het zich ten doel stelt nieuwe theorie te ontwikkelen vanuit de data.²⁶⁴ Studies die gebruik maken van een deductieve benadering onderzoeken frames die vooraf zijn vastgesteld en gedefinieerd.²⁶⁵ Voorbeelden van veel gebruikte vooraf vastgestelde frames zijn het conflictframe, het human-interest frame en het economisch frame.²⁶⁶ Echter, deze frames zijn te algemeen om te worden toegepast op een specifieke casus als de moord op Marianne Vaatstra. De frames in deze studie worden daarom niet vooraf vastgesteld, waardoor de onderzoeker blijft kijken met een open vizier. Er wordt voor dit onderzoek dus gebruik gemaakt van een inductieve benadering. Dit houdt in dat de frames niet al worden vastgesteld, maar dat het onderzoek wordt gedaan met de vooraf gedefinieerde frames in gedachten en dat de onderzoeker open staat voor het vinden van nieuwe frames. Deze aanpak past goed bij kwalitatief onderzoek. Critici stellen dat onderzoeken die gebruik maken van deze inductieve benadering zich vaak baseren op een te kleine *sample* en moeilijk reproduceerbaar zijn.²⁶⁷ Om te zorgen dat dit onderzoek reproduceerbaar is zullen alle keuzes en stappen nauwkeurig worden beschreven. Door vanuit de artikelen te coderen is dit onderzoek flexibel en kan er achteraf opnieuw worden gekeken of eerder gecodeerde artikelen een later vastgesteld frame bevatten.

Om frames vast te stellen moeten de artikelen worden gecodeerd. De codes scheppen vervolgens het frame waar vanuit wordt geanalyseerd. Door te coderen definieert de onderzoeker volgens Charmaz wat er gebeurt in de data en wordt er begonnen met betekenisgeven aan die data.²⁶⁸ Charmaz maakt een onderscheid tussen twee codeerfases:

*1) an initial phase involving naming each word, line, or segment of data followed by 2) a focused, selective phase that uses the most significant or frequent initial codes to sort, synthesize, integrate, and organize large amounts of data.*²⁶⁹

²⁶⁴ Charmaz, 2006, p.5

²⁶⁵ De Vreese, 2005, p.53

²⁶⁶ De Vreese, 2005, p.56

²⁶⁷ De Vreese, 2005, p.53

²⁶⁸ Charmaz, 2006, p.45 en 46

²⁶⁹ Charmaz, 2006, p.46

Na een eerste, uitgebreide codeerfase waarin bijvoorbeeld elke zin of alinea van de data gecodeerd wordt, komt een meer gefocuste fase waarin alleen de meest belangrijke of meest voorkomende codes worden gebruikt. In dit onderzoek zal op zins-niveau worden gecodeerd. Door zin voor zin te coderen wordt er op een nauwkeurige manier gekeken naar de frames. Charmaz noemt ook de optie om woord voor woord te coderen. Bij die vorm wordt er nog meer naar de structuur en naar de zinsbouw in een tekst gekeken, en wat die beide betekenen voor de betekenisgeving van de inhoud.²⁷⁰ Buiten het feit dat de structuur en de zinsbouw in dit onderzoek niet centraal staan, zou het enkel kiezen voor deze vorm ook te veelomvattend voor dit grootte van dit onderzoek. Daarom is er gekozen voor de vrijheid van het op meerdere niveaus coderen. Dichtbij de zin voor zin codering staat de vorm waarbij per gebeurtenis wordt gecodeerd.²⁷¹ Dat is wat er op alineaniveau zal worden gedaan in dit onderzoek. Hierdoor kunnen er andere, meer overkoepelende en algemene frames naar voren komen. Na de gefocuste fase worden de codes die daarin ontwikkeld zijn gecodeerd. Dit wordt *theoretical coding* genoemd. In deze fase worden mogelijke verbanden gelegd tussen de ontwikkelde codes uit de gefocuste fase. Dit is een eerste stap richting het creëren van nieuwe theorie, wat het doel is van de gefundeerde theoriebenadering. De verbanden tussen de codes worden omgezet in frames. Die frames staan voor de inhoud van de artikelen. Om zowel de codes, als de categorieën, als de frames zo reproduceerbaar mogelijk te laten zijn zullen er passende benamingen moeten worden gekozen. Charmaz spreekt in dit licht over *in vivo codes*. Daarmee wil ze zeggen dat het belangrijk is hoe de frames worden geformuleerd, omdat een andere onderzoeker tot (bijna) dezelfde bewoordingen moet kunnen komen. Bij het formuleren van een frame moet volgens haar de vraag worden gesteld welke analytische categorieën die code suggereert. Het frame dat uit de artikelen wordt gehaald kan goed worden omschreven in algemene termen die iedereen kent of in bewoordingen die voortkomen uit de data.²⁷²

Tot slot kenmerkt de gefundeerde theoriebenadering zich door een iteratieve benadering. Dat wil zeggen dat de onderzoeker gedurende het onderzoek steeds zal kijken of er

²⁷⁰ Charmaz, 2006, p.50

²⁷¹ Charmaz, 2006, p.53

²⁷² Charmaz, 2006, p.55 en 71

aanpassingen moeten worden gedaan in de analyse. Eventueel door terug te gaan naar eerder gecodeerde data. Op deze manier is de analyse constant onderhevig aan verbetering.²⁷³

Sample en onderzoeksperiode

Er bestaan twee manieren om een sample voor de content analyse uit kiezen. Volledige telling van alle media-uitingen over het onderwerp, of een gelimiteerd aantal verzamelen dat representatief is voor alle uitingen (*probability sampling*). Doordat het volledig tellen een tijdrovend en duur proces is wordt er vaak voor de tweede manier gekozen. Om twijfel over vooringenomenheid bij de selectie weg te nemen wordt er bij probability sampling gekozen voor een sample die de meeste kenmerken heeft van de oorspronkelijke populatie.²⁷⁴ Om een compleet beeld te krijgen van de berichtgeving over Marianne Vaatstra zouden alle nieuwsuitzendingen, kranten, radioprogramma's, actualiteitenrubrieken, internetberichten enzovoorts moeten worden onderzocht. Dat is (helaas) niet haalbaar voor dit onderzoek. Daarom is er gekozen voor non-probability sampling. Er worden alleen kranten onderzocht en daarvan alleen één regionale én landelijke krant. Gezien de looptijd van de onderzochte berichtgeving en het aantal artikelen bleek het mogelijk alle artikelen van beide kranten te onderzoeken, en was het niet nodig daaruit een steekproef te trekken.

De tijdspanne van dit onderzoek strekt zich uit over bijna veertien jaar. Het doel is de berichtgeving over deze moord van begin tot eind in beeld te brengen. Het beginpunt is duidelijk: de dag van de eerste berichtgeving na de moord. De krantenberichtgeving over de zaak begon op maandag 3 mei 1999 en loopt door tot op heden. Echter, dit onderzoek beperkt zich tot een periode van 3 mei 1999 tot 20 april 2013 toen Jasper S. door de rechtbank veroordeeld werd tot een celstraf van 18 jaar. Het nieuws over de veroordeling wordt voor dit onderzoek gezien als een afsluiting van het onderzoek naar de moord.

Zoals eerder gezegd zullen alle artikelen van beide kranten worden onderzocht. Het aantal gepubliceerde artikelen dat in de veertien jaar dat de moordzaak in het nieuws was

²⁷³ Charmaz, 2006, p.11

²⁷⁴ Fico e.a. 2008, p.121

bij de Leeuwarder Courant en de Volkskrant, maakt de grootte van de sample voor de omvang van dit onderzoek haalbaar. Een eerste telling levert 784 resultaten bij *Leeuwarder Courant* en 189 resultaten bij *De Volkskrant* op. Aangezien dit onderzoek wil nagaan welke frames er worden gebruikt door de krant zelf moeten de zoekresultaten nog worden gefilterd. De harde nieuwsartikelen in de vorm van nieuwsberichten, reportages en analyses worden meegenomen in het onderzoek. Columns worden niet gezien als hard nieuws en zijn vaak opiniërend. Om deze redenen worden columns en opiniëpagina's niet onderzocht. Foto's, behorend bij een artikel worden zoals gezegd niet in dit onderzoek meegenomen, om de praktische reden dat deze niet beschikbaar zijn op Lexis Nexis.

Artikelen met een ander onderwerp waarbij slechts wordt gerefereerd aan de zaak Marianne Vaatstra worden niet meegenomen in dit onderzoek. Hoewel het interessant is om te kijken met welke frames er aan de zaak wordt gerefereerd, is hier geen ruimte voor in dit onderzoek.

Organisatie van de data

De artikelen worden verzameld via database Lexis Nexis met de zoekterm 'Marianne Vaatstra'. Vooronderzoek heeft uitgewezen dat de termen 'Jasper', 'Jasper S.', 'Marianne' en 'Vaatstra' geen extra artikelen opleveren. De artikelen worden allemaal opgeslagen in een afzonderlijk Word-document, zo wordt het overzicht bewaard. Dubbele artikelen of artikelen die niet in dit onderzoek zullen worden meegenomen zoals opiniestukken en columns worden eerst ook opgeslagen en krijgen bij de analyse het frame ONGESCHIKT. Wanneer de uiteindelijke sample geselecteerd is, zullen de artikelen worden gesorteerd, per maand, per jaar. De artikelen zullen niet worden geprint omdat zij in Word zullen worden gecodeerd door middel van de optie 'review'. Hierdoor kunnen er tijdens het coderen aantekeningen worden gemaakt bij de artikelen, welke later terug te vinden zijn. Die aantekeningen en de overige data worden verzameld in Excel. Daarin worden alle gemaakte keuzes bijgehouden in een logboek. Dit voorkomt twijfels over willekeurigheid.

Om een beeld te krijgen van pieken en dalen in de mate van berichtgeving worden de

artikelen per maand geteld. Daarbij zijn al wel de dubbele artikelen uit het resultaat gelaten. Hieronder in figuur 1 en 2 zijn de resultaten per maand af te lezen. De berichtgeving kan hierdoor eventueel achteraf worden opgesplitst in verschillende onderzoeksperiodes. Deze periodes kunnen worden vastgesteld door te kijken naar natuurlijke pieken en dippen in de berichtgeving.

Het aantal artikelen van de Leeuwarder Courant is teruggebracht van 713 naar 312, en van de Volkskrant van 183 naar 88. Het aantal van de Leeuwarder Courant is meer dan gehalveerd doordat er sprake was van dubbele artikelen in de database, opiniestukken, artikelen waarin slechts werd verwezen naar de zaak Vaatstra en artikelen die om andere redenen niet binnen de kaders van dit onderzoek pasten. Bij de Volkskrant zijn veel artikelen buiten beschouwing gelaten omdat er slechts gerefereerd werd aan de zaak. Andere artikelen vielen om andere redenen buiten de methode van dit onderzoek. Wat overbleef waren nieuwsartikelen over de zaak Vaatstra. Voor de artikelen rondom de aanleg van verlichting rond de fietspaden in Kollum (naar aanleiding van de moord op Vaatstra) en artikelen over de vestiging van een nieuw asielzoekerscentrum in Kollum, is besloten om enkel die artikelen te onderzoeken die in directe relatie staan met de zaak Vaatstra. Dat zijn artikelen waarbij dieper wordt ingegaan op de rol die de zaak Vaatstra speelt in die kwesties. Zodra het artikel meer inzoomt op de kwestie zelf, in plaats van op de rol van de zaak Vaatstra, wordt het niet meegenomen in de analyse.

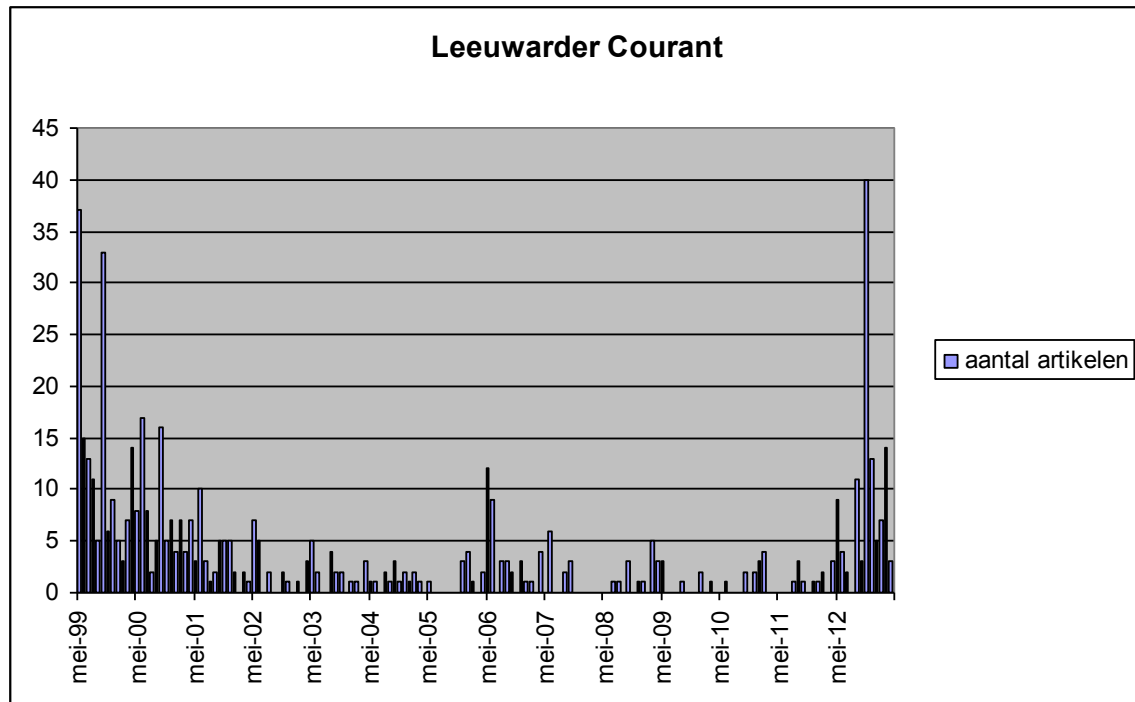

Figure 1: artikelen per maand Leeuwarder Courant

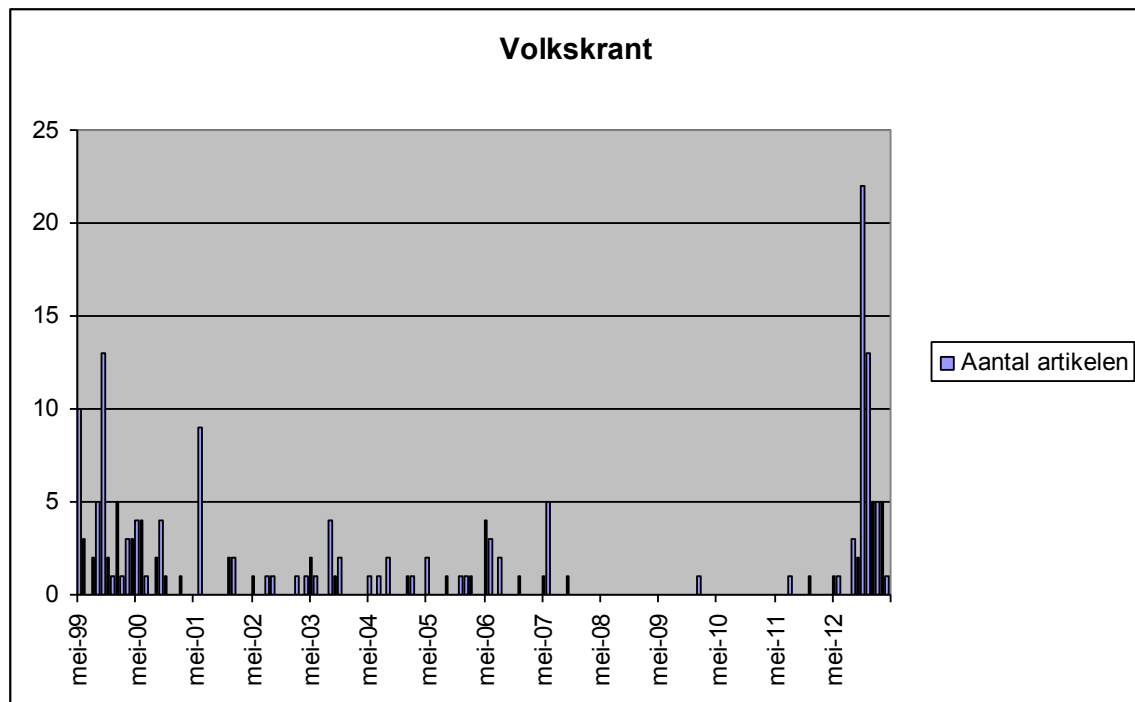

Figure 2: artikelen per maand Volkskrant

Werkwijze analyse

De eigenlijke analyse zal worden uitgevoerd in meerdere stadia. Het eerste stadium is dat van de algemene objectieve kenmerken (zie figuur 3). Dit levert kwantitatieve resultaten op. Elke tekst wordt genummerd. Dat nummer is opgebouwd uit de eerste letter van de krant (*Leeuwarder Courant* is ‘L’ en *De Volkskrant* is ‘V’), gevolgd door het volgnummer en dan de datum. Het volgnummer is het nummer van verschijning, van de oudste berichten naar de recentere berichten. Het nummer van het eerste artikel van *Leeuwarder Courant* over Marianne Vaatstra, dat op 3 mei 1999 verscheen is dus: L1030599. Andere objectieve kenmerken zijn de datum, de kop, de lengte in het aantal woorden, de positie in de krant, de bronnen en de *dateline*. De uitkomsten van dit eerste stadium worden bijgehouden in het programma Excel van Microsoft Office. Op die manier kunnen de uitkomsten van alle artikelen met elkaar worden vergeleken. Per jaar worden de uitkomsten in een nieuw Excelbestand bijgehouden.

Algemeen		Voorbeeld
Nummer	Opbouw: Krant (L of V) nummer ddmmjj	L27200599
Datum	-	20-05-1999
Kop	-	Veel asielzoekers willen liever weg uit azc
Lengte	Aantal woorden	162
Positie		
Bronnen		
Dateline		

Figure 3: Algemene objectieve kenmerken, voorbeeld L27200599

Het tweede stadium betreft de eigenlijke kwalitatieve analyse. De tekst wordt zin voor zin gecodeerd volgens de eerste fase van Charmaz.²⁷⁵ Daarbij worden alle zinnen gecodeerd. Dit gebeurt in de tekstverwerker Word van Microsoft Office. Met de functie *review* kan er aan elke zin in de vorm van een *comment* een code worden gekoppeld. Deze codes worden vervolgens overgenomen en in een Excel-bestand geplaatst. De code is de hoofdgedachte van een woord, zin of alinea, het vat deze als het ware samen. Hieronder in figuur 4 een voorbeeld van de codering van artikel L27200599.

²⁷⁵ Charmaz, 2006, p.46

<i>Tekst fragment</i>	<i>Code</i>
Veel asielzoekers willen liever weg uit azc (KOP)	Overplaatsing asielzoekers
Meerdere bewoners van het asielzoekerscentrum De Poelpleats in Kollum hebben overplaatsing aangevraagd naar een centrum elders in Nederland.	Overplaatsing asielzoekers
Volgens woordvoerder Werner van Bastelaar van het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) voelen de vluchtelingen zich niet meer op hun gemak.	Ontevredenheid asielzoekers
Dit komt door de geruchten dat de moordenaar van Marianne Vaatstra uit Zwaagwesteinde onder asielzoekers moet worden gezocht.	Zoektocht moordenaar in asielzoekerscentrum
Hoeveel bewoners overplaatsing hebben aangevraagd, is niet duidelijk.	Overplaatsing
Asielzoeker Mousha Hamid uit Kollum spreekt van een „grote groep“.	Grote groep asielzoekers
Van Bastelaar zegt dat het om enkele gevallen gaat.	Enkele gevallen (asielzoekers)
Hulpverleners van De Poelpleats vragen de asielzoeker in een individueel gesprek de aanvraag toe te lichten.	Toelichten aanvraag
Het komt wel vaker voor dat vluchtelingen overplaatsing vragen, aldus Van Bastelaar. Meestal hebben ze een medische reden.	Overplaatsing om medische reden

Figure 4: Stadium 2 bij L27200599

<i>Code</i>	<i>Hoofdcategorie</i>	<i>Deelcategorie</i>
Overplaatsing asielzoekers	Asielzoekers	Overplaatsing asielzoekers
Ontevredenheid asielzoekers		
Zoektocht moordenaar in asielzoekerscentrum		
Overplaatsing		
Grote groep asielzoekers		
Enkele gevallen (asielzoekers)		
Toelichten aanvraag overplaatsing		
Overplaatsing om medische reden		

Figure 5: Stadium 3 bij L27200599

Vervolgens is het tijd voor het derde stadium, de fase die Charmaz al eerder als gefocuste fase omschreef.²⁷⁶ Ook de verwerking van dit stadium vindt plaats in Excel. Daar worden de belangrijkste of meest voorkomende codes gecombineerd tot één of meerdere overkoepelende categorieën. Zo ontstaan er per artikel steeds een hoofdcategorie en eventueel deelcategorieën. In het voorbeeld van figuur 5 worden de codes samengevat in de categorie ‘asielzoekers’. De deelcategorie wordt ‘overplaatsing asielzoekers’ genoemd. De asielzoekerscategorie kan ook in andere artikelen terug komen, met bijvoorbeeld een andere deelcategorie. Bij elke geconstrueerde categorie zal een korte uitleg worden geformuleerd waaruit blijkt wat de betekenis ervan is.

De allerlaatste stap is het analyseren van de hoofd- en deelcategorieën. Hieruit worden frames gevormd. Een aantal van deze categorieën zullen gecombineerd kunnen worden, anderen zijn wellicht meer op zichzelf staand. Deze laatste stap kan pas worden uitgevoerd als alle resultaten binnen zijn. Dit is de fase van theoretische codering.²⁷⁷ Door verbanden te leggen tussen de verschillende categorieën worden de frames gekozen. Van alle uiteindelijke frames wordt een lijst met betekenissen gemaakt.

Gedurende het onderzoek wordt besloten of de resultaten worden ingedeeld in onderzoeksperiodes.

Betrouwbaarheid

‘We are part of the world we study and the data we collect’ (Charmaz, p.10)

Een kwalitatieve inhoudsanalyse is een relatief subjectieve onderzoeksmethode. Het gaat vaak om eigen interpretatie. De onderzoeker is, zoals Charmaz ook zegt, onderdeel van de wereld die bestudeerd wordt en van de data die verzameld wordt. Om te voorkomen dat de uitkomsten van dit onderzoek als onbetrouwbaar worden bestempeld moeten de gemaakte keuzes goed worden uitgelegd en moet een onderzoek reproduceerbaar zijn. Met betrouwbaarheid in onderzoek wordt bedoeld dat de uitkomsten van de metingen stabiel zijn onafhankelijk van de tijd, de plaats en de observant.²⁷⁸ Deze betrouwbaarheid

²⁷⁶ Charmaz, 2006, p.46

²⁷⁷ Charmaz, 2006, p.63

²⁷⁸ Fico e.a. 2008, p.122 en 123

komt voort uit een sterk codeerschema. Er is getracht de stappen in de verschillende stadia zo uitgebreid mogelijk toe te lichten. Aangezien het telkens bijstellen en aanscherpen van de methode een belangrijk onderdeel is van de gefundeerde theoriebenadering zullen de eventueel gewijzigde stappen ook zorgvuldig worden meegenomen in de beschrijving van de werkwijze.

De betrouwbaarheid van het onderzoek wordt vergroot door het feit dat alle nieuwsartikelen van beide kranten zullen worden onderzocht. Doordat er geen gebruik wordt gemaakt van een steekproef is er ook geen twijfel over de mate waarin die artikelen representatief zouden zijn voor het geheel. Naast de uitkomsten zullen ook de codes en de frames die in de stadia van de analyse naar voren komen inzichtelijk worden gemaakt voor de lezer. Dit versterkt de controleerbaarheid van dit onderzoek. Gedurende het onderzoek zal een logboek worden bijgehouden waarin gemaakte keuzes eventueel worden toegelicht.

Toch zullen de uitkomsten altijd een interpretatie van de onderzoeker zijn. Het coderen op zinsniveau zal ten goede komen aan de nauwkeurigheid van het onderzoek. Volgens Charmaz zorgt zin voor zin codering ervoor dat de onderzoeker het bekende (in dit geval de artikelen) in een nieuw licht gaat zien.²⁷⁹ Kortom: deze methode houdt de onderzoeker scherp. Door te proberen de frames in algemene termen te vangen of door bewoordingen uit de artikelen te gebruiken voor het benoemen van de frames wordt er geprobeerd de reproduceerbaarheid te vergroten.

²⁷⁹ Charmaz, 2006, p.55

Resultaten

In hoeverre verschilt de framing van de moord op Marianne Vaatstra in de berichtgeving van de Volkskrant en de Leeuwarder Courant?

Om een antwoord te geven op de hoofdvraag zijn de artikelen over de zaak Vaatstra in de *Leeuwarder Courant* en de *Volkskrant* op kwantitatieve- en kwalitatieve wijze onderzocht. Tijdens dat onderzoek zijn zevenentwintig frames vastgesteld. In dit hoofdstuk zullen de frames van beide kranten met elkaar worden vergeleken. Het kwantitatieve deel van het onderzoek richt zich op de aantallen artikelen, de datelines en de lengte van de artikelen.

Kwantitatief onderzoek

Door te kijken naar de datelines van beide kranten kan er worden vastgesteld of stukken vanaf de standplaats van de redactie zijn geschreven, of dat een verslaggever ter plaatse is geweest. De standplaats van de redactie van de *Leeuwarder Courant* is in Leeuwarden, de redactie van de *Volkskrant* bevindt zich in Amsterdam. Sommige artikelen van de *Volkskrant* worden ook geschreven vanuit Groningen, door een vaste correspondent. Een artikel met een dateline uit de standplaats van de eigen redactie kan overigens ook betekenen dat de verslaggever ter plaatse is geweest in de eigen standplaats. Zo vond de rechtszaak van Jasper S. in de rechtbank van Leeuwarden plaats. Dat is terug te zien in de cijfers. De *Leeuwarder Courant* heeft 163 artikelen (52%) geschreven met Leeuwarden als dateline, dat is meer dan de helft van de 312 artikelen van de *Leeuwarder Courant*. De *Volkskrant* schreef 10 artikelen vanuit de standplaats Amsterdam en 18 vanuit Groningen. Dit betekent verhoudingsgewijs dat bijna 1 op de 3 (32%) van de totale 88 artikelen van de *Volkskrant* zijn geschreven vanuit de eigen standplaats buiten Friesland.

Leeuwarder Courant heeft 29 verschillende datelines, de *Volkskrant* 12. Van de 29 datelines van die de *Leeuwarder Courant* gebruikt zijn er 21 plaatsen (72%) in Friesland. Hieruit kan worden afgeleid dat de artikelen van de *Leeuwarder Courant* veelal in de

directe omgeving zijn geschreven. Van de 12 datelines waarvan *De Volkskrant* schrijft, zijn er 7 (58%) Friese plaatsen. *De Volkskrant* heeft dus niet alleen minder artikelen geschreven maar is daarvoor ook in minder (Friese) plaatsen geweest.

De artikelen van *de Volkskrant* zijn met 322 woorden gemiddeld genomen langer dan die van de *Leeuwarder Courant* van 282 woorden. Dit zou kunnen worden verklaard door het grote aantal korte nieuwsberichten dat de *Leeuwarder Courant* wijdde aan de zaak, namelijk 213 artikelen van 300 woorden of minder, dat is bijna 70% van de artikelen. *De Volkskrant* schreef slechts 48 artikelen van 300 woorden of minder, wat neerkomt op 54% van de artikelen. Zie figuur 6.

	< 300 woorden
Leeuwarder Courant	213 (69%)
De Volkskrant	48 (54%)

Figure 6

	Leeuwarder Courant	De Volkskrant
Angstframe		x
Asielzoekerszondebokframe	x	x
Asielzoekersveiligheidsframe	x	x
Complotframe	x	
Daderframe	x	x
Daderprofielframe	x	x
Discriminatiestemmingsframe	x	
Herdenkingsframe	x	
Gruwelijkheidsmoordframe		x
Media-aandachtframe	x	
Moordchronologieframe	x	x
Moordreconstructieframe	x	x
Onbegripframe	x	
Kritiekframe	x	x
Onderzoeksuitlegframe	x	x
Onderzoeksvoortgangframe	x	x
Onoplosbaarheidframe	x	
Opluchtingframe	x	x
Psychologische motieven frame	x	
Racistisch-Zwaagwesteindeframe		x
Schokframe	x	

Slachtofferframe	x	
Sociale-onrustframe	x	x
Spreekrecht-nabestaandenframe	x	
Veiligheidsframe		x
Woedeframe	x	x
Werkelijke moordreconstructieframe	x	x
TOTAAL	23	17

Figure 7

Kwalitatief onderzoek

Het overzicht van de geschreven artikelen geeft een redelijk overeenkomstig beeld van de onderwerpen die beide kranten aansnijden. In de jaren 1999 en 2000 wordt er door beide kranten gefocust op de moord zelf, de impact, het onderzoek naar de moord, de asielzoekerskwesitie en de sociale onrust. Daarna wordt het rustiger in de berichtgeving en wordt er vooral geschreven over (de voortgang van) het politieonderzoek naar de moord en de kritiek daar op. In 2012 en 2013 wordt er door beide kranten weer veel meer geschreven over de zaak, in de vorm van berichtgeving over het grootschalige dna-verwantschapsonderzoek, de aanhouding van de dader, de impact daarvan in Zwaagwesteinde en Oudwoude en vervolgens de rechtszaak.

De eerste verschillen tussen de *Leeuwarder Courant* en *de Volkskrant* zijn te zien in de vastgestelde frames. Bij de *Leeuwarder Courant*, die zich richt op regionale berichtgeving en aanzienlijk meer artikelen schreef over deze zaak, zijn meer verschillende frames vastgesteld dan bij *de Volkskrant*, die zich richt op landelijke berichtgeving. Dit wijst op een grotere variëteit in invalshoeken bij de *Leeuwarder Courant*. Zo richt de *Leeuwarder Courant* zich tijdens de ‘rustige’ periode tussen 2000 en 2012 naast de frames rondom het politieonderzoek ook bijvoorbeeld nog steeds op de impact van de moord. In de periodes 1999/2000 en 2012/2013 richten beide kranten zich hoofdzakelijk op dezelfde onderwerpen, met beide eigen invalshoeken. Een aantal frames hebben overlap in hun thematiek.

Door de frames te clusteren blijkt dat de volgende hoofdthema's aan bod komen in de berichtgeving over de zaak Vaatstra:

- De eigenlijke moord
- Impact
- Slachtoffer en nabestaanden
- Het onderzoek (inclusief complotframe)
- Verdachten en dader

Uit de vastgestelde frames blijkt dat beide kranten deze thema's op een eigen manier behandelen. Sommige frames zijn in artikelen van beide kranten vastgesteld. De nuanceverschillen in de manier waarop zij zijn gebruikt worden hier worden besproken. De frames zijn zowel issue-specifiek als algemeen. Die lijst is terug te vinden in het codeboek in de bijlage. Voor beide kranten wordt er per thema uiteengezet welke frames gebruikt zijn in de berichtgeving. De thema's worden kort ingeleid met een samenvatting van de belangrijkste gebeurtenissen.

In dit onderzoek ligt de focus op het verschil in berichtgeving tussen een landelijke en een regionale krant. De theorie van Shoemaker en Reese gaat over wat geografische afstand met berichtgeving kan doen. Volgens hen is de berichtgeving van een medium dat een groter gebied bestrijkt vaak meer gestandaardiseerd omdat de berichtgeving dan aantrekkelijk is voor een grote groep mensen met verschillende achtergronden en interesses.²⁸⁰ Deze theorie lijkt zich te vertalen in het aantal frames dat er is vastgesteld bij beide kranten.

²⁸⁰ Shoemaker en Reese, 1996, p.260

De eigenlijke moord

Het moment van de moord op Vaatstra wordt door beide kranten vanuit twee verschillende invalshoeken belicht, namelijk de beschrijving van de moord zonder de verklaringen van de dader (dus vanaf mei 1999 tot aanhouding dader) en de beschrijving van de moord inclusief de verklaringen van de dader. Tot de aanhouding van de dader waren er meerdere mogelijke scenario's over het verloop van de moord op Vaatstra. Met de aanhouding van de dader en de nieuwe politieonderzoeken werd er meer duidelijk over de moord en kwamen daar nieuwe verklaringen bij. Op basis daarvan kon een nieuwe reconstructie worden gemaakt die terugkomt in de berichtgeving van beide kranten. Deze reconstructies van het moment van de moord kunnen bij zowel de *Leeuwarder Courant* als bij de *Volkskrant* worden geclusterd in het moordchronologieframe en het moord-reconstructieframe. Het moord-reconstructieframe zal onder het thema dader worden besproken.

Beide kranten gebruiken vlak na de moord met het moordchronologieframe waarin wordt samengevat wat er gebeurd is, hoe nabestaanden naar Vaatstra op zoek gingen en haar lichaam vonden in een weiland. De *Leeuwarder Courant* bewaart de eerste dagen na de moord veel afstand in de berichtgeving en besteed veel aandacht aan het onderzoek naar de moord. De politie is daarbij de belangrijkste bron en er worden daarover geen directe reacties gevraagd aan omstanders. De toon van de berichtgeving van de *Leeuwarder Courant* is feitelijk: *De politie heeft tientallen tips gekregen over de moord op Marianne Vaatstra uit Zwaagwesteinde. (...) Het lichaam van het zestienjarige meisje werd zaterdagochtend door familie gevonden.*²⁸¹ Ook de *Volkskrant* gebruikt deze feitelijke insteek bij het moordchronologieframe:

*De 16-jarige Marianne Vaatstra uit het Friese Zwaagwesteinde is zaterdagmorgen, na een avondje uit, vermoord aangetroffen in het nabijgelegen Veenklooster. Haar vader had samen met familieleden een zoektocht op touw gezet toen bleek dat ze 's nachts niet was thuisgekomen.*²⁸²

In de *Leeuwarder Courant* blijft het bij deze feitelijke benadering vanuit het moordchronologieframe. De *Volkskrant* besteedt daarentegen naast het

²⁸¹ Leeuwarder Courant, 4-5-1999 (L5040599)

²⁸² De Volkskrant, 3-5-1999 (V1030599)

moordchronologieframe veel aandacht aan de gruwelijke wijze waarop Vaatstra is vermoord: de verkrachting en de doorgesneden keel van Vaatstra. Daarbij zoomt *de Volkskrant* in op de discussie dat deze moordwijze ‘niet dorps’ zou zijn, waarmee gesuggereerd zou worden dat het om een buitenlandse moordenaar zou gaan. De berichtgeving over de gruwelijke details van de moord zijn gevat in het gruwelijkheidmoordframe, dat alleen in *de Volkskrant* terug komt. De krant gebruikt een uitspraak van een vader van een vriendin van Vaatstra over het feit dat de moord niet dorps zou zijn zelfs als kop van het artikel: ‘Zo’n moord gebeurt in de stad, niet in Zwaagwesteinde’.²⁸³ In een eerder artikel kopt *de Volkskrant*: *Vermoord meisje in Friesland had doorgesneden keel*.²⁸⁴ Door zo’n gruwelijk detail leent de moord op Vaatstra zich voor dramatisering in de berichtgeving.²⁸⁵ Dat *de Volkskrant* de focus legt op gruwelijke details kan worden verklaard door hetgeen Brants en Koenraadt stellen over nieuwswaardigheid: ‘of een gebeurtenis nieuwswaardig is, wordt mede bepaald door de vraag of de journalist deze als zodanig kan presenteren’.²⁸⁶ *De Volkskrant* benadrukt de nieuwswaardigheid van de moord door in te zoomen op gruwelijke details. Een andere reden voor het focussen op details is sensatie: een krant kan er op uit zijn om lezers te trekken met sensationele berichten. Volgens Peelo kunnen afschuwelijke details en wreedheid moord tot entertainment maken.²⁸⁷ Het zou kunnen dat de *Leeuwarder Courant* zich meer heeft gefocust op de ethiek rondom de moord en daarin voorzichtiger heeft gehandeld.

Wellicht is de moord op Vaatstra voor de *Leeuwarder Courant* op zich zelf al voldoende nieuwswaardig door de afstand: geografische nabijheid is ook een factor die Brants en Koenraadt noemen als voorwaarde voor nieuwswaardigheid.²⁸⁸ Met andere woorden: voor de lezers van de *Leeuwarder Courant* is de moord op Vaatstra al voldoende nieuwswaardig doordat het bij hen in de omgeving is gebeurd. Die afstand kan ook maken dat de ethische discussie gevoeliger ligt: omdat de verslaggevers van de

²⁸³ De Volkskrant, 05-05-1999, (V3050599) ‘Zo’n moord gebeurt in een stad, niet in Zwaagwesteinde’

²⁸⁴ De Volkskrant, 04-05-1999 (V2040599)

²⁸⁵ Wilcox 2006 in ... Gibson ‘Serial murder and media circuses’ p.ix & Brants en Koenraadt, 2005, p. 305

²⁸⁶ Brants en Koenraadt, 2005, p. 305

²⁸⁷ Peelo, 2006, p.164

²⁸⁸ Brants en Koenraadt, 2005, p. 305

Leeuwarder Courant zich grotendeels in de leefomgeving van hun lezers begeven kan het zijn dat zij zich meer aantrekken van eventuele kritieken dan wanneer er meer afstand is.

In de berichtgeving over de rechtszaak herhaalt dit patroon zich. Beide kranten beschrijven de moord aan de hand van het vraaggesprek tussen Jasper S. en de rechters tijdens de rechtszaak. *De Volkskrant* gaat daarbij opvallend diep in op het misbruiken van Vaatstra. R: 'U heeft gezegd dat ze u moest pijpen. Dat was een ervaring die u had bij de prostituees. U vond die vorm van seks aangenaam.'²⁸⁹ Dit voorbeeld laat zien dat *De Volkskrant* zeer gedetailleerd in gaat op de verkrachting van Vaatstra door S. In tegenstelling tot *de Volkskrant* laat de *Leeuwarder Courant* de gedetailleerde antwoorden van S. over het seksueel misbruiken van Vaatstra weg in de berichtgeving. Er wordt meer algemeen gesproken over de seksuele handelingen. Dit zou door de *Leeuwarder Courant* als te schokkend kunnen zijn beoordeeld. De krant zou kunnen beslissen om deze details weg te laten om het publiek daartegen te beschermen. Echter, hier kan ook gelden dat *De Volkskrant* deze gruwelijke details opnieuw gebruikt voor de dramatisering van de moord en dat deze voor *Leeuwarder Courant* door bijvoorbeeld de geografische afstand al voldoende nieuwswaardig is.

Samenvattend kan worden gezegd dat de berichtgeving van beide kranten over de moord zelf vooral verschilt in het bespreken van de aard van de moord. Dat is iets dat *de Volkskrant* heel expliciet doet, terwijl *Leeuwarder Courant* daar aan voorbij gaat en enkel focust op feitelijke berichtgeving afkomstig van de politie. Dit is ook terug te zien in de berichtgeving over de rechtszaak. *De Volkskrant* kiest ervoor om zeer heftige details prijs te geven, wellicht om de nieuwswaardigheid van de zaak te benadrukken. De *Leeuwarder Courant* zou het door de geografische afstand niet nodig kunnen vinden om de gruwelijke details van de zaak te benadrukken, omdat de zaak op zichzelf al voldoende nieuwswaardig is. Ook kan het zijn dat de *Leeuwarder Courant* het publiek wil beschermen tegen deze gruwelijke details, of kritieken rondom journalistieke ethiek vanuit de lezerskring voor wil zijn.

²⁸⁹ De Volkskrant, 29-3-2013 (V169290313)

Impact

De gruwelijke aard van de moord, de vele verdachten, het grote dna-verwantschapsonderzoek en het feit dat het jaren duurde voordat de dader werd aangehouden zijn slechts enkele redenen voor de vele media-aandacht voor de moord. Al die aspecten zijn belangrijk voor de nieuwswaardigheid van een gebeurtenis. Afstand en drama werden al genoemd als belangrijke selectiecriteria. De human interest-insteek is een ander criterium dat Wilcox noemt met betrekking tot nieuwswaardigheid.²⁹⁰ Brants en Koenraadt spreken van personaliseren, een methode waarmee duidelijk wordt gemaakt welke effecten een gebeurtenis op het publiek zal hebben.²⁹¹ Dit is een manier waarop een gebeurtenis kan worden geframed. Beide kranten maken gebruik van deze human interest-benadering. De krant kan een onderwerp of gebeurtenis voorleggen aan het publiek en het publiek daarbij ook aan het woord laten, in de vorm van een reactie op de gebeurtenis. Zo'n reactie kan uit verschillende emoties bestaan, waarmee de impact die de gebeurtenis op de omgeving of het publiek heeft duidelijk wordt. Zowel de *Leeuwarder Courant* als de *Volkskrant* framen gebeurtenissen rondom de zaak Vaatstra op deze manier. De krant kan zulke reacties gebruiken om een discussie te illustreren of juist om een bepaalde focus te ondersteunen. In dit onderzoek is er niet één reactieframe vastgesteld, maar zijn er meerdere frames die onder het thema impact vallen.

Wat meteen opvalt is dat beide kranten zich kort na de moord focussen op verschillende emoties vanuit Zwaagwesteinde en omgeving. De *Volkskrant* besteed veel aandacht aan gevoelens van angst en onveiligheid, deze vormen het angstframe en het veiligheidsframe. Het verschil tussen deze frames zit in de benadering: bij het angstframe gaat het om gevoelens van angst veroorzaakt door de moord, terwijl het veiligheidsframe focust op de discussie rondom de veiligheid in de omgeving. De *Leeuwarder Courant* zoomt juist in op woede, onbegrip en de schok als de belangrijkste emoties uit de omgeving, waaruit het woedeframe, het schokframe en het onbegripframe zijn gevormd. Deze vastgestelde frames geven aan welke aspecten beide kranten als nieuwswaardig beoordeelden en dus benadrukten.

²⁹⁰ Wilcox 2006 in ... Gibson 'Serial murder and media circuses' p.ix

²⁹¹ Shoemaker en Reese 1996, p.106

Het angstframe en het veiligheidsframe komen enkel voor in *de Volkskrant*. Eerder werden Peelo en Schlesinger al geciteerd over het gevoel van onveiligheid en angst dat kan worden gecreëerd door de berichtgeving over een moord.²⁹² Peelo wijst daarbij op het feit dat de werkelijk moord vaak op vele vlakken verschilt van het beeld dat met de berichtgeving in de media wordt gevormd.²⁹³ Die berichtgeving gaat in het geval van *de Volkskrant* in op gevoelens van onveiligheid en angst. Wie of wat zorgt nou voor dat gevoel van onveiligheid en angst? Is dat de aard van de moord, de aard van de berichtgeving, of versterkt het één het ander? Volgens Peelo wordt er vaak de nadruk gelegd op ‘het gevaar’ van de moord.²⁹⁴ Deze gevoelens van angst en onveiligheid worden in *de Volkskrant* benadrukt in de berichtgeving kort na de moord, in de vorm van het angstframe en het veiligheidsframe. Er worden in de berichtgeving van *de Volkskrant* veel mensen aan het woord gelaten die zeggen bang te zijn na de moord, dit valt onder het angstframe. Dat frame geeft een beschrijving van de angst van inwoners van Zwaagwesteinde en omliggende dorpen, veroorzaakt door de moord op Vaatstra, door middel van verklaringen van inwoners, gezagsdragers en de eigen waarnemingen van de journalist. In een artikel kort na de moord vertelt een collega van Vaatstra over haar angst:

*Ook haar collega Bianca is bang geworden, maar ze weet ook dat als ze er te lang over nadenkt ze geen leven meer overhoudt. Bianca: 'Ik heb een broertje van negen. Mijn moeder wilde hem eerst niet meer buiten laten spelen, maar dat kan je zo'n jongetje niet aandoen.'*²⁹⁵

Het angstframe gaat zowel over de moord als over de asielzoekers, waarvan wordt gedacht dat de moordenaar zich onder hen bevindt. Dorpsbewoners laten weten bang te zijn voor de asielzoekers. In het verlengde van het angstframe ligt het veiligheidsframe. In dat frame wordt ingegaan op de veiligheidssituatie van de jeugd in Zwaagwesteinde en omgeving, gezien in het licht van de moord. Waar het angstframe focust op gevoelens richt het veiligheidsframe zich op de discussie over de veiligheidssituatie in de omgeving na de moord. *De Volkskrant* wijst op het gevoel van onveiligheid in Zwaagwesteinde en gaat daarbij nadrukkelijk in op het ‘niet alleen kunnen of durven fietsen’. Het feit dat Vaatstra alleen naar huis fietste en toen verkracht en vermoord werd, wordt in de

²⁹² Schlesinger 1991, Peelo 2004/2006

²⁹³ Peelo, 2004, p.259

²⁹⁴ Peelo, 2004, p.256

²⁹⁵ De Volkskrant 05-05-1999

berichtgeving dus gekoppeld aan de gevoelens van angst en onveiligheid. De school van Vaatstra laat weten de roosters van hun leerlingen aan te passen zodat zij niet alleen hoeven fietsen.²⁹⁶ Dit ondersteunt de focus van *de Volkskrant*. *'Ik fietste vroeger rustig alleen door de bossen', zegt een van de vrouwen, 'dat kan al jaren niet meer'. De dochter van A. Rozema is gelukkig al 31. 'Toen zij als tiener uitging, zorgde ik er altijd voor dat ze gehaald en gebracht werd.'* Burgemeester J. Eggens reageert in hetzelfde stuk op de veiligheidssituatie in de omgeving:

*'Het is onmogelijk te overzien waar de jeugd uitgaat', zegt burgemeester J. Eggens, 'ze vliegen alle kanten op. We hebben op een drukke schoolroute verlichting aangebracht om de veiligheid te vergroten, maar we kunnen niet de hele gemeente honderd procent veilig maken.'*²⁹⁷

De *Leeuwarder Courant* gaat minder nadrukkelijk in op deze angst en onveiligheid en focust op de schok en het onbegrip om de gevoelens uit de omgeving te illustreren. Hieruit zijn het schokframe en het onbegripframe gevormd. Het schokframe focust zich op geschokte reacties op bepaald nieuws en komt op meerdere momenten terug in de berichtgeving van de *Leeuwarder Courant*: als kernreactie na de moord op Vaatstra, na de dna-uitslag van de Irakese hoofdverdachte en later bij de aanhouding van dader Jasper S. Het gebruik van het schokframe kan wijzen op sensatie, entertainment. Peelo zegt dat de grootte van de schok moord tot entertainment kunnen maken.²⁹⁸ Het onbegripframe komt ook enkel voor in de *Leeuwarder Courant*. Dit frame focust op onbegrip als kernemotie van de reactie van inwoners van Zwaagwesteinde en omgeving op bepaald nieuws, in de context van de moord zelf. Er komen vrienden, collega's en dorpsgenoten van het slachtoffer aan het woord. Een vriendin van Vaatstra vertelt in een artikel:

*Enkele vrienden proberen na de tocht de deelnemers iets over het drama te vertellen. Marion ziet er tegen op. „Ik denk niet dat ik dat op kan brengen. Ik vind het allemaal zo vreselijk onbegrijpelijk.”*²⁹⁹

Bij nieuwe ontwikkelingen of nieuwe informatie over de dader komt het sociale-onrustframe terug in de berichtgeving van de *Leeuwarder Courant* en de *Volkskrant*. Dit

²⁹⁶ De Volkskrant 09-10-1999

²⁹⁷ De Volkskrant 05-05-1999 (V3050599)

²⁹⁸ Peelo, 2006, p.164

²⁹⁹ Leeuwarder Courant 05-05-1999 (L9050599)

frame beschrijft de onrust onder de bevolking van Zwaagwesteinde en omgeving, als reactie op de moord en nieuws over de moord. De onrust in de zaak Vaatstra bleek bijvoorbeeld uit het wantrouwen jegens asielzoekers en daaraan gekoppeld de verdeeldheid over de komst van een nieuw asielzoekerscentrum. De berichtgeving in grote ongewone moordzaken kunnen volgens Peelo leiden tot sociale verdeeldheid en spanningen.³⁰⁰ Bij *de Volkskrant* ligt de focus van het sociale-onrustframe op de verdenkingen richting de asielzoekers, bij de *Leeuwarder Courant* wordt dit frame ook bij andere ontwikkelingen in de zaak gebruikt.

Vooraf in de eerste twee jaar na de moord komt de *Volkskrant* met het onrust-frame. Maar de geruchten over de asielzoekers en de onrust die daardoor ontstond worden ook daarna nog regelmatig genoemd door de *Volkskrant* om terug te kijken op die periode:

*Haar dood veroorzaakte grote onrust in Noordoost-Friesland. Lange tijd keerde een deel van de bevolking zich tegen bewoners van asielzoekerscentrum (azc) 'De Poelplaets' in Kollum, in de overtuiging dat de moordenaar daar huisde.*³⁰¹ In het artikel *Telkens onrust in zaak Vaatstra*, wordt de zaak als volgt kort samengevat: *De moordenaar loopt nog altijd vrij rond, en om de zaak hangt een zweem van complottheorieën, woede en frustratie.*³⁰²

Een onderdeel van de sociale onrust is de woede die er in Zwaagwesteinde en omgeving heerst. Beide kranten focussen in hun berichtgeving op deze emotie. Het woede-frame beschrijft de woede van de inwoners van Zwaagwesteinde en omgeving over de moord, de haat richting de dader, de wraakgevoelens, de verdenkingen richting de asielzoekers en ook de woede over het politieonderzoek. De *Leeuwarder Courant* beschrijft het ongenoegen van de bevolking over het politieonderzoek als een alom aanwezige klacht: *Alom klonk de klacht dat justitie asielzoekers te veel de hand boven het hoofd hield en dat hierdoor de dader kon ontsnappen. Toen het Openbaar Ministerie alsnog een Irakese oud-bewoner van het asielcentrum als hoofdverdachte aanwees, werd de woede nog groter.*³⁰³ De *Volkskrant* schrijft over woede in de context van wraak in het artikel: *Westereinders zinnen op wraak na moord*. Hierin wordt de onstabiele situatie in

³⁰⁰ Peelo, 2006, p. 160

³⁰¹ De *Volkskrant* 21-12-1999

³⁰² De *Volkskrant* 13-06-2007

³⁰³ *Leeuwarder Courant* 13-10-1999 (L9513101999)

Zwaagwesteinde beschreven en geïllustreerd door een uitspraak van een bewoonster: *‘Als de dader in het azc zit, dan gaat het plat. Want de mensen uit Zwaagwesteinde zijn woedend’, weet de vrouw in het Kollumer eetcafe zeker.*³⁰⁴

Voor de *Leeuwarder Courant* is ook de vele media-aandacht voor de moord nieuws. De belangstelling van de media voor de zaak Vaatstra wordt onderstreept in het media-aandachtframe en er wordt aandacht besteed aan de manier waarop andere nationale en internationale media over de ontknoping van de zaak berichten. In het artikel *Vaatstra nieuws topser op Twitter*³⁰⁵ wordt geschreven over de vele reacties op Twitter over de aanhouding van Jasper S. De aspecten die bijdragen aan de uitzonderlijkheid van de zaak, bijvoorbeeld het grootschalige dna-verwantschapsonderzoek, worden onderstreept door het gebruik van dit frame. *De koppen boven de Belgische, Duitse, Franse, Engelse, Ierse en Zwitserse kranten en nieuwssites komen allemaal op hetzelfde neer: dertien jaar na de moord op Marianne Vaatstra is er dankzij grootschalig dna-onderzoek een verdachte gearresteerd.*³⁰⁶

De Volkskrant maakt geen gebruik van dit frame, dit zou kunnen worden verklaard doordat de feitelijke afstand van de *Leeuwarder Courant* tot de moord veel kleiner is dan die van *de Volkskrant*, waardoor de moord en de impact ervan voor de *Leeuwarder Courant* eerder nieuwswaardig is. Dit houdt in dat voor de *Leeuwarder Courant* veel meer aspecten van de moord deze nieuwswaardigheid kunnen onderstrepen. Omdat het publiek van de *Leeuwarder Courant* zich veel dichterbij het onderwerp bevindt is er waarschijnlijk veel interesse in het nieuws rondom de moord. (Buitenlandse) media die berichten over de impact van de moord dragen hieraan bij. De *Leeuwarder Courant* onderstreept de nieuwswaarde en de impact van de moord dus onder meer door het gebruik van het media-aandachtframe.

Uit het voorgaande kan worden geconcludeerd dat wat het thema impact betreft beide kranten zich direct na de moord op verschillende emoties hebben gefocust om de impact van de moord over te brengen op het publiek. *De Volkskrant* beschrijft de zaak vanuit de

³⁰⁴ De Volkskrant 14-05-1999

³⁰⁵ Leeuwarder Courant 20-11-2012 (L560201112)

³⁰⁶ Leeuwarder Courant 20-11-2012 (L566201112)

angst en de gevoelens van onveiligheid van de bewoners van Zwaagwesteinde en omgeving, terwijl de *Leeuwarder Courant* dit doet vanuit emoties als onbegrip en schok. Beide kranten focussen op de woede en de sociale onrust die er ontstaan is na de moord. De *Leeuwarder Courant* lijkt de nieuwswaarde die de moord heeft te willen gebruiken om de impact ervan te onderstrepen. Hiermee laat de krant zien dat het nieuws niet enkel voor de eigen omgeving belangrijk is, maar ook in de rest van het land (en de wereld).

Slachtoffer en nabestaanden

De *Leeuwarder Courant* gaat wat betreft het thema impact een stap verder dan de *Volkskrant* en maakt de zaak persoonlijker door het slachtofferframe, het spreekrecht nabestaandenframe en het herdenkingsframe. Persoonlijke elementen wekken interesse bij het publiek,³⁰⁷ en dat is precies wat de *Leeuwarder Courant* met deze frames doet. In het slachtofferframe wordt ingezoomd op wie Vaatstra was, door middel van verklaringen van familie, vrienden, collega's en dorpsgenoten van het slachtoffer. In een sfeerverslag van een herdenkingsdienst:

Op de schildersezal voorin de hal staat een portret van Marianne Vaatstra. Lachend kijkt ze de zaal in, een hartvormige bloemenkrans hangt boven het schilderij. „We hebben samen heel wat gefeest en gelachen“, herinnert Mariannes hartsvriendin Aafie Kloosterman zich.³⁰⁸

Het spreekrecht nabestaandenframe bedraagt het uitschrijven van de emotionele verklaringen van de nabestaanden gedurende de rechtszaak, waarbij de dader veelal direct door hen werd aangesproken.

Moeder Maaïke Terpstra: „Marianne zei vaak: 'Mem moet meer lachen, het leven is toch zo mooi.' „Leven is overleven geworden. () Zal de verdachte ooit kunnen begrijpen hoe wij dertien jaar hebben geleefd terwijl hij zweeg.“³⁰⁹

Het verschil in benadering van het slachtoffer is ook terug te zien in de benamingen voor de moordzaak die de kranten gebruiken in de koppen. Beide kranten gebruiken na verloop van tijd veelal 'de zaak Vaatstra' of 'de zaak Marianne Vaatstra' als aanduiding

³⁰⁷ Shoemaker en Reese 1996, p.106

³⁰⁸ Leeuwarder Courant 02-05-2000 (L167020500)

³⁰⁹ Leeuwarder Courant 29-03-2013 (L677290313)

van de moordzaak. De naam Marianne wordt door de *Leeuwarder Courant* veel gebruikt, vaak in de context van herdenken: *Familie en vrienden herdenken Marianne*,³¹² of: *Zwaagwesteinde eert 'us Marianne' rustig*³¹³, maar ook in het licht van het onderzoek: *Twee tips per week over moord Marianne*³¹⁴ of *Gouden spoor op lichaam Marianne*³¹⁵. Hoewel dit een objectiviteitsdiscussie bedraagt gaat dit ook over framing. De *Leeuwarder Courant* kiest hierin dus opnieuw voor een persoonlijke benadering.

Het herdenkingsframe focust op het herdenken van Vaatstra en het verwerken van het verdriet, veroorzaakt door de moord op Vaatstra. Dit in de vorm van reacties en emoties van nabestaanden, sfeerverslagen bij herdenkingsdiensten en de onthulling van een monument voor Vaatstra.

*Gelaten schuifelen de mensen de sporthal uit. Voor de ingang vangen meisjes elkaar op. De mascara maakt strepen op hun bleke gezichten. Traanogen staren elkaar hulpeloos aan. „It wie hiel sinfol“, probeert een meisje.*³¹⁶

Alle drie de frames hebben parallellen met het human-interestframe. De zaak Vaatstra wordt gepersonaliseerd door een duidelijk beeld te schetsen van het slachtoffer en (het verdriet van) haar nabestaanden. In een artikel over de herdenkingsdienst een jaar na de moord: „*Wij zitten nog steeds met een verschrikkelijk groot verdriet*“, *laat de familie weten. „Het feit dat de zaak nog steeds niet is opgelost, maakt het nog eens extra moeilijk.*”³¹⁷

Geconcludeerd kan worden dat alleen de *Leeuwarder Courant* op de persoonlijke kant van de zaak focust door het slachtofferframe, het spreekrecht nabestaandenframe en het herdenkingsframe. De moordzaak wordt persoonlijk gemaakt door het publiek meer te vertellen over de persoon van Vaatstra en door dieper in te gaan op het verdriet van de nabestaanden. *De Volkskrant* bewaart wanneer het over het slachtoffer en over het verdriet van de nabestaanden gaat, meer afstand, wat terug te zien is in de focus van de

³¹² Leeuwarder Courant 07-04-2000, (L153070400)

³¹³ Leeuwarder Courant 02-05-2000, (L168020500)

³¹⁴ Leeuwarder Courant 18-02-2005, (L423180205)

³¹⁵ Leeuwarder Courant 03-04-2012, (L517030412)

³¹⁶ Leeuwarder Courant 02-05-2000 (L167020500)

³¹⁷ Leeuwarder Courant 07-04-2000 (L153070400)

krant. De krant focust wat dat betreft meer op de grote lijnen van de moord en op bijvoorbeeld het onderzoek. Op sommige punten gaat *de Volkskrant* juist diep in op gruwelijke details.

Het onderzoek

In 1999 worden er meerdere verdachten opgepakt, waaronder de Iraakse hoofdverdachte. Allen worden vrijgelaten nadat hun DNA niet overeenkomt met het daderspoor op het lichaam van Vaatstra. Het onderzoek in de zaak Vaatstra kenmerkt zich door meerdere grootschalige DNA-onderzoeken en het meermalig sluiten en heropenen van de zaak. Er bestond veel kritiek op de werkwijze van justitie en politie. De vader van het slachtoffer, Bauke Vaatstra, heeft lang gestreden voor een DNA-onderzoek onder twintigduizend mensen uit een straal van vijftien kilometer rondom het plaats delict. Lange tijd dacht de recherche dat de dader een lustmoordenaar zou zijn, die de moord zorgvuldig plande. In 2012 past het nieuwe researcheteam het daderprofiel aan. Er wordt gedacht dat Vaatstra haar moordenaar misschien kende en aanvankelijk wellicht vrijwillig met hem het weiland in ging. In november leidt het DNA-verwantschapsonderzoek tot aanhouding van dader Jasper S.

In beide kranten zijn het onderzoekuitlegframe en het onderzoekvoortgangsframe vastgesteld. Er is gekozen voor twee frames omdat de focus bij het onderzoekuitlegframe ligt bij de duiding van hetgeen er wordt onderzocht, terwijl het bij het onderzoekvoortgangsframe juist gaat om de voortgang van het onderzoek, door bijvoorbeeld een opsomming van momenten. In het onderzoekuitlegframe wordt uitleg gegeven over hoe het moordonderzoek in zijn werk gaat. Hierbij komen het Openbaar Ministerie en andere deskundigen aan het woord. De *Volkskrant* schrijft in 2007 over de heropening van het onderzoek:

Het Openbaar Ministerie (OM) gaat de moord op Marianne Vaatstra opnieuw onderzoeken. Onder leiding van advocaat-generaal Ietje Vermeulen zijn tien rechercheurs

*begonnen met het doornemen van het dossier van de onopgeloste moordzaak om te kijken of er nog meer onderzoek nodig is.*³¹⁸

In het artikel 8080 mannen voor een moord geeft de Volkskrant uitleg over het verwantschapsonderzoek: *De Friese politie maakt gebruik van verwantschapsonderzoek, een nieuwe techniek die pas sinds april 2012 is toegestaan. Daarmee kan de dader worden achterhaald met dna van een familielid.*³¹⁹ Ook de Leeuwarder Courant geeft op deze manier uitleg. Bij een eerder grootschalig dna-onderzoek in 2000 legt het artikel *Dna-test: drie keer links, drie keer rechts, klaar uit:*

*De zes wattenstaaffjes met slijm worden in een kokertje naar het laboratorium in Rijswijk gestuurd. Over een paar weken is het dna- profiel zichtbaar. Komt het niet overeen met de sporen van de moordenaar van Marianne, dan wordt het materiaal vernietigd.*³²⁰

In het onderzoekvoortgangsframe wordt er uitleg gegeven over hoe ver het onderzoek gevorderd is, welke stappen er tot op dat moment gezet zijn en ook de tot dan toe aangehouden en vrijgelaten verdachten. Wanneer er bijvoorbeeld in 2006 een nieuw groot dna-onderzoek bepleit wordt beschrijft *de Volkskrant* wat er tot dan toe gebeurd is:

*De 16-jarige Marianne Vaatstra werd in 1999 verkracht en vermoord teruggevonden op een weiland bij Veenklooster. Er werden vijf verdachten aangehouden, maar die bleken later onschuldig. Onder 815 mannen is al eens zonder resultaat DNA-onderzoek gedaan.*³²¹

Bij het schrijven over de voortgang van het onderzoek wordt door de *Leeuwarder Courant* de nadruk gelegd op het feit dat de moordzaak (lange tijd) onopgelost is. Dat komt terug in het onoplosbaarheidframe. De zaak Vaatstra wordt in dat frame neergezet als een onopgeloste/onoplosbare moord. Signaalwoorden zijn: ‘zaak zit muurvast’, ‘nooit opgelost’, ‘van de dader ontbreekt ieder spoor’, ‘nog altijd geen dader’, enzovoorts. Dit frame komt voor als volledige insteek van een artikel, maar ook als groot onderdeel van artikelen over het moordonderzoek.

³¹⁸ De Volkskrant 09-10-2007 (V124091007)

³¹⁹ De Volkskrant 07-09-2012 (V126070912)

³²⁰ Leeuwarder Courant 08-01-2000 (L133080100)

³²¹ De Volkskrant 29-05-2006 (V110290506)

*Marianne werd op 1 mei 1999 aangetroffen in een weiland langs de Keningswei bij Veenklooster. Verkracht en vermoord. Van de dader ontbreekt ook na een groot dna-onderzoek nog ieder spoor.*³²²

Er wordt veelvuldig bericht over het onderzoek en de kritiek daarop. Al kort na de moord berichten zowel de *Leeuwarder Courant* als de *Volkskrant* over de geruchten dat de moordenaar van Vaatstra uit het asielzoekerscentrum zou komen. *Al sinds het weekeinde gonst het van de geruchten over het politieonderzoek naar de moord.*³²³ In augustus 1999 uit de familie Vaatstra openlijk hun kritiek op het politieonderzoek. Uit de berichtgeving over de kritiek van zowel de familie Vaatstra als kamerlid Hilbrand Nawijn en inwoners uit de omgeving op het onderzoek is het kritiekframe gevormd. In dit frame uiten mensen hun kritiek op het onderzoek. In de *Volkskrant* komt de vader van Vaatstra aan het woord: *Vaatstra*:

*'Het OM heeft kansen gemist, omdat men niet naar ons wilde luisteren. Onze informatie was voor hen niet interessant. Ze hebben de zaak in de doofpot willen stoppen. Het is toch niet te geloven dat die verdachten negen weken voorsprong hebben gekregen.*³²⁴

Ook worden de kritieken weerlegd door bijvoorbeeld het Openbaar Ministerie:

*Het asielzoekerscentrum De Poelpleats in Kollum is vanaf de derde dag na de moord op Marianne Vaatstra betrokken geweest in het onderzoek naar de moord. Hoofdofficier van justitie Michiel Severein zei dat gisteravond in Leeuwarden. Hij ging in op de verwijten van de familie Vaatstra en anderen dat het recherchebijstandsteam de asielzoekers buiten het onderzoek hielden.*³²⁵

Een deel van de mensen die kritiek hebben op het politieonderzoek ontwikkelen eigen theorieën over wie de moord op Vaatstra zou hebben gepleegd. Over deze zogenaamde complottheorieën wordt in de *Volkskrant* niet geschreven. De *Leeuwarder Courant* focust hier wel op en zet in het complotframe de complottheorieën rondom de moord op Vaatstra en de reacties daarop uiteen. Er worden slachtoffers van deze ‘internetspeurders’

³²² Leeuwarder Courant 14-06-2000 (L184140600)

³²³ Leeuwarder Courant 08-05-1999 (L13080599)

³²⁴ De Volkskrant 01-09-1999 (V16010999)

³²⁵ Leeuwarder Courant 02-09-1999 (L77020999)

en mensen van de politie aan het woord gelaten. De krant neemt heel duidelijk een standpunt in over de geloofwaardigheid van de klokkenluiders:

*Niemand neemt hen meer serieus, de klokkenluiders met hun complottheorie over de moord op Marianne Vaatstra. Toch gaan ze door. De aanhouding van de 45-jarige verdachte in de Vaatstra-zaak, maakt bepaald geen eind aan hun theorieën.*³²⁶

Dat de krant zo duidelijk laat merken de theorieën van de klokkenluiders onzinnig te vinden, is opvallend in het licht van het streven naar objectiviteit. Er lijkt ook geen sprake te zijn van hoor en wederhoor. De bedenkers van deze complottheorieën worden namelijk niet door de krant aan het woord gelaten, wel worden stukken vanaf hun websites geciteerd. Ook door het woordgebruik van de *Leeuwarder Courant* blijkt dat er wordt geschreven vanuit de overtuiging dat de standpunten van de complotdenkers niet op waarheid berusten:

*Stephanie zelf zegt dat ze Marianne niet eens kende en Ali H., die door de burgeronderzoekers tot hoofdverdachte is gebombardeerd, al helemaal niet. Maar de speurders willen daar niet aan. Die eisen op internet dat ze 'de waarheid' vertelt.*³²⁷

Door 'de waarheid' tussen aanhalingstekens te zetten zou de krant kunnen willen laten doorschemeren dat dit enkel door de complotdenkers als waarheid wordt gezien, niet door de krant zelf. Het innemen van een standpunt over de complotdenkers kan worden verklaard door de afstand van de krant tot de moord. De makers van de krant vatten de moord wellicht persoonlijker op door de geringe afstand en voelen zich daardoor misschien genooddaakt een standpunt in te nemen omdat ze vinden dat het niet kan wat de complotdenkers doen. Voor de *Volkskrant* zijn de complottheorieën geen reden tot berichtgeving, dit zou verklaard kunnen worden door de afstand tot de moord. Doordat de *Volkskrant* nieuws uit een veel groter gebied beslaat en er keuzes moeten worden gemaakt uit een groter aanbod, zijn de complottheorieën wellicht op dat moment onvoldoende nieuwswaardig geweest.

³²⁶ Leeuwarder Courant 22-11-2012 (L597221112)

³²⁷ Leeuwarder Courant 12-02-2011 (L763120211)

~~Conclusie~~ Het gebruik van het onderzoekuitlegframe en het onderzoekvoortgangsframe door beide kranten is niet geheel verwonderlijk. Op die manier leggen beide kranten uit wat er onderzocht wordt en op welke manier. Het feit dat de moord lange tijd onopgelost blijft is voor de *Leeuwarder Courant* reden tot speciale aandacht daarvoor. Dit onoplosbaarheidsframe onderstreept de uitzonderlijkheid van de zaak en daarmee de nieuwswaardigheid. Beide kranten focussen zich op de kritiek op het onderzoek. Deze kritieken liggen in het verlengde van de geruchten over dat de dader uit het asielzoekerscentrum zou komen. Deze geruchten vormen een belangrijk aandeel in de zaak Vaatstra, en dat is terug te zien in de focus van beide kranten. De *Leeuwarder Courant* gaat hier nog uitgebreider op in door ook het complotframe, waarin geschreven wordt over de complottheorieën over de zaak. Dat de *Leeuwarder Courant* wel bericht over deze theorieën en de *Volkskrant* niet, kan worden verklaard door de afstand tot de moord. Voor de *Leeuwarder Courant* is vrijwel alles rondom de moord nieuwswaardig, terwijl dit voor de *Volkskrant*, die moet kiezen uit een groter aanbod van nieuws, niet geldt.

Asielzoekerscentrum

Direct na de moord gaan er geruchten dat de moordenaar van Vaatstra een bewoner van het asielzoekerscentrum in Kollum zou zijn. Het politieonderzoek lijkt zich echter niet te richten op het asielzoekerscentrum en dat zorgt voor kritiek vanuit de familie Vaatstra en inwoners van Zwaagwesteinde en omgeving. Door de geladen sfeer in de dorpen voelt de politie zich genoodzaakt het asielzoekerscentrum te bewaken met mensen van de Mobiele Eenheid (ME). Asielzoekers geven aan liever weg te willen uit Kollum, uit angst voor wraakacties. De ontevredenheid en de woede van de bevolking komen in oktober 1999 tot uiting tijdens een voorlichtingsavond over de vestiging van een permanent asielzoekerscentrum in Kollum. Burgemeester Visser en regiocoördinator Anneke Haarsma van het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) worden door een groep jongeren bekogeld met eieren en er ontstaat een vechtpartij. In de berichtgeving van de *Leeuwarder Courant* zijn de volgende frames vastgesteld: het asielzoekers-zondebokframe, het asielzoekersveiligheidsframe en het discriminatiestemmingsframe. In

de Volkskrant zijn het asielzoekers-zondebokframe, het asielzoekersveiligheidsframe en het racistisch-Zwaagwesteindeframe.

Een belangrijke onderwerp binnen dit thema is racisme. De asielzoekers, maar ook de Friezen of de Zwaagwesteinders, zouden als minderheid kunnen worden bestempeld. Zoals eerder genoemd kunnen minderheden volgens Shoemaker en Reese als stereotyperend kunnen worden gepresenteerd.³²⁸ Dit is terug te zien in het racistisch-Zwaagwesteindeframe in *de Volkskrant*. Dat frame focust op de racistische overtuigingen van de inwoners van Zwaagwesteinde. In het artikel *'Westereinders zinnen op wraak na moord'* wordt er gesproken van een 'plattelandsgemeenschap' en over 'de Westereinders' als hecht volk dat zich tegen de asielzoekers keert: *De stem des volks verheft zich en dreigt zich te keren tegen de bewoners van asielzoekerscentrum (azc) 'de Poelplaets' even buiten Kollum.*³²⁹ Het standpunt dat de inwoners van Zwaagwesteinde racistisch zouden zijn komt meermalig terug in *de Volkskrant* en wordt veelal bekrachtigd door uitspraken van inwoners. In dit frame is er sprake van het generaliseren van een bevolkingsgroep: *De Volkskrant* bestempelt de inwoners van Zwaagwesteinde als racistisch.

In de *Leeuwarder Courant* wordt er niet zozeer gesproken over de Zwaagwesteinders als een racistische bevolkingsgroep, dan wel over een anti-asielzoekersstemming ofwel een discriminatiestemming die er in Zwaagwesteinde zou heersen. De *Leeuwarder Courant* is dus voorzichtiger in de berichtgeving over racisme in Zwaagwesteinde. Bij het discriminatiestemmingsframe ligt de focus op de sfeer in het dorp en wordt het beeld dat de krant daarvan schetst bevestigd of ontkracht door bewoners of beleidsmakers die aan het woord komen. Er is meer dan bij *de Volkskrant* sprake van een discussie en dat uit zich in een meer gecompliceerd beeld van het verhaal. Het discriminatiestemmingsframe van de *Leeuwarder Courant* kenmerkt zich in tegenstelling tot *de Volkskrant* door terughoudendheid in het generaliseren van de racistische gevoelens. Er wordt wel gesproken van een 'anti-asielzoekersstemming'³³⁰, maar er worden veel kanttekeningen gemaakt. Zo generaliseert de krant niet wanneer er wordt gesproken over de mensen die denken dat de dader uit het asielzoekerscentrum komt, er wordt dan gesproken over 'een

³²⁸ Shoemaker en Reese 1996, p.253

³²⁹ De Volkskrant 14-05-1999 (V6140599)

³³⁰ Leeuwarder Courant 21-07-1999 (L62210799)

aantal' of 'veel mensen denken': *In Kollum en omgeving denken veel mensen dat een bewoner van asielcentrum De Poelpleats de dader is.*³³¹ De *Leeuwarder Courant* en de *Volkskrant* geven dus beide een heel andere invulling aan het thema racisme en discriminatie.

In de *Volkskrant* wordt er dus een meer zwart-wit beeld geschetst, een simpeler beeld. Hieruit zou kunnen worden opgemaakt dat de *Volkskrant* het blijkbaar nodig vindt om het 'verhaal' en bijbehorende partijen simpel te schetsen voor de lezers, om het begrijpelijk te houden. Uit het asielzoekersstemmingsframe in de *Leeuwarder Courant* wordt juist duidelijk dat er vele meningen zijn over de asielzoekerskwestie en dat het om een complexe discussie gaat. Een andere reden om te kiezen voor een versimpeling van het beeld kan zijn dat *De Volkskrant* de discriminatiestemming in Zwaagwesteinde wil onderstrepen en deze gebruikt voor sensatie, door het extreem te schetsen in de berichtgeving.

Beide kranten schrijven vanaf het begin over de geruchten dat een asielzoeker de moord op Vaatstra zou hebben gepleegd. Dit is de focus van het asielzoekers-zondebokframe. De *Leeuwarder Courant* schrijft een paar weken na de moord:

*„De stemming werd al snel: het zal wel een asielzoeker zijn. Dat idee is op vooroordelen, afkeer en haat gebaseerd. (...) Je mag niet veroordelen zonder enig bewijs", zegt dominee Evert Jan Hefting uit Kollum.*³³²

In de *Volkskrant*: *In het dorp circuleren geruchten dat een asielzoeker het meisje zou hebben gedood.*³³³ In het verlengde van deze geruchten ligt de angst van de asielzoekers voor wraakgevoelens uit de omgeving. In de maanden na de moord worden er extra veiligheidsmaatregelen getroffen om de inwoners van het asielzoekerscentrum te beschermen. Hierover gaat het asielzoekersveiligheidsframe. In dit frame schrijven de kranten over de angstgevoelens van de asielzoekers en over de getroffen veiligheidsmaatregelen. Onderdeel van dit frame is het beschrijven van incidenten, de veiligheidsmaatregelen en de reacties van beleidsmakers, directie azc, burgemeester en de

³³¹ Leeuwarder Courant 16-06-2000 (L190160600)

³³² Leeuwarder Courant 15-05-1999 (L18150599)

³³³ De Volkskrant 18-05-1999 (V8180599)

asielzoekers zelf. De Leeuwarder Courant schrijft over deze veiligheidsmaatregelen: *De maatregelen zijn genomen vanwege de geruchten dat de dader van de moord op Marianne Vaatstra onder asielzoekers gezocht zou moeten worden en de dreigende taal die daarop in de geruchten volgde.*³³⁴ De Volkskrant: *Vierhonderd vluchtelingen zijn er ondergebracht, en de angst regeert ook hier. Een volksgericht wordt gevreesd.*³³⁵ In oktober 1999 kopt de Volkskrant met: *In Kollumer asielcentrum heerst vooral angst.* In het artikel beschrijft een Iraanse bewoner de angst en de spanning van inwoners van het centrum:

*‘Als je in het dorp komt, word je aangekeken alsof je een dief bent. Vooral de jongeren zijn erg grof in de mond. Ze beledigen iedereen die er als buitenlander uit ziet. De sfeer is grimmig sinds de moord op Marianne Vaatstra. We leven hier nu al zes maanden in spanning.’*³³⁶

Samenvattend kan worden gezegd dat het thema asielzoekerscentrum in beide kranten veelvuldig aan bod komt. *De Volkskrant* frameet Zwaagwesteinde als een racistisch dorp, terwijl de *Leeuwarder Courant* iets gematigder spreekt van een discriminatiestemming. Het kan zijn dat *de Volkskrant* stereotypen inzet om de zaak te verduidelijken voor de lezer. Daarnaast zou *de Volkskrant* ook sensatie kunnen zoeken door het verhaal zo zwart-wit te stellen. Beide kranten besteden aandacht aan de geruchten over de asielzoekers en de veiligheidssituatie van de asielzoekers.

Verdachten en dader

Het grootste deel van de berichtgeving over de zaak gaat natuurlijk over de (zoektocht naar de) dader. Het heeft uiteindelijk meer dan dertien jaar geduurd voordat de dader kon worden aangehouden. Tot die tijd zijn er meerdere verdachten aangehouden en weer vrijgelaten. Bij dit onderzoek is het opluchttingsframe vastgesteld in de berichtgeving over de verdachten. In de *Leeuwarder Courant* wordt het opluchttingsframe gebruikt in de context van de vrijlating van een verdachte uit Zwaagwesteinde in 1999 en bij de aanhouding van de dader in 2012. *De Volkskrant* gebruikt het frame juist enkel bij aanhouding van verdachten en de dader.

³³⁴ Leeuwarder Courant 17-05-1999 (L22170599)

³³⁵ De Volkskrant 14-05-1999

³³⁶ De Volkskrant (25) 14-10-1999

Opvallend is dat *de Volkskrant* in 1999 bij de aanhouding van Piet S., een inwoner van Zwaagwesteinde, spreekt van ‘opluchting’ en ‘verbijstering’³³⁷ en dat de *Leeuwarder Courant* juist de woorden ‘afschuw’ en ‘ongeloof’³³⁸ gebruikt. De *Leeuwarder Courant* spreekt pas van opluchting wanneer deze man niet de moordenaar van Vaatstra blijkt te zijn: *Zwaagwesteinde 3 voetbalt zondag weer met Piet Smid (32) in het elftal. Hij wordt niet langer verdacht van de moord op Marianne Vaatstra (16). „We hebben onze laatste man terug”, roept Jan Stienstra opgelucht. Een vlag en wat slingers wapperen voor de woning aan de Berken.*³³⁹ Hoewel er in het artikel wordt geschreven over hoe opgelucht iedereen is dat de verdachte uit Zwaagwesteinde is vrijgelaten, worden die gevoelens niet gelinkt aan de geruchten over het asielzoekerscentrum. In het gehele artikel wordt er niet gesproken over die geruchten of over het feit dat dorpsbewoners denken dat de dader niet ‘een van hen’ kan zijn. De *Volkskrant* benoemt dit wel, al bij de aanhouding van Piet S.:

*Met een mengeling van opluchting en verbijstering is in het Friese Zwaagwesteinde gereageerd op de aanhouding, vrijdagavond, van een 32-jarige verdachte van de moord op Marianne Vaatstra. (...) En verbijstering omdat de mogelijke dader een autochtone Westereinder is, een inwoner dus van Zwaagwesteinde.*³⁴⁰

Hieruit blijkt dat *de Volkskrant* gemakkelijk de koppeling maakt tussen de aanhouding van een autochtone verdachte en de (racistische) geruchten over de mogelijke dader. Wellicht omdat dit de focus van *de Volkskrant* in de discussie rondom het asielzoekerscentrum ondersteunt. De *Leeuwarder Courant* is duidelijk voorzichtiger met het leggen van deze verbanden.

Over de aanhouding van dader Jasper S. wordt door beide kranten op overeenkomstige manier bericht. Ook hier wordt bij beide kranten het opluchtingsframe gezien. De *Leeuwarder Courant* schrijft na de aanhouding van de dader in het artikel *Opluchting na arrestatie verdachte zaak Vaatstra* over de reacties op het nieuws:

³³⁷ De *Volkskrant* 31-05-1999 (V10310599)

³³⁸ *Leeuwarder Courant* 31-05-1999 (L37310599)

³³⁹ *Leeuwarder Courant* 02-06-1999 (L39020699)

³⁴⁰ De *Volkskrant* 31-05-1999 (V10310599)

*De aanhouding van de man leidt in de streek tot wisselende reacties, van vreugde tot ontzetting. Ineke, de zus van Marianne Vaatstra, zegt opgelucht zijn. Ze voelt geen blijdschap, zegt ze, want er zijn geen winnaars.*³⁴¹

De Volkskrant schrijft over het contrast van de opluchting in Zwaagwesteinde en het verdriet in Oudwoude: *De geruchten zijn nooit meer weggegaan uit het dorp. De opluchting: dat stopt nu. 'De vlag kan uit. Maar in Oudwoude moet de vlag halfstok.*³⁴² De opluchting waarover hier gesproken wordt gaat over de geruchten in het dorp. Hier verwijst *de Volkskrant* dus opnieuw naar de geruchten over het asielzoekerscentrum. In hetzelfde artikel:

*Iedereen koesterde hier jarenlang zijn eigen verdachte. (...) Al die ideeën in het dorp, dat heeft ellende gegeven. Stel nu dat S. schuldig is. Stel dat. 'Moet er dan een bloemetje naar het asielzoekerscentrum dat er niet meer is?' Veel inwoners uit het dorp dachten jarenlang dat een asielzoeker de dader moest zijn.*³⁴³

Ook de *Leeuwarder Courant* schrijft over de asielzoekerskwestie. In het artikel *Roep om excuses aan asielzoekers* verwijst de krant naar reacties op de aanhouding van S. waarin wordt gesproken over het maken van excuses richting de asielzoekers. De krant benoemt de eerdere geruchten en verwijst naar de uit de hand gelopen informatieavond over een nieuw asielzoekerscentrum in 1999. Dat beide kranten deze kwestie aanhalen is niet verwonderlijk. De aanhouding van S. kan worden gezien als een afsluiting van een periode van dertien jaar waarin werd gezocht naar de dader. Omdat de geruchten over de asielzoekers een belangrijke rol hebben gespeeld wordt dit genoemd wanneer er na die lange periode teruggekeken wordt.

Conclusie: In beide kranten is bij de berichtgeving over de aanhouding van verdachten het opluchttingsframe vastgesteld. Opvallend is dat in de berichtgeving van *de Volkskrant* dit frame enkel bij de aanhouding van verdachten is vastgesteld, terwijl in *de Leeuwarder Courant* het frame ook bij de vrijlating van een verdachte is vastgesteld. De aanhouding van Piet S. een verdachte uit Zwaagwesteinde, wordt door beide kranten op

³⁴¹ Leeuwarder Courant 19-11-2012 (L543191112)

³⁴² De Volkskrant 20-11-2012 (V133201112)

³⁴³ De Volkskrant 20-11-2012 (V133201112)

verschillende wijze geframed. Bij de aanhouding van dader Jasper S. focussen beide kranten overeenkomstig op de opluchting die er heerst.

Op zondag 18 november 2012 is Jasper S. aangehouden op verdenking van de moord op Vaatstra. Tot die tijd was het gissen naar de identiteit van de dader. Hierdoor wordt er, net als over het moment van de moord, ook over de dader op meerdere manieren geschreven. Deze manieren kunnen grofweg worden verdeeld in twee soorten beschrijvingen. De beschrijving(en) van de dader zonder het kennen van de eigenlijke dader, het daderprofielframe, en het daderframe, waarbij de dader wordt beschreven met behulp van beschrijvingen van familie, vrienden, dorpsgenoten van de dader, verklaringen van de dader zelf en verklaringen van rechters en deskundigen. Beide kranten gebruiken beide frames. In het onderzoek naar de dader werd er eerst van uitgegaan dat de dader een lustmoordenaar zou zijn die de moord zorgvuldig gepland had. Later veranderde dit daderprofiel, en werd er gedacht dat de dader een bekende van Vaatstra zou zijn, met wie Vaatstra in eerste instantie vrijwillig was meegegaan.

De *Leeuwarder Courant* gaat wat betreft het daderprofielframe in het begin heel erg mee in het lustmoordenaars-profiel. De dader wordt beschreven als goed georganiseerd:

*Goed georganiseerd was de dader in ieder geval, vermoedt Van Koppen. De man liet in het weiland geen restjes touw liggen waarmee hij Mariannes armen had vastgebonden. Ook het moordwapen is volgens justitie nog niet terecht.*³⁴⁴

In het artikel ‘Moordenaar Marianne volgt gruwelijke fantasie’ wordt de dader door de *Leeuwarder Courant* beschreven als een seks belust en berekenend roofdier:

*Als een roofdier in zijn jachtgebied voelde de moordenaar van Marianne Vaatstra zich thuis in het weiland tussen de houtwallen bij Veenklooster. Hij kende de weg, was er vertrouwd, voelde zich op z'n gemak, stelt het profiel. (...) Zorgvuldig koos hij zijn plek uit. Ging er van tevoren eens kijken. Op die perfecte plek waar hij z'n fantasieën over seks, geweld en macht kon botvieren. Ongestoord verkrachtte en vermoordde hij ruim een jaar geleden Marianne Vaatstra uit Zwaagwesteinde. Hij is een lustmoordenaar, die bovendien in herhaling kan vallen.*³⁴⁵

³⁴⁴ Leeuwarder Courant 14-06-2000 (L184140600)

³⁴⁵ Leeuwarder Courant 28-06-2000 (L194280600)

De krant beschrijft de dader bijna op een manier zoals dat in een spannend jongensboek zou hebben gestaan, met veel drama, beeldspraak en spanning. De beschrijving van de dader wordt wel gepresenteerd als ‘stelt het profiel’, wat aangeeft dat de krant enige afstand bewaart. *De Volkskrant* beschrijft de dader in eerste instantie ook vanuit het lustmoordenaar-profiel, maar vertelt het minder verhalend als de *Leeuwarder Courant*:

*Marianne Vaatstra is vorig jaar in de nacht na Koninginnedag door een lustmoordenaar om het leven gebracht. De man heeft gehandeld vanuit fantasieën over seks en macht. Hij bereidde de daad tot in de puntjes voor. Waarschijnlijk is hij tussen de twintig en dertig jaar, woont hij alleen of bij zijn ouders en maakt hij in het dagelijks leven een beheerste indruk.*³⁴⁶

Wat hier opvalt is de stellige manier waarop *de Volkskrant* dit daderprofiel overneemt. De kop van het artikel luidt: Moord Marianne Vaatstra was gepland. De zinsdelen ‘Vaatstra is’ en ‘De man heeft gehandeld vanuit’ beschrijven de voorspellingen van het daderprofiel als feiten. Wanneer er jaren later nog steeds geen dader is aangehouden en er inmiddels van een ander daderprofiel wordt uitgegaan is *de Volkskrant* terughoudender: *Op basis van nieuwe onderzoekstechnieken stellen zij vast dat het meisje vermoedelijk is vermoord door iemand die zij kende, met wie zij mogelijk een sigaret heeft gerookt en met wie zij vrijwillig is meegegaan. Dit is een geheel ander scenario dan het OM altijd heeft verondersteld.*³⁴⁷ Dat *de Volkskrant* meer afstand neemt is ook te zien in het gebruik van de woorden ‘stellen zij vast’, ‘vermoedelijk’ en ‘mogelijk’. De *Leeuwarder Courant* bewaart bij het nieuws over het nieuwe daderprofiel in 2012 ook meer afstand en beschrijft alles met directe bronverwijzing:

*De politie concludeert inmiddels dat de moordenaar gebruik maakte van spullen die toevallig voorhanden waren en geen professionele bindmiddelen bij zich had. Dat duidt op een ander dadertype; eentje die niet gepland te werk ging. Nieuw is ook dat het rechercheteam er nu van uit gaat dat Marianne de dader mogelijk kende uit haar omgeving.*³⁴⁸

Met de woorden ‘De politie concludeert’ en ‘dat het rechercheteam er nu van uit gaat’ geeft de *Leeuwarder Courant* een zekere afstand aan.

³⁴⁶ De Volkskrant 28-06-2000 (V55280600)

³⁴⁷ De Volkskrant 22-05-2012 (V187220512)

³⁴⁸ Leeuwarder Courant 21-05-2012 (L744210512)

Uit het bovenstaande kan geconcludeerd worden dat de *Leeuwarder Courant* het lustmoordenaarsscenario uitgebreid en verhalend beschrijft, bijna als een spannend jongensboek. *De Volkskrant* benoemt dit scenario ook maar met veel meer afstand en een minder sensationele ondertoon. Beide kranten bewaren de afstand wanneer het scenario verandert van een lustmoordenaar naar een bekende van Vaatstra. Het feit dat er inmiddels vele verdachten waren geweest en dat er ondanks de verschillende scenario's en daderprofielen na dertien jaar nog geen dader was gevonden zou kunnen hebben geleid tot deze meer terughoudende en afstandelijke houding van beide kranten.

Na de aanhouding van Jasper S. in 2012 verandert de focus van beide kranten van het daderprofielframe naar het daderframe. In dit frame wordt de dader beschreven door middel van beschrijvingen van burens, vrienden en bekenden van de dader, dorpsbewoners uit Oudwoude en later, ten tijde van de rechtszaak, ook door middel van uitspraken van de dader en rechters en de beschrijving die de journalist geeft van de dader.

De *Leeuwarder Courant* focust direct na de aanhouding van S. op incidenten in het verleden waarbij hij de fout in ging. In het artikel 'Verdachte Oudwoude heeft vreemde knopen aan de jas' vertelt een buurman over de keer dat S. zijn eigen auto te pletter reed en ook over de keer dat hij in de auto van een ander wegreed. Later kon S. zich niets herinneren zo vertelt de buurman. In *de Volkskrant*: wordt S. beschreven als 'De boer met het grote geheim'. De nadruk wordt in de berichtgeving van *de Volkskrant* gelegd op S. zelf en de omgeving waarin S. leefde. Zijn naaste burens en zijn advocaat Jan Vlug en worden aan het woord gelaten: *Voor Vlug is het een 'volkomen raadsel' waarom S. Vaatstra heeft vermoord. Hij noemt S. een hardwerkende boer, een aardige man en een goede vader.*³⁴⁹ Verder noemt *de Volkskrant* hem een normale, getrouwde, degelijke, gereformeerde man. De *Leeuwarder Courant* beschrijft de S. als een rustige, zuinige, kerkse en ook wel aparte man.

³⁴⁹ De Volkskrant 07-12-12 (V154071212)

Samengevat geldt dat hoewel de *Leeuwarder Courant* meer focust op de incidenten in het verleden waarbij de dader de fout in ging, beide kranten een redelijk overeenkomstig beeld van de dader schetsen.

Conclusie:

Om de hoofdvraag van dit onderzoek te beantwoorden en dus de in de berichtgeving over de zaak Vaatstra gebruikte frames vast te stellen, is er in het theoretisch kader gefocust op framing. Volledige objectiviteit kan nooit worden bereikt doordat er keuzes moeten worden gemaakt in de selectie en presentatie van nieuws. De wijze waarop bepaald nieuws wordt gepresenteerd kan worden gezien als een frame. Omdat het publiek hun mening over gebeurtenissen deels baseert op hetgeen hen wordt gepresenteerd als nieuws is het belangrijk om te onderzoeken hoe dit wordt gedaan. De zaak Vaatstra is een moordzaak waarbij er door media werd gefocust op conflicten en emoties rondom die zaak. Er zijn veel interessante aspecten waarnaar op verschillende wijze kan worden gekeken. In dit onderzoek ligt de focus op de vergelijking van landelijke met regionale berichtgeving, om te kijken welke verschillen in frames daarin te vinden zijn.

Geconcludeerd kan worden dat beide kranten zich op de basisinformatie over de moord focussen, zoals informatie over de moord zelf, het onderzoek, de verdachten en de dader. Daarbij valt op dat de *Leeuwarder Courant* meer gefocust is op de details en de complexiteit van de moordzaak en bijvoorbeeld de discussie rondom het asielzoekerscentrum. Dit vertaalt zich in een grotere verscheidenheid in frames bij de *Leeuwarder Courant*. Bij de *Volkskrant* zijn minder frames vastgesteld. De *Leeuwarder Courant* schreef meer artikelen over de zaak Vaatstra dan de *Volkskrant*.

Kort na de moord is er al een verschil in focus. De *Leeuwarder Courant* schrijft over de schok in de omgeving en het onbegrip over de moord, terwijl de *Volkskrant* meer gefocust is op grotere emoties zoals angst en gevoel van onveiligheid bij zowel de bewoners van Zwaagwesteinde als bij de asielzoekers. Ook de gruwelijkheid van de moord en de discussie rondom de asielzoekers zijn voor de *Volkskrant* aanleiding om te berichten over de zaak Vaatstra. Door over deze thema's te berichten wordt de ernst van de moord onderstreept. Er wordt door de *Volkskrant* een simpel beeld geschetst van de situatie: de angstige, maar vooral woedende Zwaagwesteinders tegen de angstige asielzoekers. Daarbij worden weinig tot geen kanttekeningen geplaatst. Het verhaal moet vooral begrijpelijk worden verteld en de nieuwswaardigheid moet daarbij worden

onderstreept. Deze focus op angst kan ook worden gezien als manier om het nieuws sensationeel te brengen. .

In de *Leeuwarder Courant* worden er wel kanttekeningen geplaatst bij de discussie over de asielzoekers, de zaak wordt minder zwart-wit beschreven: niet alle inwoners van Zwaagwesteinde zijn tegen asielzoekers. Er wordt in de *Leeuwarder Courant* minder aandacht besteed aan de gruwelijke details van de moord. Het feit dat er een moord is gepleegd in de Friese gemeenschap rechtvaardigt waarschijnlijk alle aandacht die er aan gegeven wordt: het is niet nodig de nieuwswaardigheid te onderbouwen met gruwelijke details. Een andere reden voor de terughoudendheid in het focussen over de gruwelijke en sensationele kanten van de zaak kan de afstand tot het publiek en de bronnen zijn. Een hechte band met bronnen en lezers als gevolg van het feit dat de *Leeuwarder Courant* zich dicht in de buurt van hen bevindt kan er voor zorgen dat de krant voorzichtiger is in de berichtgeving. Er wordt dan zelfcensuur toegepast.

De uitzonderlijkheid van de zaak zorgt er voor dat bijna alle aspecten van de moord nieuwswaardig zijn voor de *Leeuwarder Courant*. Dit komt terug in de frames die zijn vastgesteld. Het media-aandachtsframe, het onoplosbaarheidsframe en het complotframe komen bijvoorbeeld beide alleen voor in de *Leeuwarder Courant*. Voor de *Volkskrant*, die zich focust op een veel groter gebied, zijn deze zaken blijkbaar niet of minder noemenswaardig. Ook focust alleen de *Leeuwarder Courant* zich op de persoon van het slachtoffer en het verdriet van de nabestaanden. Daarmee maakt de *Leeuwarder Courant* de zaak persoonlijker voor de lezers.

In de berichtgeving over de moord zelf is de *Leeuwarder Courant* anders dan de *Volkskrant* terughoudend en gefocust op de feiten afkomstig van de politie. De *Volkskrant* beschrijft heftige details, zoals de doorgesneden keel van Vaatstra. Ook hier kan dit worden verklaard doordat de *Leeuwarder Courant* wellicht voorzichtiger omgaat met de emoties in de omgeving en terughoudender is in verband met de hechte relatie met de bronnen. In het daderprofielframe is die eerdere aanpak van de *Leeuwarder Courant* niet terug te zien. De krant beschrijft de dader als een lustmoordenaar op een spannende en sensationele wijze. Hierin is de *Volkskrant* een stuk afstandelijker en zakelijker. Wanneer het daderprofiel wijzigt van lustmoordenaar naar een bekende van het

slachtoffer zijn beide kranten inmiddels terughoudend in de berichtgeving. Dit kan worden verklaard door de vele wijzigingen van het daderprofiel en de enorme onduidelijkheid in de zaak. Er was inmiddels veel kritiek op het onderzoek en het publiek was daardoor wellicht ook kritischer geworden op de berichtgeving. De kranten zouden om deze reden minder stellig kunnen berichten over de zaak. Van de uiteindelijke dader S. schetsen beide kranten een overeenkomstig beeld.

Het onderzoekvoortgangsframe, het onderzoekuitlegframe, het moordchronologieframe, moordreconstructie frame, het slachtofferframe en het daderprofiel frame, passen allemaal in vergelijkbare (langlopende) moordzaken.

Uit het onderzoek zijn de voorkomende frames in de berichtgeving van de zaak Vaatstra vastgesteld. Geconcludeerd kan worden dat de regionale berichtgeving uit het gebied waar de moord is gepleegd gedetailleerder en veelvuldiger ingaat op de zaak. De landelijke berichtgeving focust daarentegen meer op de grote lijnen en de sensationele aspecten in de zaak, zoals gruwelijke details en gevoelens van angst in de omgeving. Een regionale krant bewaart op die vlakken meer afstand. Proximity is in de communicatiewetenschap genoemd als factor die van invloed is op nieuwswaardigheid³⁵⁰ en kan zorgen voor een hechtere relatie met bronnen.³⁵¹ Proximity is in deze zaak bepalend gebleken voor de aandacht die eraan gegeven werd in de berichtgeving. Verschil in impact kan hiervan de oorzaak zijn.

Begrenzungen

*“Every researcher holds preconceptions that influence, but may not determine, what we attend to and how we make sense of it.”*³⁵²

Hoewel objectiviteit altijd een streven is, kan hetgeen er in dit onderzoek geschreven wordt niet als volledig objectief worden bekeken. Het zijn feiten en eigen bevindingen, gekleurd door de achtergrond van de onderzoeker, onderbouwd met bevindingen van wetenschappers, die ook geen totale objectiviteit kunnen garanderen. Daarnaast zal er tegenover de bevindingen die dit onderzoek ondersteunen wellicht ook literatuur vindbaar

³⁵⁰ Castelló, 2010, p.464

³⁵¹ Castelló, 2010, p.475

³⁵² Charmaz, 2006: p.67

zijn die de kracht of betekenis daarvan zullen tegenspreken.

Dit onderzoek werd begrensd door limieten in ruimte en tijd, wat gevolgen kan hebben voor de objectiviteit ervan. Ook de methode kan de objectiviteit in de weg staan. De inductieve benadering van de sample kan zorgen voor een verschil in uiteindelijke codering van de berichtgeving.

Aanbevelingen voor volgend onderzoek

Door meer regionale en landelijke kranten mee te nemen in het onderzoek kunnen de uitkomsten in een nog breder perspectief worden gezien. Er kan dan ook meer gewicht worden toegekend aan de uitkomsten. Dit onderzoek zou nog kunnen worden uitgebreid door ook lokale berichtgeving te onderzoeken. De Kollumer Courant heeft destijds ook veel over de zaak Vaatstra geschreven. Over die berichtgeving is veel discussie geweest. In het licht van de discussie over de zaak Vaatstra kan het interessant zijn om enkel de ingezonden stukken over de zaak te onderzoeken. Ook daarbij is het interessant om lokale/regionale kranten te vergelijken met landelijke kranten. Het onderzoek kan ook worden losgemaakt van alleen de berichtgeving in kranten, door ook de berichtgeving op websites en op televisie (journaals, teletekst) mee te nemen. Dat is een erg omvangrijk onderzoek, iets dat nu door tijdsbeperkingen niet mogelijk was, maar wel iets dat een heel volledig beeld zou geven van de totale berichtgeving in de zaak. Naast het onderzoeken van het gehele tijdspad zou er ook kunnen worden gekeken naar bepaalde momenten of belangrijke onderwerpen in de zaak. Het lijkt mij erg interessant om naar aanleiding van dit onderzoek dieper in te gaan op de berichtgeving rondom het asielzoekerscentrum door bijvoorbeeld in gesprek met de journalisten van die tijd over de door hen gemaakte selectiekeuzes.

Literatuur

- Allan, Stuart (1999) 'News Culture' (Derde druk). New York, Two Penn Plaza (2010)
- Bakker (2002) 'Twee decennia regionale en lokale printmedia in Nederland'
- Bakker (2010) 'Down, down, deeper and down – 20 jaar regionale dagbladen in Nederland (1)' De Nieuwe Reporter, 19 oktober 2010
- Den Brinker, M. (2010) Burgeringrijpen in drie Nederlandse kranten. *Maatschappijenveiligheid.nl*
- Broersma, Marcel (2009) 'Betrokken en gericht. Regionale journalistiek in de toekomst', in: Wio Joustra e.a. eds., *Tegen trend en stroom in. De journalistieke carrière van Rimmer Mulder* (Leeuwarden 2009), pp. 13-22.
- Broersma, Marcel (2003) 'Tegen de trend. Regionale journalistiek in een veranderende samenleving', Apeldoorn, Wegener
- Burger, Peter & Koetsenruijter, Willem (2008) 'Misdaad in het nieuws. Cijfers en verhalen.' Leiden, SNL
- Castelló, Enric (2010) 'Framing news on risk industries: Local journalism and conditioning factors' *Journalism* 11(4) 463-480
- Charmaz, Kathy (2006). 'Constructing grounded theory' Sage Publications 2006
- Dowler, K. Fleming, T. Muzatti, S.L. (2006) 'Constructing Crime: Media, Crime, and Popular Culture' *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*. University of Toronto Press. October 2006: 48 6:837-850
- Entman, Robert M. (1993). 'Framing: Toward clarification of a fractured paradigm', *Journal of Communication*, 43(4), 51–58
- Entman, Robert M. (2004) 'Projections of Power: framing news, public opinion and U.S. foreign policy' (Chicago 2004)
- Entman, Robert M. (2007)
- Gerbner, George, & Gross, Larry (1974). 'System of cultural indicators' *Public Opinion Quarterly*, 38, 460–461
- Gibson, Dirk C. (2006) 'Serial murder and media circuses' Preager Publishers, Westport

- Habermas, Jürgen (2006) 'Political Communication in Media Society: Does democracy still enjoy an epistemic dimension? The impact of normative theory on empirical research' *Communication Theory* 16(2006) 411-426
- Lasswell, Harold D. (1984) 'The structure and function of communication in society' *The communication of idea*, New York
- Lazarsfeld, Berelson, & Gaudet, (1948) 'The people's choice: how the voter makes up his mind in a presidential campaign' *Columbia University Press*, New York, 178 p.
- Lehman-Wilzig, Sam N. & Seletzky, Michael (2010) 'Hard news, soft news, 'general' news: The necessity and utility of an intermediate classification' *Journalism* 11(1) 37-56
- McCombs, Maxwell E.; Shaw, Donald L. (1972) 'The Agenda-Setting Function of Mass Media' *Public Opinion Quarterly* 36(2) 176-187
- Neveu, Erik (2002). 'The Local Press and Farmers' Protests in Brittany: proximity and distance in the local newspaper coverage of social movement' *Journalism studies* 2006: 3(1) 53-67
- Noelle-Neumann, Elisabeth (1973). 'Return to the Concept of Powerful Mass Media' *Studies of Broadcasting*, 9, 67-112.
- Peelo, Moira (2006). 'Framing homicide narratives in newspapers: Mediated witness and the construction of virtual victimhood' *Crime Media Culture*. Augustus 2006: 2 2:159-175
- Peelo, Moira; Francis, Brian; Soothill, Keith; Pearson, Jayn; Achkerley, Elizabeth (2004). 'Newspaper Reporting and the Public Construction of Homocide' *British Journal of Criminology* 2004: 44(2) 256-275
- Reese, Stephen D.; Gandy, Oscar; Grant, August (2001) 'Framing public life: Perspectives on media and our understanding of the social world' 7-31
- Reese, Stephen D. (2007) 'The framing project: A bridging model for media research revisited' *Journal of communication* 57(1) 148-154
- Reinemann, Casper; Stanyer, James; Scherr, Sebastian; Legnante, Guido (2011) 'Hard en soft news. A review of concepts, operationalizations and key findings' *Journalism* 13(2) 221-239
- Rijnders, S. (2005) 'The peoples detective: true crime in Dutch folklore and popular television'. *Media, Culture & Society*. September 2005 27:635-651

- Ruigrok, Nel & Van Attevelt, Wouter (2007). 'Global Angling with a Local Angle: How U.S., British, and Dutch Newspapers Frame Global and Local Terrorist Attacks' *The international journal of Press/Politics* 12(1) 68-90
- Scheufele, Dietram A.; Tewksbury, David (2007). 'Framing, Agenda Setting, and Priming: The Evolution of Three Media Effects Models' *Journal of Communication* 57(1) 9-20
- Schlesinger, Philip; Tumber, Howard & Murdock, Graham (1991). 'The media politics of crime and criminal justice' *The British Journal of Sociology* 42(3) 397-420
- Schudson, Michael (2001) 'The objectivity norm in American journalism' *Journalism* 2(2) 149-170
- Schudson, Michael (2003). 'The sociology of news' New York, W.W. Norton
- Shoemaker, Pamela J. & Reese, Stephen D. (1996) *Mediating the message. Theories of influences on mass media content* (tweede druk). New York, Longman USA.
- Simpson en Côté (2006)
- Strömbäck, Jesper; Shehata, Adam and Dimitrova, Daniela V. (2008). 'Framing the Mohammad cartoons issue: A cross-cultural comparison of Swedish and US press', *Global Media and Communication* 4(2): 117-138.
- Strömbäck, Jesper & Nord, Lars W. (2006). 'Do Politicians Lead the Tango? A Study of the Relationship between Swedish Journalists and their Political Sources in the Context of Election Campaigns', *European Journal of Communication* 21(2): 147-164
- Strömbäck, Jesper & Dimitrova, Daniela V. (2005). 'Mission accomplished? Framing of the Iraq War in the Elite Newspapers in Sweden and the United States' *Gazette* 67(5): 399-417
- De Vreese, Claes H., 2005, 'News framing: Theory and typology' *Information design journal + Document design* 13(1), 51-62
- Westerik, Henk (2001). 'De verklaring van het gebruik van locale media'
- Van der Wurff, Richard en Schönbach, Klaus (2011) 'De effectiviteit van journalistieke codes: een literatuurstudie', in opdracht van Stichting Media Ombudsman Nederland, Universiteit van Amsterdam, ASCoR.
- Yusha'u, Muhammad (2011). 'News framing of the 'Detroit Bomber' in the Nigerian press', *Global Media and Communication* 7(3): 281-286.

Bijlagen

Codeboek

Angstframe (Volkskrant): Dit frame geeft een beschrijving van de angst van inwoners van Zwaagwesteinde en omliggende dorpen, veroorzaakt door de moord op Vaatstra, door middel van verklaringen van inwoners, gezagsdragers en de eigen waarnemingen van de journalist. Zo wordt bijvoorbeeld de vader van een vriendin van Vaatstra in de Volkskrant aan het woord gelaten: *'Dit had ook mijn eigen dochter kunnen zijn', beseft hij maar al te goed. Dat maakt hem bang. Zoals bij iedereen in het dorp zit de schrik er goed in.*³⁵³ De woorden 'zoals bij iedereen in het dorp' wijzen erop dat de krant veronderstelt dat iedereen in het dorp geschrokken is. De Volkskrant beschrijft de angst van een vriendin van Vaatstra: *Haar collega Grietje (16) zegt dat ze nu nog steeds staat te trillen op haar benen*³⁵⁴ De geruchten dat de moordenaar van Vaatstra zich zou bevinden in dat asielzoekerscentrum zorgt voor angst jegens asielzoekers. Deze angst wordt volgens een vrouw die in de Volkskrant aan het woord komt gevoed door incidenten waarbij vrouwen worden lastiggevallen door asielzoekers: (...) *ze waarschuwt ook dat in het dorp van ruim vijfduizend inwoners en in de wijde omtrek de angst regeert. Vooral onder vrouwen en jonge meisjes. 'We worden lastiggevallen en hinderlijk gevolgd, vaak door groepjes buitenlanders', zegt de vrouw.*³⁵⁵ De Volkskrant schrijft eveneens over angst van asielzoekers voor eigenrichting vanuit de omliggende bevolking. Deze angst valt onder het asielzoekersveiligheidsframe. Het gevoel van onveiligheid onder de bewoners van Zwaagwesteinde en omgeving komt erg dicht bij dit angstframe. Toch is ervoor gekozen om dat onder een apart frame te bespreken omdat angst wordt gezien als een emotie en onveiligheid als een gevoel dat voortkomt uit deze emotie.

Asielzoekers-zondebokframe (Leeuwarder Courant en Volkskrant): Frame waarin de geruchten dat er een asielzoeker de moord op Vaatstra zou hebben gepleegd centraal staan. Deze geruchten worden beschreven door mensen uit de omgeving van

³⁵³ De Volkskrant 05-05-1999

³⁵⁴ De Volkskrant 05-05-1999

³⁵⁵ De Volkskrant 09-10-1999

Zwaagwesteinde, door beleidsmakers en door de journalist zelf. Een voorbeeld hiervan uit de Leeuwarder Courant is: „*De stemming werd al snel: het zal wel een asielzoeker zijn. Dat idee is op vooroordelen, afkeer en haat gebaseerd. (...) Je mag niet veroordelen zonder enig bewijs*”, zegt dominee Evert Jan Hefting uit Kollum.³⁵⁶ In dit artikel, genaamd *Predikanten ageren tegen zondeboktheorie moord Veenklooster* stellen predikanten uit Zwaagwesteinde en Kollum dat de asielzoekers als zondebok worden bestempeld door de inwoners van die dorpen. In de Volkskrant wordt er ook gesproken over de geruchten, een journalist omschrijft het in het artikel *In Kollumer asielcentrum heerst vooral angst* als volgt: *De moord heeft een emotioneel effect gehad, waarbij de bewoners van het azc het zwaar te verduren kregen. Voor een deel van de plaatselijke bevolking was het onmiddellijk duidelijk: de moordenaar van Marianne Vaatstra kwam uit de Poelplaets*.³⁵⁷

Asielzoekersveiligheidsframe (Leeuwarder Courant en Volkskrant): Dit frame beschrijft de gevoelens van angst en onveiligheid bij asielzoekers in asielzoekerscentrum de Poelplaets in Kollum en de veiligheidsmaatregelen die zijn getroffen om de asielzoekers te beschermen tegen uitingen van wraakgevoelens uit de omgeving. Onderdeel van dit frame is het beschrijven van incidenten, de veiligheidsmaatregelen en de reacties van beleidsmakers, directie azc, burgemeester en de asielzoekers zelf. De Leeuwarder Courant bijvoorbeeld bericht meerdere malen over de veiligheidsmaatregelen bij het asielzoekerscentrum: *De politie heeft in de nacht van donderdag op vrijdag een sectie van 24 ME'ers achter de hand gehouden om bij ordeverstoringen bij het asielzoekerscentrum De Poelpleats in Kollum direct in te kunnen grijpen*.³⁵⁸ De bewoners van het asielzoekerscentrum zelf en de begeleiders vertellen in de krant over de incidenten en het gevoel van onveiligheid: *De allochtonen ervaren de situatie als zeer bedreigend. Ze worden regelmatig uitgescholden en beledigd. Er wordt rommel in hun tuinen gegooid. Ze beginnen bang te worden, stelt Greetje Berkhof van Vluchtelingenwerk. Hun kinderen komen angstig uit school omdat ze bedreigd worden. Veel asielzoekers in*

³⁵⁶ Leeuwarder Courant 15-05-1999 (L18150599)

³⁵⁷ De Volkskrant 14-10-1999 (V25141099)

³⁵⁸ Leeuwarder Courant 15-05-1999 (L20150599)

*Zwaagwesteinde hebben aangegeven dat ze willen verhuizen.*³⁵⁹ De Volkskrant: *Vierhonderd vluchtelingen zijn er ondergebracht, en de angst regeert ook hier. Een volksgericht wordt gevreesd.*³⁶⁰ Met de zin ‘en de angst regeert ook hier’ verwijst de Volkskrant naar de angst onder de bewoners van de omliggende dorpen, angst voor de inwoners van het asielzoekerscentrum. Het beschrijven van de angst van de bewoners van de omliggende dorpen valt onder het eerdergenoemde angstframe. De Volkskrant laat ook bewoners van het asielzoekerscentrum aan het woord. In oktober 1999 kopt de Volkskrant met: *In Kollumer asielcentrum heerst vooral angst*. In het artikel beschrijft een Iraanse bewoner de angst en de spanning van inwoners van het centrum: *‘Als je in het dorp komt, word je aangekeken alsof je een dief bent. Vooral de jongeren zijn erg grof in de mond. Ze beledigen iedereen die er als buitenlander uit ziet. De sfeer is grimmig sinds de moord op Marianne Vaatstra. We leven hier nu al zes maanden in spanning.*³⁶¹

Complotframe (Leeuwarder Courant): Dit frame zet de complottheorieën rondom de moord op Vaatstra en de reacties daarop uiteen. Er worden slachtoffers van deze ‘internetspeurders’ en mensen van de politie aan het woord gelaten. Er wordt geschreven vanuit de overtuiging dat de complottheorieën niet op waarheid berusten. De bedenkers van de theorieën worden aangeduid met ‘klokkenluiders’, ‘burgeronderzoekers’ en ‘internetschrijvers’. In 2011 schrijft de Leeuwarder Courant voor het eerst over de complottheorieën. In het artikel ‘Kollumse belaagd door Vaatstra speurders’ wordt beschreven hoe een inwonster van Kollum wordt lastiggevallen: *Het duo beweert dat zij in 1999 heeft gezien hoe Marianne Vaatstra in een auto werd getrokken en ontvoerd. Volgens de vrouw is het verhaal onwaar. Ook het openbaar ministerie (OM) in Leeuwarden stelt met klem dat er niets van die theorie deugt.*³⁶² In een ander artikel wordt Stephanie aan het woord gelaten over wat de complotdenkers haar hebben aangedaan: *Stephanie voelde zich de afgelopen weken bedreigd en vernederd, zegt ze. „Je wordt te kijk gezet, publiekelijk uitgekleeft en er is geen antwoord mogelijk. Alles wordt toch verdraaid. Je blijft met lege handen staan.”*³⁶³ In het artikel *Rook, geen vuur* zegt de

³⁵⁹ Leeuwarder Courant 21-07-1999 (L62210799)

³⁶⁰ De Volkskrant 14-05-1999

³⁶¹ De Volkskrant (25) 14-10-1999

³⁶² Leeuwarder Courant 29-01-2011 (L773290111)

³⁶³ Leeuwarder Courant 12-02-2011 (L763120211)

familie Vaatstra de complottheorieën helemaal zat te zijn: *De familie van Marianne heeft ook 'skjin har nocht' van de internetschrijvers. De familie wil er niks mee te maken hebben., zegt een van de zussen van Marianne. Het meest ergerlijke? „Dat se har mei de saak bemuoie en elkenien lestich falle 't namme fan de famylje. It is ferskriklik.*"³⁶⁴ (vertaling: Dat ze zich met de zaak bemoeien en iedereen lastigvallen uit naam van de familie. Het is verschrikkelijk.)

Daderframe (Leeuwarder Courant en Volkskrant): Het profileren van de dader als een rustige, zuinige, kerkse en ook wel aparte man. Dit door middel van beschrijvingen van burens, vrienden en bekenden van de dader, dorpsbewoners uit Oudwoude en later, ten tijde van de rechtszaak, ook door middel van uitspraken van de dader en rechters en de beschrijving die de journalist geeft van de dader. De buurman van S. beschrijft hem in de Leeuwarder Courant als iemand waar geen kwaad in zit: *Zijn buurman is een eerzame melkveehouder, vertelt hij. Zestig koeien melkt hij. „Der sit gjin kwea oan.*"³⁶⁵ (vertaling: er zit geen kwaad bij). Maar, zo zegt de buurman: *Toch is er wel iets bijzonders met hem. Niet verontrustend, wel apart. Dijkstra, bedachtzaam: „Der sitte frjemde knopen oan de jas.*" (vertaling: er zitten vreemde knopen aan de jas). S. wordt in dat artikel geprofileerd als een gewone man met eigenaardigheden, de kop van het artikel luidt: 'Verdachte Oudwoude heeft vreemde knopen aan de jas'. De zuinigheid van S. wordt aangestipt in het artikel 'Een zuinige man': *De rechtbank begrijpt niet waarom Jasper zijn zakmes al die jaren heeft gehouden. (...) Jasper is zuinig op zijn spullen zegt hij. Het mes is waarschijnlijk 27 jaar oud.*³⁶⁶ In de Volkskrant: 'Hij kwam hier vaak', zegt buurvrouw Marijke Jansma, terwijl ze het erf van haar boerderij op loopt. 'Mag ik even een betonmolen lenen, zulke vragen. Heel normaal allemaal.' Getrouwd, vader van twee kinderen, een bijna volwassen zoon en dochter. Zijn echtgenote al jaren actief bij de plaatselijke gymnastiekvereniging. Ze kwam weleens bij hen thuis. 'Degelijk.' De familie S. is christelijk, zit bij de gereformeerde kerk.³⁶⁷ Advocaat Jan Vlug noemt S. een hardwerkende boer: *Voor Vlug is het een 'volkomen raadsel' waarom S. Vaatstra heeft*

³⁶⁴ Leeuwarder Courant 28-07-2012 (L721280712)

³⁶⁵ Leeuwarder Courant 20-11-2012 (V558201112)

³⁶⁶ Leeuwarder Courant 29-03-2013 (L675290313)

³⁶⁷ De Volkskrant 20-11-2012 (V133201112)

*vermoord. Hij noemt S. een hardwerkende boer, een aardige man en een goede vader.*³⁶⁸

In een verslag van de rechtszaak beschrijft de Volkskrant hoe S. begint te huilen wanneer hij tegen de rechter ('R') praat over het moment dat hij de keel van Vaatstra doorsneed: *S: (...) en... toen heb ik haar keel doorgesneden.' R: 'Een keer? Twee keer?' S: 'Nee.' Hij bedekt zijn gezicht met een papieren zakdoek en begint te huilen.*³⁶⁹ Ook gaat de Volkskrant kort in op de eventuele stoornis van S., het joy-riding incident, het drankgebruik van S. en het seksuele dubbelleven. Dit frame overlapt enigszins met het psychologische motieven frame, waarin de psychologische motieven van de dader uiteen worden gezet. Echter in de artikelen wordt er zo duidelijk diep ingegaan op de persoon van de dader en op de achterliggende psychologische motieven dat er twee frames gesignaleerd zijn.

Daderprofielframe (Leeuwarder Courant en Volkskrant): *Frame gericht op het zo volledig mogelijk beschrijven van de dader, zonder de dader te kennen, naar aanleiding van daderprofielen opgesteld door deskundigen van het Openbaar Ministerie.* Daarbij worden in de Leeuwarder Courant deskundigen, rechercheurs, nabestaanden van Vaatstra en ook inwoners van Zwaagwesteinde en omgeving aan het woord gelaten. In het artikel *Moordenaar Marianne woont veel dichterbij* beschrijft de Leeuwarder Courant de dader met behulp van deskundigen: *De moordenaar van Marianne is hoogstwaarschijnlijk tussen de twintig en vijfendertig jaar, schat Van Koppen. „Dit soort delicten wordt meestal gepleegd door mensen uit die leeftijdscategorie. Ook wordt dit soort misdrijven meestal gepleegd door een blanke dader”, stelt hij.*³⁷⁰ In 2012 kwamen deskundigen met een nieuw daderprofiel: *Een rechtspsycholoog en de oud-onderzoeksleider zijn niet verrast dat Marianne Vaatstra haar moordenaar wellicht heeft gekend.*³⁷¹ De zus van Vaatstra zei in een interview met de Leeuwarder Courant dat zij ook dacht dat Vaatstra de dader zou kennen: *„Ik denk dat ze bang is geweest en dat ze misschien een bekende is tegengekomen die tegen haar heeft gezegd: 'Kom, we litte it even bekomme, we roke even in sigaretsje yn de wâl'. Daarna is het uit de hand gelopen. Dat idee heb ik heel sterk.*"³⁷²

³⁶⁸ De Volkskrant 07-12-12 (V154071212)

³⁶⁹ De Volkskrant 29-03-13 (V169290313)

³⁷⁰ Leeuwarder Courant 14-06-2000 (L184140600)

³⁷¹ Leeuwarder Courant 22-05-2012 (L738220512)

³⁷² Leeuwarder Courant 22-05-2012 (L737220512)

In de Volkskrant baseert het daderprofielframe zich enkel op de opgestelde daderprofielen van het Openbaar Ministerie. Er worden geen deskundigen, chercheurs, nabestaanden of inwoners aan het woord gelaten. Gedurende alle jaren van onderzoek werd er steeds meer bekend over de dader en veranderde het daderprofiel van 'lustmoordenaar' naar een 'bekende van Vaatstra'. Dit komt als volgt terug in de Volkskrant: *OM: dader moord Vaatstra is blanke streekbewoner*³⁷³. In 2012 kwam het rechteam met een nieuw daderprofiel: *'Ze is niet bruut van haar fiets gerukt en meegesleept', zegt de woordvoerder van het OM. 'Ze heeft die fiets keurig neergezet in de greppel. Dat gegeven, gecombineerd met het verhaal van de aansteker, doet ons nu vermoeden dat ze de dader kende. Omdat de dader vrijwel zeker op de fiets was, gaan we ervan uit dat hij uit de regio komt.'*³⁷⁴

Discriminatiestemmingsframe (Leeuwarder Courant): Dit frame beschrijft zonder te generaliseren de anti-asielzoekersstemming in Zwaagwesteinde en omgeving. Er komen bewoners en beleidsmakers aan het woord die hier kanttekeningen bij plaatsen. De Leeuwarder Courant spreekt in het begin van de zaak van een anti-asielzoekersstemming in Zwaagwesteinde: *De anti-asielzoekersstemming in Zwaagwesteinde leidt tot excessen.*³⁷⁵ Een bewoonster van Zwaagwesteinde denkt dat er slechts een kleine groep uit het dorp tegen asielzoekers is: *„It is krekt as mei in fuotbalwedstriid. Der is in lyts groepke dat it foar de rest ferpest.” Het gaat volgens haar om een groep baldadige jongeren. Ze spreekt van enkele incidenten.*³⁷⁶ Het verschil met het racistisch-Zwaagwesteinde frame is dat het daar gaat om het stereotypen van de Zwaagwesteinders als bevolkingsgroep, terwijl het bij het discriminatie-stemmingsframe gaat om een 'stemming' en sfeer die er heerst in Zwaagwesteinde en omgeving.

,Wij zeggen ook 'laat die asielzoekers oprotten'. Ik hoop dat er nu wel wordt geluisterd."
L89.091099

Herdenkingsframe (Leeuwarder Courant): Frame waarin aandacht wordt besteed aan het herdenken van Vaatstra en de verwerking van het verdriet veroorzaakt door de moord

³⁷³ De Volkskrant 14-06-2000 (V53140600)

³⁷⁴ De Volkskrant 22-05-2012 (V187220512)

³⁷⁵ Leeuwarder Courant 21-07-1999 (L62210799)

³⁷⁶ Leeuwarder Courant 21-07-1999 (L62210799)

op Vaatstra. Dit in de vorm van reacties en emoties van nabestaanden, sfeerverslagen bij herdenkingsdiensten en de onthulling van een monument voor Vaatstra. Bij de herdenkingsdienst een jaar na de moord op Vaatstra schetst de Leeuwarder Courant de geladen sfeer: *De stem van Gordon galmt uit de boxen. „Kon ik maar even bij je zijn.” Een oudere vrouw zet haar bril af en wrijft in haar betraande ogen. Twee geblondeerde meisjes vallen elkaar in de armen.*³⁷⁷ Na vijf jaar wordt Vaatstra herdacht door de familie Vaatstra en inwoners van Zwaagwesteinde. De journalist beschrijft de sfeer tijdens die bijeenkomst: *Maaïke Vaatstra spreekt niet als ze het monument voor haar vermoorde dochter Marianne onthult. Het begint te miezeren als ze het laken van het monument bij het winkelcentrum in Zwaagwesteinde verwijdt. Vaatstra kijkt, knikt en begint dan zachtjes te huilen. Aan haar tas bungelt een sleutelhanger, met de beeltenis van haar dochter.*³⁷⁸

Gruwelijkheidmoordframe (Volkskrant): Dit frame gaat gedetailleerd in op de gruwelijke aspecten van de moord op Vaatstra, zoals de verkrachting en de doorgesneden keel. De moord wordt neergezet als zijnde ‘niet dorps’. Dit frame komt zowel voor in de artikelen kort na de moord als in de berichtgeving over de rechtszaak. Een voorbeeld hiervan is een artikel van de Volkskrant over de rechtszaak, waarin S. wordt geciteerd over het moment van de moord: *S: (...) Ik... heb haar in die paniek omgedraaid. Om me heen gegrepen. Het eerste gepakt wat ik vast kon grijpen. Dat was haar beha. Die heb ik haar over het hoofd gedaan. En aangetrokken. In mijn beleving heeft dat maar heel kort geduurd. Ik hoorde haar nog steeds ademen. En toen heb ik in dezelfde paniek haar mes gepakt en... toen heb ik haar keel doorgesneden.*³⁷⁹ Maar ook kort na de moord gaat de Volkskrant al dieper in op de gruwelijke aspecten van de moord. Het artikel *Vermoord meisje in Friesland had doorgesneden keel* gaat over de doorgesneden keel van Vaatstra. In veel artikelen van de Volkskrant wordt er, wanneer de moord wordt aangehaald, kort gesproken over de doorgesneden keel van Vaatstra.

Media-aandachtframe (Leeuwarder Courant): In dit frame wordt de belangstelling van de media voor de zaak Vaatstra onderstreept en wordt er aandacht besteed aan de

³⁷⁷ Leeuwarder Courant 02-05-2000 (L167020500)

³⁷⁸ Leeuwarder Courant 27-09-2004 (L405270904)

³⁷⁹ De Volkskrant 29-03-2013 (V169290313)

manier waarop andere nationale en internationale media over de ontknoping van de zaak berichten. De uitzonderlijkheid van meerdere aspecten van de zaak, zoals bijvoorbeeld het grootschalige dna-verwantschapsonderzoek, wordt onderstreept door het gebruik van dit frame. Bij het eerste grootscheepse dna-onderzoek in 2000 werd er al nadruk gelegd op de media-aandacht: *Even was Jan Verkaik, teamleider van het recherchebijstandsteam, bang dat niet iedereen zou komen opdagen door de grote mediabelangstelling. „Mensen durven niet meer, zijn bang voor al die camera’s. De kans is aanwezig dat ze nu afhaken.”*³⁸⁰ In het licht van het bekend worden van de aanhouding van Jasper S. schreef de Leeuwarder Courant: *Zo. Dat was eruit. En het circus barstte los. Alle media doken er bovenop (...).*³⁸¹ Ook werd er gekeken naar de berichtgeving van buitenlandse kranten over de aanhouding van S.: *De koppen boven de Belgische, Duitse, Franse, Engelse, Ierse en Zwitserse kranten en nieuwssites komen allemaal op hetzelfde neer: dertien jaar na de moord op Marianne Vaatstra is er dankzij grootschalig dna-onderzoek een verdachte gearresteerd.*³⁸²

Moordchronologieframe (Leeuwarder Courant en Volkskrant): Een feitelijke beschrijving van de gebeurtenissen voor, tijdens en kort na de moord op Vaatstra, voor zover deze bekend zijn. De politie is de belangrijkste bron binnen dit frame. De artikelen of meerdere alinea’s staan in het teken van reconstructie van de moord. Zo schrijft de Leeuwarder Courant de eerste maandag na de moord: *Familieleden hebben zaterdagochtend in een weiland aan de Keningswei bij Veenklooster het levenloze lichaam gevonden van de zestienjarige Marianne Vaatstra uit Zwaagwesteinde. Volgens agenten lag het meisje ontkleed in het gras.*³⁸³ Er volgt een uiteenzetting van de laatste uren van Vaatstra en de zoektocht naar Vaatstra. In de Volkskrant is dit frame op vergelijkbare wijze terug te vinden: *De 16-jarige Marianne Vaatstra uit het Friese Zwaagwesteinde is zaterdagmorgen, na een avondje uit, vermoord aangetroffen in het nabijgelegen Veenklooster. Haar vader had samen met familieleden een zoektocht op touw gezet toen bleek dat ze ’s nachts niet was thuisgekomen.*³⁸⁴ Het

³⁸⁰ Leeuwarder Courant 08-01-2000 (L133080100)

³⁸¹ Leeuwarder Courant 20-11-2012 (L568201112)

³⁸² Leeuwarder Courant 20-11-2012 (L566201112)

³⁸³ Leeuwarder Courant 03-05-1999 (L4030599)

³⁸⁴ De Volkskrant 03-05-1999 (V1030599)

Moordchronologieframe komt in beide kranten in de latere artikelen terug, vaak als korte samenvatting van deze gebeurtenissen.

Moordreconstructieframe (Leeuwarder Courant en Volkskrant): Dit frame reconstrueert de moord met behulp van bijvoorbeeld verklaringen van de dader en rechters tijdens de rechtszaak, bevindingen van pathologen en nieuw politieonderzoek.

De Leeuwarder Courant beschrijft de moord bijvoorbeeld in twee artikelen aan de hand van een vraaggesprek tussen Jasper S. en rechters: *Toen hij Marianne naderde, riep ze ‘Wa bisto?’ Hij antwoordde niet, zegt Jasper S. Hij trok haar van de fiets en legde zijn hand voor haar mond. Ze wilde wegrekken, maar hij pakte haar bij haar jas en nam haar onder dreiging met zijn Herder-zakmes mee het weiland in.*³⁸⁵ In een ander artikel worden er kritische vragen gesteld bij de antwoorden van S.: *En toen hij haar nog hoorde ademen maakte hij haar af met zijn mes. Het bloed hoorde hij het gras in stromen. Toch is het maar de vraag of het werkelijk zo is gegaan. De rechters vonden het raar dat Jasper S. zich, behalve een beet in zijn hand voordat hij met Marianne het weiland in ging, helemaal niets herinnert van verzet door het meisje.*³⁸⁶ De Leeuwarder Courant laat de gedetailleerde antwoorden van S. over het seksueel misbruiken van Vaatstra weg in de berichtgeving. De Volkskrant kiest ervoor om een stuk van het dialoog tussen rechter Bert Dölle en Jasper S. letterlijk uit te schrijven. Er wordt opvallend diep ingegaan op het seksueel misbruiken en doden van Vaatstra, de antwoorden van S. hieromtrent worden ook tot in detail uitgeschreven. S.: *‘Ik heb geen afweging gemaakt. Ik... heb haar in die paniek omgedraaid. Om me heen gegrepen. Het eerste gepakt wat ik vast kon grijpen. Dat was haar beha. Die heb ik haar over het hoofd gedaan. En aangetrokken. In mijn beleving heeft dat maar heel kort geduurd. Ik hoorde haar nog steeds ademen. En toen heb ik in dezelfde paniek haar mes gepakt en... toen heb ik haar keel doorgesneden.*³⁸⁷

Onbegripframe (Leeuwarder Courant): Onbegrip als kernemotie van de reactie van inwoners van Zwaagwesteinde en omgeving op bepaald nieuws, hier in de context van de moord zelf. Er komen vrienden, collega's en dorpsgenoten van het slachtoffer aan het woord. In het artikel *‘Dat ze er niet meer is dringt niet tot me door’* laat de Leeuwarder

³⁸⁵ Leeuwarder Courant 28-03-2013 (L680280313)

³⁸⁶ Leeuwarder Courant 29-03-2012 (L676290313)

³⁸⁷ De Volkskrant 29-03-2013 (V169290313)

Courant onder andere een vriendin van Vaatstra aan het woord over de dood van Vaatstra: *Enkele vrienden proberen na de tocht de deelnemers iets over het drama te vertellen. Marion ziet er tegen op. „Ik denk niet dat ik dat op kan brengen. Ik vind het allemaal zo vreselijk onbegrijpelijk.*’³⁸⁸ De voorzitter van dorpsbelang in Oudwoude beschrijft na de aanhouding van S. de sfeer in Oudwoude: *Het dorp is volgens Hoekstra onthutst, verrast en opgelucht tegelijk. „It is °nbegryplik dat wy tretjin jier mei sa'n ien yn itselde doarp libbe hawwe. Hoe kin dat no?"* (Vertaling: *het is onbegrijpelijk dat we dertien jaar lang met zo iemand in hetzelfde dorp geleefd hebben. Hoe kan dat nou?*)

Kritiekframe (Leeuwarder Courant en Volkskrant): In dit frame wordt er aandacht besteed aan mensen die kritisch zijn op het moordonderzoek in de zaak Vaatstra. Mensen die aan het woord komen zijn: Ouders Vaatstra, Tweede kamerlid Hilbrand Nawijn en mensen uit de omgeving. Deze kritiek wordt in sommige gevallen weerlegd door mensen van het Openbaar Ministerie. In het artikel *Justitie: verwijten onterecht in Vaatstra-zaak*³⁸⁹ laat de Leeuwarder Courant justitie aan het woord over de kritiek op het onderzoek. In een ander artikel besteedt de krant aandacht aan de stelling dat mannen die weigeren dna af te staan al snel als verdachte werden bestempeld door justitie: *Merkus weigert mee te werken. Hij is niet tegen zulke grootscheepse dna-onderzoeken, maar wel tegen die in de zaak-Vaatstra. Want de manier waarop die wordt gevoerd, is volgens hem verwerpelijk.*³⁹⁰ Ook schrijft de Leeuwarder Courant over de kritiek die de ouders van het slachtoffer hebben op justitie: *Vijf jaar na de moord op Marianne Vaatstra uit Zwaagwesteinde nemen de ouders Bauke en Maaïke het onderzoek zelf ter hand. Volgens het echtpaar hebben politie en justitie flink wat steken laten vallen.*³⁹¹ In de aanloop naar het dna-verwantschapsonderzoek schrijft de Volkskrant over de kritische houding van de bevolking: *Bij de bevolking is er twijfel: de afgelopen dertien jaar heeft het OM vaker tevergeefs aangekondigd dat het op het goede spoor zat. ‘Het begint elke keer weer opnieuw’, zegt Popke Veenstra uit Twijzelerheide, ÈÈn van de twaalf dorpen waar mannelijke inwoners een oproep kunnen verwachten. ‘Justitie wekt elke keer hoop, en*

³⁸⁸ Leeuwarder Courant 05-05-1999 (L9050599)

³⁸⁹ Leeuwarder Courant 02-09-1999 (L77020999)

³⁹⁰ Leeuwarder Courant 09-03-00 (L143090300)

³⁹¹ Leeuwarder Courant 07-05-2004 (L399070504)

*nog meer hoop, maar daarna verstomt alles weer. Het is te hopen dat de zaak nu wordt opgelost, maar ik heb mijn twijfels. Het verhaal van het OM komt mij te mooi over.*³⁹²

Onderzoeksuitlegframe (Leeuwarder Courant en Volkskrant): In dit frame wordt er uitgelegd hoe het moordonderzoek in zijn werk gaat. Door de krant zelf, door het Openbaar Ministerie of door deskundigen. Hieronder valt: uitleg van de verschillende DNA-onderzoeken, uitleg van de werkzaamheden van het cold case team, het second opinion team en de andere researcheteams. Een voorbeeld uit de Leeuwarder Courant: „Zij hebben op een hele innovatieve manier naar het hele onderzoek gekeken. De rechercheurs zijn nog kleiner dan op de vierkante millimeter bezig geweest", zegt persofficier van justitie Henk Mous. Zo vergeleken zij de verwondingen van Marianne met beelden uit de National Injuries Databank van de Engelse politie. Op die manier is iets te zeggen over het moordwapen en de volgorde waarin de verwondingen zijn aangebracht.³⁹³ De Volkskrant gebruikt dit frame op een soortgelijke manier, bijvoorbeeld als uitleg van het dna-verwantschapsonderzoek: *De Friese politie maakt gebruik van verwantschapsonderzoek, een nieuwe techniek die pas sinds april 2012 is toegestaan. Daarmee kan de dader worden achterhaald met dna van een familielid. (...) Het OM richt zich op alle mannen die op de dag dat Marianne werd vermoord woonden binnen een straal van 5 kilometer van de plaats delict, en die toen tussen de 16 en 60 jaar oud waren. Ook iedereen die is verhuisd, krijgt een oproep, evenals inwoners van een asielzoekerscentrum dat indertijd in het nabijgelegen dorp Kollum was gevestigd.*³⁹⁴

Onderzoeksvoortgangframe (Leeuwarder Courant en Volkskrant): Hierin wordt uitgelegd hoever het onderzoek gevorderd is en welke stappen er tot op dat moment zijn gezet in het onderzoek. Hieronder vallen: opsomming van de (vrijgelaten) verdachten, opsomming van de verschillende onderzoeksteams en bijvoorbeeld het benoemen van gedane DNA-onderzoeken. Dit frame verschilt van het uitleg onderzoek-frame omdat er hier slechts wordt opgesomd wat er tot dan toe is gedaan en verder niet wordt uitgelegd hoe de onderzoeksteams te werk zijn gegaan. In 2002 werd het onderzoek heropend en schreef de Leeuwarder Courant: *Justitie besloot begin dit jaar om vier deskundigen nog*

³⁹² De Volkskrant 07-09-2012 (V126070912)

³⁹³ Leeuwarder Courant 27-03-2009 (L795270309)

³⁹⁴ De Volkskrant 07-09-2012 (V126070912)

eens naar het doodgelopen onderzoek van dit misdrijf te laten kijken. Dat gebeurde nadat er ook na een tweede uitgebreid DNA- onderzoek (onder vijfhonderd mannen) geen dader kon worden opgespoord.³⁹⁵ De Volkskrant gebruikte dit frame ook regelmatig om samen te vatten wat er tot dan toe is gebeurd: *De 16-jarige Marianne Vaatstra werd in 1999 verkracht en vermoord teruggevonden op een weiland bij Veenklooster. Er werden vijf verdachten aangehouden, maar die bleken later onschuldig. Onder 815 mannen is al eens zonder resultaat DNA-onderzoek gedaan.*³⁹⁶

Onoplosbaarheidframe (Leeuwarder Courant): Artikel gericht op het feit dat er nog geen dader was gevonden in de zaak Vaatstra, vaak in combinatie met een opsomming van voorgaand (DNA)onderzoek en eerder aangehouden verdachten. In dit frame wordt de zaak Vaatstra neergezet als een onopgeloste moord. *Marianne werd op 1 mei 1999 aangetroffen in een weiland langs de Keningswei bij Veenklooster. Verkracht en vermoord. Van de dader ontbreekt ook na een groot dna-onderzoek nog ieder spoor.*³⁹⁷ Signaalwoorden zijn: ‘zaak zit muurvast’, ‘nooit opgelost’, ‘van de dader ontbreekt ieder spoor’, ‘nog altijd geen dader’, enzovoorts. Dit frame komt voor als volledige insteek van een artikel, maar ook als groot onderdeel van artikelen over het moordonderzoek.

Opluchtingframe (Leeuwarder Courant en Volkskrant): Opluchting als kernemotie van de reactie van inwoners van Zwaagwesteinde en omgeving op nieuws in de zaak Vaatstra. De Leeuwarder Courant onderstreept opluchting als overheersende emotie bij de vrijlating van de Zwaagwesteinder verdachte Piet S. door te koppen met: *Zwaagwesteinde is opgelucht: Piet Smid is vrij.*³⁹⁸ Ook bij de arrestatie van Jasper S. noemt de Leeuwarder Courant de emotie opluchting in de kop: *Opluchting na arrestatie verdachte zaak Vaatstra.*³⁹⁹ De Volkskrant laat het opluchting-frame bijvoorbeeld aan bod komen wanneer er wordt geschreven over de reacties op de aanhouding van de Iraakse hoofdverdachte, in oktober 1999. Zo schrijft de krant: *In Kollum en Zwaagwesteinde is met een mengeling van opluchting en terughoudendheid op de*

³⁹⁵ Leeuwarder Courant 17-05-2002 (L332170502)

³⁹⁶ De Volkskrant 29-05-2006 (V110290506)

³⁹⁷ Leeuwarder Courant 14-06-2000 (L184140600)

³⁹⁸ Leeuwarder Courant 02-06-1999 (L39020699)

³⁹⁹ Leeuwarder Courant 19-11-2012 (L543191112)

*arrestatie gereageerd.*⁴⁰⁰ Er wordt ook gesproken van opluchting in het licht van de aanhouding van de dader. De Volkskrant schrijft van over de opluchting die er heerst in Zwaagwesteinde, en zet deze opluchting tegenover de gevoelens van rouw die de overhand heeft in Oudwoude: *De geruchten zijn nooit meer weggegaan uit het dorp. De opluchting: dat stopt nu. 'De vlag kan uit. Maar in Oudwoude moet de vlag halfstok.*⁴⁰¹

Psychologische motieven frame (Leeuwarder Courant): In dit frame worden de mogelijke psychologische motieven van de dader besproken, ook in het licht van de toerekeningsvatbaarheid van de dader. Er worden eerdere incidenten genoemd waarbij de dader zich 'vreemd gedroeg', zoals het moment waarop hij een auto van een bekende stal en ging joyriden. Leeuwarder Courant is vooral kritisch over de 'dissociatieve fugue', een stoornis waarmee de dader zou kampen, en noemt het een 'bijna te mooie verklaring'.⁴⁰² Aan het woord komen rechters, deskundigen, maar ook bekenden van de dader: *Ook de buurman meent dat de verdachte psychisch niet helemaal in orde is. Nu is het met lekenduiding van de psyche van een buurman uitkijken geblazen, evenals met conclusies van forensische psychiaters in rechtzaken.*⁴⁰³ Ook laat de Leeuwarder Courant iemand met dissociatieve fugue aan het woord in een artikel: *"(...) Dat je als volwassen vrouw in je pyjama en met een knuffel over straat doolt, dat is mensonterend. Maar gevaarlijk voor anderen? Dat nooit. Zulk gedrag past niet bij deze aandoening"*⁴⁰⁴ Op de lustbeleving van S. wordt kort ingegaan.

Racistisch-Zwaagwesteindeframe (Volkskrant): Dit frame presenteert de inwoners van Zwaagwesteinde en omgeving stereotyperend als racistisch. *Bijna niemand kan zich voorstellen dat iemand uit de buurt de lugubere moord heeft gepleegd. Het wantrouwen tegen de bewoners van het asielzoekerscentrum zwelt aan.*⁴⁰⁵ In 2004 schrijft de Volkskrant nog een uitgebreid artikel over het 'bloeiende nationalisme' onder de Friese jeugd: *Het nationalisme bloeit onder de jeugd. In en rondom Dokkum, tegen het einde van de dag op diverse pleintjes en rotondes, klinkt het nog heftiger dan elders in*

⁴⁰⁰ De Volkskrant 14-10-1999 (V26141099)

⁴⁰¹ De Volkskrant 20-11-2012 (V133201112)

⁴⁰² Leeuwarder Courant 20-11-2012 (L561201112)

⁴⁰³ Leeuwarder Courant 20-11-2012 (L561201112)

⁴⁰⁴ Leeuwarder Courant 23-11-2012 (L604231112)

⁴⁰⁵ De Volkskrant 14-05-1999 (V6140599)

*Friesland. 'Mijn vader en opa hebben ook een hekel aan zwarten.'*⁴⁰⁶ Een caféhouder zegt kort na de moord dat veel mensen volgens hem uiting willen geven aan hun racistische gevoelens: *'Veel mensen hier zouden graag zien dat de dader in het azc zit. Al was het alleen maar om uiting te geven aan hun racistische gevoelens.'*⁴⁰⁷ Voorbeelden uit dit frame kunnen overlappen met het veiligheid-asielzoekersframe en het discriminatiestemmingsframe. Echter, het is noodzakelijk om drie aparte frame te formuleren gezien de verschillen in de aard van de frames. Het racistisch-Zwaagwesteindeframe is gericht op het stereotyperen van een bevolkingsgroep, terwijl het veiligheid-asielzoekersframe over de angst onder de asielzoekers en de gevoelens van wraak richting de asielzoekers gaat. Het discriminatie-stemmingsframe gaat juist om een 'stemming' en sfeer die er heerst in Zwaagwesteinde en omgeving.

Schokframe (Leeuwarder Courant): *Geschokte reacties van de inwoners van Zwaagwesteinde en omgeving op bepaald nieuws rondom de zaak Vaatstra.* Het schokframe komt drie keer terug: eerst bij de moord op Vaatstra, vervolgens na de dna-uitslag van de Iraakse hoofdverdachte en later bij de aanhouding van dader Jasper S. In de dagen na de moord schrijft de Leeuwarder Courant over de schok die de moord veroorzaakte in de omgeving van Zwaagwesteinde: *In Zwaagwesteinde en de omliggende dorpen is geschokt gereageerd op de dood van Marianne.*⁴⁰⁸ In het artikel *Westerein geschokt na dna-uitslag* beschrijft de Leeuwarder Courant de verbijstering in Zwaagwesteinde nadat bekend is geworden dat de Iraakse hoofdverdachte onschuldig is: *In Zwaagwesteinde wordt met verbijstering gereageerd op de uitslag van de dna-test, waarmee vaststaat dat de 26-jarige Iraakes Marianne Vaatstra niet heeft vermoord.* Een vriendin van Vaatstra reageert in datzelfde artikel geschokt: *Aafie Kloosterman, Marianne's beste vriendin is vanmorgen door de familie Vaatstra op de hoogte gebracht. „Ik bin hjirre fansels freeslik fan skrokken”, zegt ze emotioneel.*⁴⁰⁹ Na de aanhouding van Jasper S. schreef de Leeuwarder Courant over het schok onder de inwoners van Oudwoude. De kop van het artikel luidt: *Arrestatie schokt Oudwoude.* In het artikel reageert Dorpsbelang-voorzitter

⁴⁰⁶ De Volkskrant 29-09-2004 (V97290904)

⁴⁰⁷ De Volkskrant 14-05-1999 (V6140599)

⁴⁰⁸ Leeuwarder Courant 03-05-1999 (L4030599)

⁴⁰⁹ Leeuwarder Courant 15-10-1999 (L100151099)

Sjoerd Hoekstra: „Dit hie ik net ferwachte.” Hij is geschokt dat de mogelijke dader uit ‘zijn’ Oudwoude komt.⁴¹⁰

Slachtofferframe (Leeuwarder Courant): Het beschrijven van de persoon van het slachtoffer, door middel van (vaak emotionele) verklaringen van nabestaanden en door het beschrijven van foto’s/portretten van het slachtoffer. Personen die aan het woord komen over Vaatstra zijn familieleden, vrienden, dorpsgenoten uit Zwaagwesteinde en collega’s. Een vader van Vaatstra’s beste vriendin over Vaatstra: *Marianne hoorde vlak voor het fatale misdrijf dat ze was toegelaten tot de kappersschool. „Dat f’n se prachtich, se wie sa bliid”, zegt Kloosterman.* Even later in het artikel komt een vriendin van Vaatstra aan het woord: *Marion kende Marianne al jaren. „Ze was altijd vrolijk en lachte veel.” Even is ze stil. „Recht voor haar raap, zo was ze.”*⁴¹¹

Sociale-onrustframe (Leeuwarder Courant en Volkskrant): Dit frame beschrijft de onrust onder de bevolking in Zwaagwesteinde en omgeving, als reactie op de moord op Vaatstra, (nieuwe) informatie over de dader en lange tijd door de verdachtmakingen richting de asielzoekers. In het licht van de veiligheid van de asielzoekers zegt woordvoerder Werner van Bastlaar van het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) in de Leeuwarder Courant: *„Het zou gek zijn als we niet zouden weten waar we de bewoners moeten onderbrengen als de onrust onder de plaatselijke bevolking escaleert.”*⁴¹² Later wordt er besloten de komst van een nieuw asielzoekerscentrum uit te stellen in verband met de onrust: *„Wij vinden het wijzer om het nu niet te doen. Onze inwoners zijn te onrustig”, zegt wethouder Willem van der Wal. In het geruchtencircuit worden asielzoekers van De Poelpleats bij Kollum aangewezen als verdachten van de moord.*⁴¹³ Wanneer de Kollumer Courant compositietekeningen plaatst, gemaakt door paragnosten van het televisieprogramma Het Zesde Zintuig Plaats Delict, wordt er opnieuw gesproken van veel onrust: *„Dat levert veel onrust op”, merkt persofficier van justitie Henk Mous. Mensen denken iemand te herkennen en wijzen diegene aan als*

⁴¹⁰ Leeuwarder Courant 19-11-2012 (L548191112)

⁴¹¹ Leeuwarder Courant 05-05-1999 (L9050599)

⁴¹² Leeuwarder Courant 17-05-1999 (L22170599)

⁴¹³ Leeuwarder Courant 28-05-1999 (L34280599)

verdachte.⁴¹⁴ Bij de Volkskrant ligt de focus in dit frame vooral op de verdenkingen (van de bevolking) richting de asielzoekers. De Volkskrant schrijft dat het feit dat de keel van Vaatstra is doorgesneden voor veel mensen aanleiding is om te denken dat de moord door een asielzoeker is gepleegd: *Bijna niemand kan zich voorstellen dat iemand uit de buurt de lugubere moord heeft gepleegd. Het wantrouwen tegen de bewoners van het asielzoekerscentrum zwelt aan*.⁴¹⁵ Kollum wordt in de Volkskrant neergezet als een verscheurd dorp, waarin iedereen een mening moet hebben in de discussie rondom het asielzoekerscentrum: *'Niemand is meer neutraal, iedereen wordt in een kamp ingedeeld', zegt vrijdag een dorpeling (...)*.⁴¹⁶ De onrust werd zelfs door de Volkskrant aangegrepen als kop van een artikel: *Telkens onrust in zaak Vaatstra*.⁴¹⁷

Spreekrecht nabestaanden-frame (Leeuwarder Courant): *Het volledig uitschrijven van de emotionele verklaringen van de nabestaanden van Vaatstra, tijdens de rechtszaak tegen Jasper S. waarbij de dader vaak rechtstreeks wordt aangesproken.* De nadruk ligt hierbij op de emotie van de nabestaanden. In het artikel *Ik zou met haar willen ruilen als zij maar verder mocht leven* staan enkele uitspraken van de nabestaanden uitgeschreven: *De eerste dag van de berechting van Jasper S. werd afgesloten met het voorlezen van verklaringen door of namens familieleden van Marianne Vaatstra. Moeder Maaïke Terpstra: (...) „Leven is overleven geworden. (...) Zal de verdachte ooit kunnen begrijpen hoe wij dertien jaar hebben geleefd terwijl hij zweeg.” „Mijn nachten zijn veranderd in spooknachten. Mijn leven is verwoest, mijn huwelijk kapot, de relatie met de andere kinderen en mijn omgeving is verstoord.”*⁴¹⁸ Ook wordt de dader meerdere keren rechtstreeks aangesproken: : *„Do hast 's yn in hel leve litten. En dat is presys wat wy dy de rest fan dyn leven tawinskje.”* (vertaling: Jij hebt ons laten leven in een hel. En dat is precies wat wij jou toewensen voor de rest van je leven.)⁴¹⁹

Veiligheidsframe (Volkskrant): *In dit frame wordt ingegaan op de veiligheidssituatie van de jeugd in Zwaagwesteinde en omgeving, gezien in het licht van de moord.* In een

⁴¹⁴ Leeuwarder Courant 25-03-2009 (L798250309)

⁴¹⁵ De Volkskrant 14-05-1999

⁴¹⁶ De Volkskrant 09-10-1999

⁴¹⁷ De Volkskrant 13-06-2007

⁴¹⁸ Leeuwarder Courant 29-03-2013 (L677290313)

⁴¹⁹ Leeuwarder Courant 29-03-2013 (L677290313)

van de eerste artikelen over de moord gaat de Volkskrant in op de veiligheid in Zwaagwesteinde en omgeving. Daarbij geven veel inwoners aan dat ze de fietspaden niet veilig vinden en dat ze hun kinderen daar niet alleen laten fietsen: *'Ik fietste vroeger rustig alleen door de bossen', zegt een van de vrouwen, 'dat kan al jaren niet meer'. De dochter van A. Rozema is gelukkig al 31. 'Toen zij als tiener uitging, zorgde ik er altijd voor dat ze gehaald en gebracht werd.'* Burgemeester J. Eggens reageert in hetzelfde stuk op de veiligheidssituatie in de omgeving: *'Het is onmogelijk te overzien waar de jeugd uitgaat', zegt burgemeester J. Eggens, 'ze vliegen alle kanten op. We hebben op een drukke schoolroute verlichting aangebracht om de veiligheid te vergroten, maar we kunnen niet de hele gemeente honderd procent veilig maken.'*⁴²⁰ Dit frame ligt in het verlengde van het angst-frame van de Volkskrant. Het verschil zit in de focus: het angst-frame is gericht op gevoelens terwijl het veiligheidsframe zich richt op de veiligheidssituatie van de jeugd in Zwaagwesteinde.

Werkelijke moordreconstructieframe (Leeuwarder Courant en Volkskrant): In dit frame wordt de moord – al dan niet gedetailleerd – gereconstrueerd, op basis van uitspraken van de dader, het onderzoeksteam en de rechters. De Leeuwarder Courant wijt een heel artikel aan de bekentenis van de dader. Dat artikel is geschreven vanuit de verklaringen van de dader, waarbij hij meermalig wordt geciteerd: *Op de Jeltingalaan bij Buitenpost ziet de boer twee jongens staan in het licht van de straatlantaarn. „En zo ik naar de jongens kijk, komt mij iemand tegemoet op de fiets. Dat blijkt een jonge vrouw te zijn.” Jasper S. rijdt op een oude fiets zonder licht. Dat kan verklaren dat de vrienden van Marianne hem niet hebben gezien.*⁴²¹ De Volkskrant reconstrueert de moord in de vorm van een vraag-antwoordgesprek tussen de dader en de rechters. Hierbij is R de rechter en S is Jasper S., de dader. S: *'Ik zag twee jongens op het fietspad, in het licht van de straatlantaarn. Terwijl ik naar die jongens kijk, komt iemand me tegemoet op de fiets. Dat blijkt een jonge vrouw te zijn.'* R: *'U zegt tegen de politie: ze komt uit de richting van*

⁴²⁰ De Volkskrant 05-05-1999 (V3050599)

⁴²¹ Leeuwarder Courant 28-03-2013 (L680280313)

*Buitenpost. U fietst beiden heel snel. U ziet elkaar in een flits. En u ziet dat het een vrouw is. Wat denkt u dan?' S: 'Vanuit het niets flitst door mij heen: jij bent van mij.'*⁴²²

Woedeframe (Leeuwarder Courant en Volkskrant): Het beschrijven van de woede van de inwoners van Zwaagwesteinde en omgeving over de moord, de haat richting de dader, de wraakgevoelens, de verdenkingen richting de asielzoekers en woede over de voortgang van het politieonderzoek. In de Leeuwarder Courant komt dit frame zowel voor in de context van woede over de moord als in de context van woede over de voortgang van het politieonderzoek. Tijdens de stille tocht, een paar dagen na de moord, sprak burgemeester Jan Eggens van Dantumadeel een woedende bevolking toe. In het artikel: *Burgemeester vertolkt woede massa. „Natuurlijk haten we de dader”, sprak de burgemeester. Hij haalde fel uit. „Hoe haal je het in je hoofd zo'n onschuldig meisje op zo'n verschrikkelijke manier te vermoorden”, voegde hij de dader toe. Later noemde hij die zelfs „erger dan een dier”.*⁴²³ De woede van de bevolking wordt in dit artikel door de uitspraken van de burgemeester onderstreept. Een voorbeeld van een bericht in de Volkskrant met dit frame: *Westereinders zinnen op wraak na moord.* In dit artikel wordt gesproken over woede en wraak: *‘Als de dader in het azc zit, dan gaat het plat. Want de mensen uit Zwaagwesteinde zijn woedend’, weet de vrouw in het Kollumer eetcafe zeker.*⁴²⁴ De krant illustreert deze woede door te berichten over woedende inwoners van Zwaagwesteinde die verhaal gingen halen bij het asielzoekerscentrum: *Woedende ‘Westereinders’ hebben al aan de poort staan rammelen van een caravanpark.*⁴²⁵ In oktober 1999 ontaard een voorlichtingsavond over een nieuw asielzoekerscentrum in een vechtpartij, waarbij inwoners van Kollum en omgeving hun woede over de komst van dit centrum uitten. De Volkskrant kopt *Het zit heel diep bij de Kollumers.* Het artikel beschrijft de uit de hand gelopen opstand tegen de komst van een permanent asielzoekerscentrum: *De Kollumers werden opgezweept door de woordvoester van het Comite AZC Nee (‘azc’s zijn broeinesten van mensensmokkel, drugshandel en andere criminele activiteiten’) en door de vader van Mariannne Vaatstra.* Dit frame staat los van het sociale-onrustframe omdat woede slechts een onderdeel is van die onrust.

⁴²² De Volkskrant 29-03-2013 (V169290313)

⁴²³ Leeuwarder Courant 08-05-1999 (L13080599)

⁴²⁴ De Volkskrant 14-05-1999

⁴²⁵ De Volkskrant 14-05-1999

Bijlage 1

<i>Leeuwarder Courant</i>	
Jaar	Aantal artikelen
1999	129
2000	97
2001	56
2002	22
2003	19
2004	16
2005	8
2006	39
2007	17
2008	6
2009	13
2010	8
2011	13
2012	88
2013	29

Bijlage 2

Zoekterm: 'Marianne Vaatstra'

Aantal artikelen	
<i>Leeuwarder Courant</i>	784
<i>De Volkskrant</i>	189

Na het weghalen van de 'ruis'

Aantal artikelen	
<i>Leeuwarder Courant</i>	560
<i>De Volkskrant</i>	183